

Archeologische opgraving
Eindverslag
Verslag van resultaten

MENEN BRUGGESTRAAT
4 en 6

(prov. West-Vlaanderen)

Auteur: Rosalie VINCENT
Redactie: Bart BARTHOLOMIEUX

Projectcode: 2021F347

Vergunningsnummer:	2021F347
Projectleider:	Bart Bartholomieux
Naam erkende archeoloog:	Bart Bartholomieux /Monument Vandekerckhove N.V
Erkenningsnummer:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00031
veldwerkleider:	Rosalie Vincent
Archeologisch team:	Kylian Verhaevert, Laura Doucerin
Bevoegde Vlaamse overheid:	Onroerend Erfgoed
Plannen:	Rosalie Vincent
Materiaaltekeningen:	Rosalie Vincent
Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Menen
Plaats:	Bruggestraat 4 en 6 (zie plan op Figuur 27 en Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.)
Projectcode:	MEBRO21
Lambertcoördinaten onderzoeksgebied:	X: 62015,99m – Y: 62062,70m X: 62015,00m – Y: 62064,54m
Kadastergegevens:	Menen, Afdeling 1, Sectie E, 298m, 298p, 299a (zie plan op Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.)
Begindatum onderzoek:	17/8/2021
Einddatum onderzoek:	17/9/2021
Relevante termen thesauri:	Menen, Opgraving, Stadskern, Bewoningsporen, Waterputten, Achtererf, Middeleeuwen, Nieuwe Tijd, 20st eeuw.
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Titel:	Archeologische opgraving – Menen Bruggestraat (prov. West-Vlaanderen). Eindverslag
Rapportnummer:	2021/06

0. INHOUDSTAFEL

0. INHOUDSTAFEL	3
1. BESCHRIJVEND GEDEELTE	5
1.1. BESCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT	5
1.1.1. Inleiding	5
1.1.2. Vraagstelling	7
1.1.3. Randvoorwaarden	7
1.1.4. Bestaande toestand	11
1.1.5. Geplande werken	12
1.2. WERKWIJZE EN OPGRAVINGSTRATEGIE	16
1.2.1. Voorbereiding	16
1.2.2. Veldwerk	16
1.2.3. Verwerking	16
2. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	17
2.1. LANDSCAPPELIJKE SITUERING	17
2.2. BODEMKUNDIGE SITUERING	22
2.3. HISTORISCHE VOORKENNIS	25
2.4. CARTOGRAFISCHE BRONNEN	31
2.5. ARCHEOLOGISCH VOORKENNIS	35
3. BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN	37
3.1. STRATIGRAFIE	37
3.2. SPOREN EN STRUCTUREN	41
3.2.1. Volle Middeleeuwen	43
3.2.1.1. Kuilen	43
3.2.1.2. Grachten en paalsporen	47
3.2.2. Laatmiddeleeuwse periode	53
3.2.2.1. Waterput S269 en aanlegkuil S265	53
3.2.2.2. Kuilen	56
3.2.3. Nieuwe Tijd	59
3.2.3.1. Kuilen	59
3.2.3.2. Extractiekuilen	62
3.2.3.3. Waterputten	68
3.2.3.4. Oven S232	71
3.2.3.5. Verbrande leem	73
3.2.3.6. Ophogingspakketten	76
3.2.4. 18de -19de eeuw	77
3.2.5. Ongedateerde sporen	83
3.3. VONDSTEN	86
3.3.1. Aardewerk	86
3.3.2. Bot	91
3.3.3. Bouwmateriaal	94
3.3.4. Metaal	95
3.4. INTERPRETATIE EN DATERING VAN DE SPOREN	96
3.4.1 Volle middeleeuwen	96
3.4.2. Late Middeleeuwen	98
3.4.3. Postmiddeleeuwen of Nieuwe Tijd	99

3.4.4. Nieuwste Tijd periode	101
4. RESULTATEN NATUURWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK.....	103
4.1. STALEN.....	103
4.2. ABSOLUTE DATERING	104
4.3 RESULTATEN MICROMORFOLOGIE OP GRACHT S307.....	105
4.4. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	106
5. BEWARING ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE	111
6. SAMENVATTING	113
7. BIBLIOGRAFIE	115
7.1. UITGEGEVEN BRONNEN	115
7.2. INTERNETBRONNEN	116
8. BIJLAGEN	117
9. FOTOLIJST	119

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Beschrijving van de onderzoeksopdracht

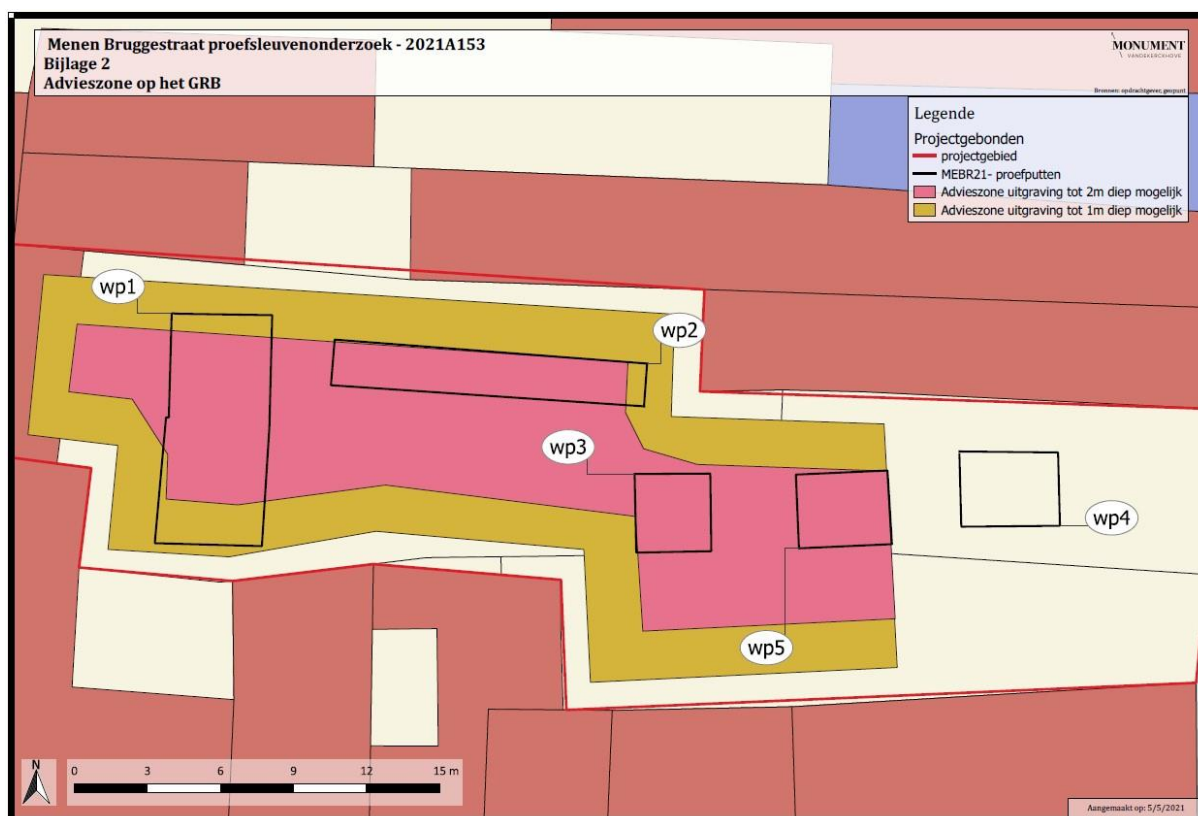
1.1.1. Inleiding

Binnen het projectgebied zullen 5 nieuwe wooneenheden gebouwd worden, elk met een garage/parkeerplaats. Het nieuwe gebouw zal 5 bouwlagen tellen, waarbij op elke verdieping een appartement wordt ingepland. De betrokken archeologienota (ID7601)¹ begon met een bureaustudie. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kon de aanwezigheid of afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd worden. De ligging van de site, in het hart van het historische centrum van Menen, maakt echter dat het archeologisch potentieel zeer hoog is, zeker voor de middeleeuwen en de nieuwe tijd, maar mogelijk ook vroeger. Daarom werd voor het volledige projectgebied een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk. Er werd geadviseerd tot een proefputtenonderzoek in de vorm van 3 werkputten en 2 proefsleuven op het gehele projectgebied.

De resultaten van het proefputtenonderzoek werden neergeschreven in nota ID 18285². Dit onderzoek toonde aan dat er archeologische waarden aanwezig waren binnen het plangebied. Het weinige vondstmateriaal dateerde de sporen in de Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd. Een aantal sporen waren op basis van hun vulling en mate van uitloging echter wellicht ouder. Het oostelijk deel van het projectgebied, van de straat tot ca. 12m ver in het perceel, was over de volledige perceelsbreedte tot ca. 1,20m diep, tot onder het onderste archeologisch niveau, verstoord. Binnen dit deel van het projectgebied was geen archeologie meer bewaard waardoor dit niet werd opgenomen in het geadviseerde vervolgonderzoek. De rest van het terrein was echter wel relatief ongestoord en werd geadviseerd om volledig opgegraven te worden (ca. 454m²) (Figuur 1).

¹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/7601>

² <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/18285>

Figuur 1: Advieszone op GRB.

Figuur 2: Sporenplan op het GRB van de proefputten- onderzoek.

1.1.2. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen wat de exacte aard is van de archeologische site die zal worden aangetroffen in de bodem. Hieronder worden de specifieke (niet-limitatieve) onderzoeksvragen weergegeven die werden opgesteld in het programma van maatregelen van Menen Bruggestraat (ID 18285³). De onderzoeksmethode van dit archeologisch onderzoek zal succesvol genoemd worden, wanneer haar vraagstellingen succesvol kunnen worden beantwoord. Deze zijn zeker niet limitatief en kunnen nog aangevuld worden op basis van de terreinresultaten van het vervolgonderzoek.

- Welke is de aard van de aangetroffen archeologische sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten?
- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Op basis van het vooronderzoek wordt uitgegaan van het gebruik van het terrein
- als achtererf. Zijn er archeologische sporen aanwezig die op een ander gebruik
- wijzen?
- Binnen het terrein zijn verschillende waterputten aanwezig. Zijn deze te linken aan
- verschillende gebruiksfases binnen eenzelfde perceel, of wijzen zij er eerder op dat
- het bestaande perceel ooit opgesplitst was in verschillende percelen?
- Kan meer inzicht verkregen worden omtrent het leven van de vroegere bewoners?
- Welke was het voedingspatroon? Geeft dit informatie omtrent de sociale status van
- de bewoners? Kan er een evolutie geschetst worden?
- Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan er een chronologie/evolutie (ruimtelijk, functioneel) herkend worden binnen
- de geadviseerde advieszone? In welke periode(s) kunnen de aangetroffen
- archeologische resten worden gedateerd? Welke is de aard en spreiding van de
- aangetroffen sporen?
- Welke is het belang van de site binnen de geschiedenis van Menen?

1.1.3. Randvoorwaarden

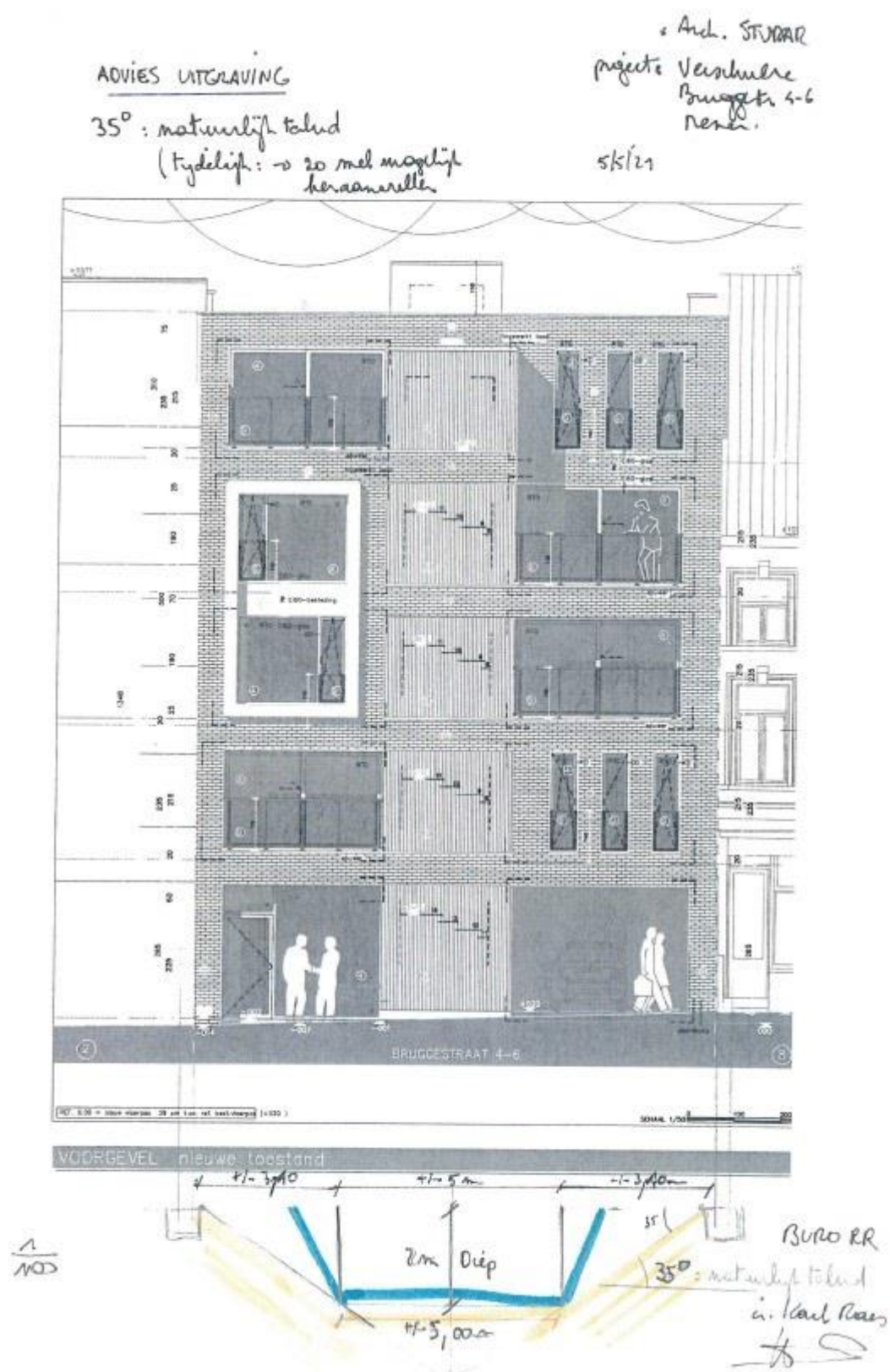
De geplande werken omvatten geen aanleg van een ondergrondse kelder. In die zin zal er ook geen palenwand aanwezig zijn om diepgaande vergravingen veilig te kunnen laten verlopen. In functie van de veiligheid en stabiliteit van de aangrenzende gebouwen wordt bij het uitgraven van het vlak een afstand van 1m gehouden tot deze gebouwen. Enkel indien relevant en na overleg met de architect, kan er lokaal van deze perimeter worden afgeweken.

³ WEYS L., BARTHOLOMIEUX B., Nota, Programma van maatregelen, Menen Bruggestraat, 2021.

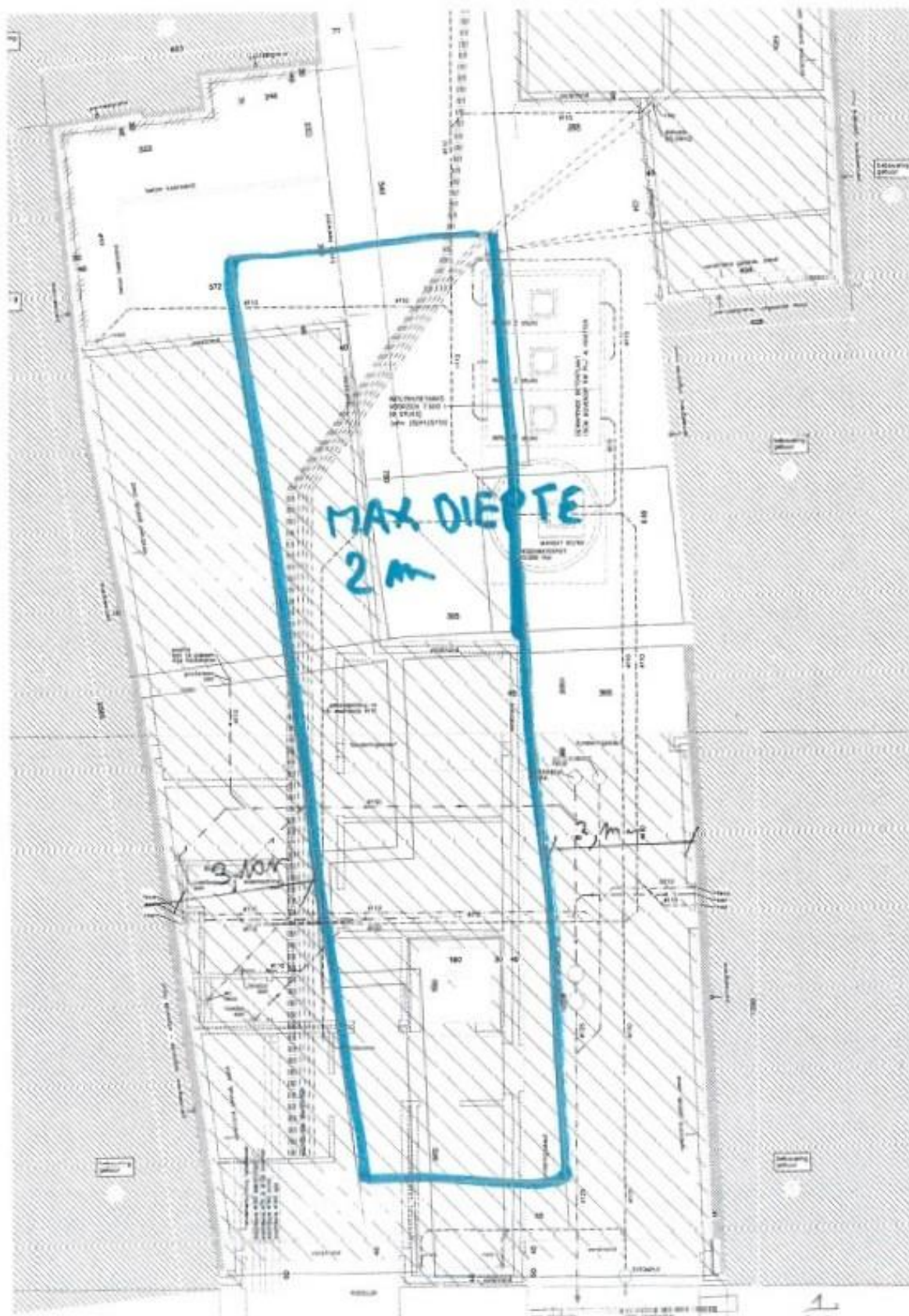
Op basis van de input van de ingenieur stabiliteit (Figuur 3) gelden verdere beperkingen op de uitgravingen. Er dient bij het uitgraven rekening gehouden met een hellingsgraad van het talud

van 35°. Zo kan binnen de advieszone overal vlakdekkend tot 1m diep worden uitgegraven. Diepere, tot max. 2m diepe, uitgravingen kunnen enkel in de zone die minstens 3,10m van de perceelsgrenzen is gelegen (Figuur 4).

Aangezien er wordt uitgegaan van 2 archeologische niveau's op ca. -30 en -70cm tov het huidige maaiveld, is er, rekening houdende met bovenstaande beperkingen, geen probleem om deze vlakken aan te leggen. De beperkingen zullen vooral impact hebben op het couperen van de aangetroffen sporen. Tijdens het terreinwerk wordt in overleg met de ingenieur stabiliteit gekeken of er lokaal dieper kan gecoupeerd worden. Indien de sporen niet gecoupeerd kunnen worden vanwege een stabiliteitsrisico, dient alvast geprobeerd om de diepte van het spoor via een manuele boring te achterhalen. Deze sporen dienen ook afgedekt met geotextiel. Na de opgraving wordt de uitgraving door de bouwheer opnieuw aangevuld tot op het geplande verstoringsniveau voor de geplande werken. Hierbij dient rekening gehouden met het feit dat bij de aanvulling geen zwaar verkeer rechtstreeks op het uitgegraven vlak rijdt. Op die manier wordt een buffer gecreeerd zodat behoud *in situ* voor deze sporen gegarandeerd wordt.

Figuur 3: Input van de ingenieur stabiliteit 1: beperking van de toegelaten maximumdiepte en van het talud van 35° bij opgraving.

Figuur 4: Input van de ingenieur stabiliteit 2: beperking van de toegelaten maximumdiepte bij opgraving

1.1.4. Bestaande toestand

Op de percelen van het projectgebied stonden 2 gebouwen die niet onderkelderd waren (zie Figuur 5). Het gebouw met huisnummer 6 is opgenomen in de inventaris van het Onroerend Erfgoed. Het gaat hier om een woonhuis uit de 18de eeuw.¹ Het pand stond momenteel leeg en in slechte staat (met een deel van het gebouw ingestort). De tuinzone van het projectgebied was in die mate overwoekerd (Figuur 6).

Figuur 5: Vooraanzicht van de panden vanuit de Bruggestraat (bron: architect).

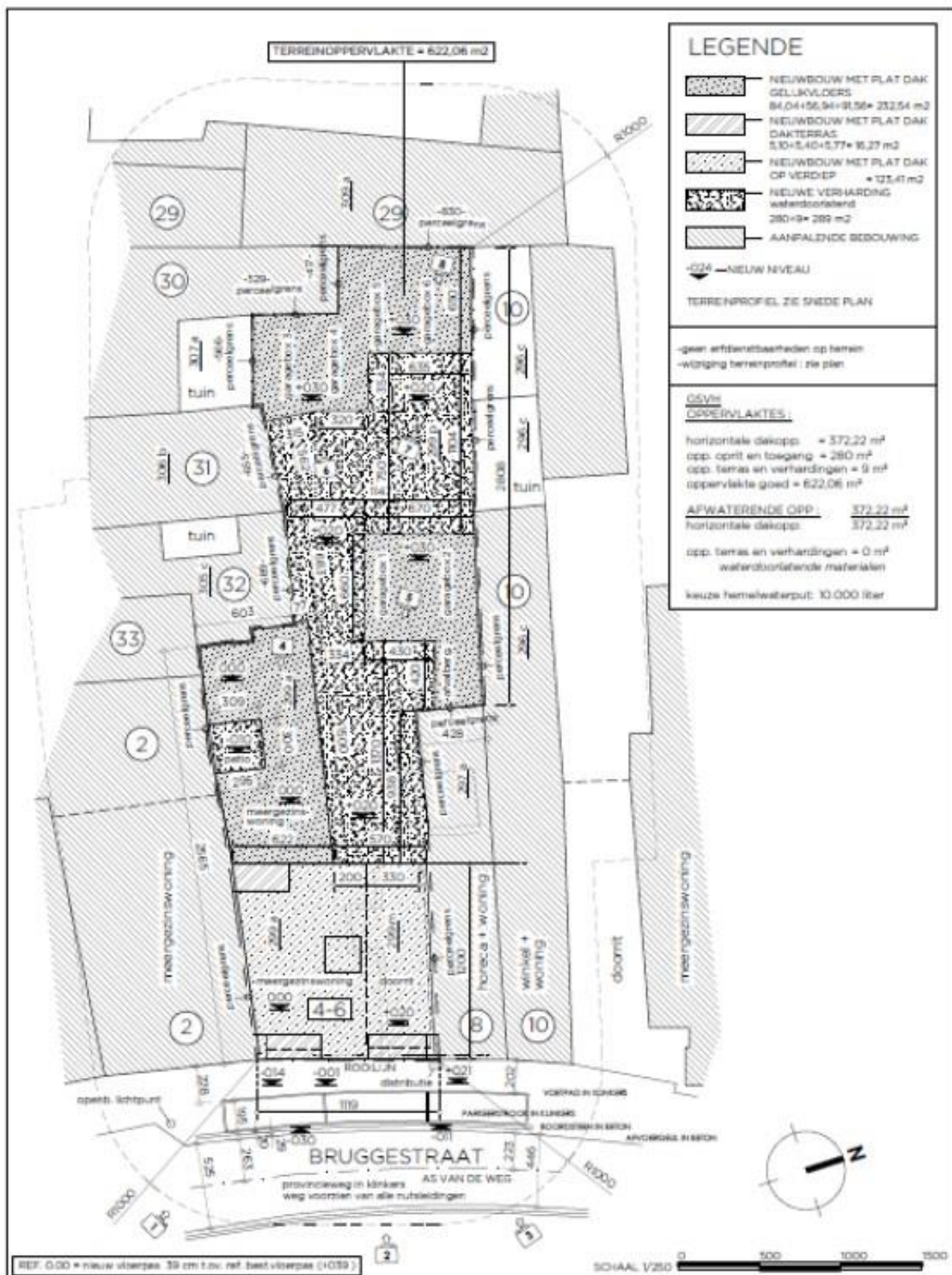
Figuur 6: Zicht op de achterbouw en de tuinzone ter hoogte van huisnummer 6 (bron:architect)

1.1.5. Geplande werken⁴

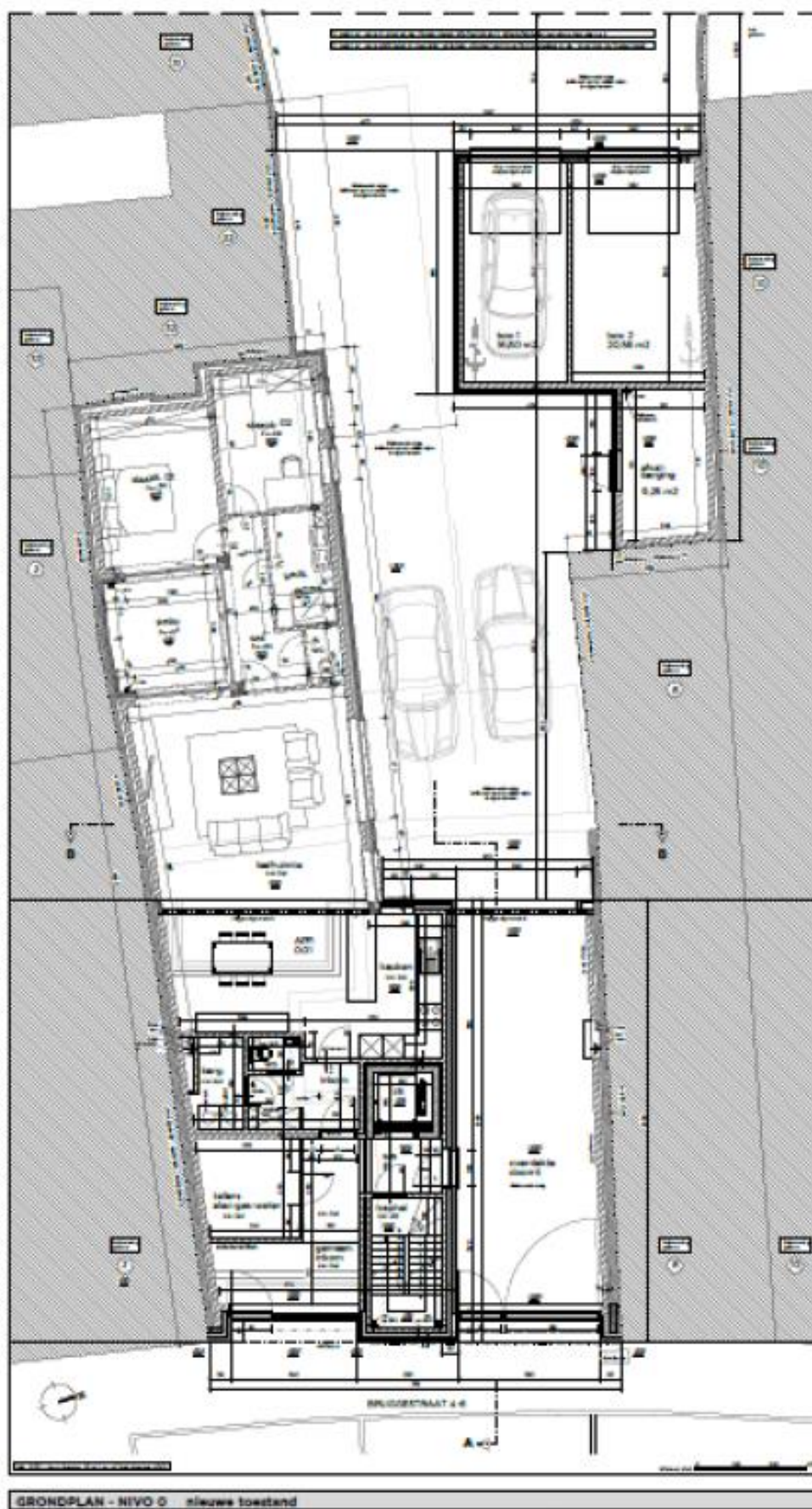
De geplande werken bestonden in de eerste plaats uit de afbraak van de bestaande gebouwen. Omdat deze in erg slechte staat verkeren, werd beslist om een nieuwbouw te realiseren in plaats van te renoveren. Op Bruggestraat 4 en 6 zullen 5 nieuwe wooneenheden gebouwd worden, elk met een garage/parkeerplaats (zie Figuur 7 en Figuur 8). Het nieuwe gebouw zal 5 bouwlagen tellen, waarbij op elke verdieping een appartement wordt ingepland (zie Figuur 9).

Op het moment van schrijven van de archeologienota konden nog geen sonderingen plaatsvinden, waardoor de ingrepen in de bodem nog niet met volledige zekerheid meegedeeld konden worden. De gebouwen zullen niet onderkelderd worden. In de wooneenheden zal een liftkoker voorzien worden; voor de liftput zal ca. 1,8m afgegraven worden. De algemene funderingsplaat van het gebouw en de garages zal aangelegd worden op 65cm onder het maaiveld. De diepte tot waar de funderingsbalken zullen komen, is nog niet gekend. De bodem van de regenput zal op ca. 3,2m onder het maaiveld worden aangelegd en deze van de infiltratiekratten op ca. 1,7m onder het maaiveld.

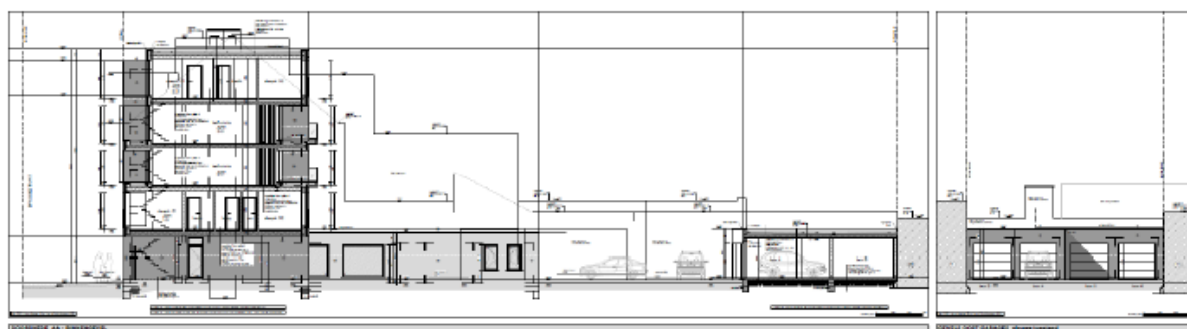
⁴ Grotendeels overgenomen uit de Programma van Maatregelen van de vooronderzoek ID 18285.

Figuur 7: Geplande werken: inplanting van het appartementsgebouw, de verharding en de garageboxen, uitsnede uit bijlage 4b (bron: architect).

Figuur 8: Geplande werken: bovenaanzicht van niveau 0, uitsnede uit bijlage 4a (bron: architect).

Figuur 9: Geplande werken: doorsnede van het projectgebied met het appartementsgebouw, de verharding en de garageboxen, uitsnede uit bijlage 4c (bron: architect).

1.2. Werkwijze en opgravingsstrategie

1.2.1. Voorbereiding

De archeologische opgraving ter hoogte van de geplande werken te Menen (provincie West-Vlaanderen) kwam tot stand na een eerder uitgevoerd vooronderzoek door middel van proefsleuven (ID 18285)⁵. Na evaluatie van de resultaten werd beslist een zone van ca. 454m² vlakdekkend op te graven. Binnen deze zone werden sporen verwacht uit de Late middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. In het programma van maatregelen horende bij deze prospectie werd een plan van aanpak opgemaakt.

1.2.2. Veldwerk

Het terreinwerk werd uitgevoerd door een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv. en bestond uit veldwerkleidster Rosalie Vincent, bijgestaan door Kylian Verhaevert en Laura Doucerin (assistent-archeologen).

Bij het aantreffen van een archeologisch niveau werden de sporen/structuren schoongemaakt en gefotografeerd, beschreven en ingetekend op schaal 1:20 (code KOLA20 2020A118). De foto's werden genomen met een Nikon van het type Coolpix waterproof 18m/59ft Shockproof 2m 6.6ft met optical zoom 4.3-21.5mm 1:2.8. Alle vondsten werden gerecupereerd per context en in een vondstenzakje gestoken samen met een vondstenkaartje. Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werd gedaan door middel van een RTS-toestel.

De aangelegde bodemkundige profielen werden beschreven door bodemkundige Pierre Legrand.

1.2.3. Verwerking

Na het afronden van het veldwerk is de verwerking opgestart. In eerste instantie werd het vondstmateriaal proper gemaakt, werden de foto's in de database ingewerkt, werd reeds een tussentijds grondplan opgemaakt en werden de vondsten geïnventariseerd. Op basis van alle verzamelde gegevens werd bekeken welk natuurwetenschappelijk onderzoek noodzakelijk is ter beantwoording van de onderzoeksvragen. Hierbij werden de stalen met relevant en prioritair potentieel uitgeselecteerd en werden de stalen die als niet-relevante/onvoldoende potentieel beschouwd worden, niet weerhouden en afgestoten.

Een eerste verslag werd gemaakt in de vorm van een archeologisch rapport met enkele inleidende hoofdstukken en omvatten tevens de beschrijving van de verschillende grondsporen en het vondstmateriaal. Dit nieuwe verslag betreft de eindresultaten met inwerking van het uiteindelijk uitgevoerde natuurwetenschappelijk onderzoek.

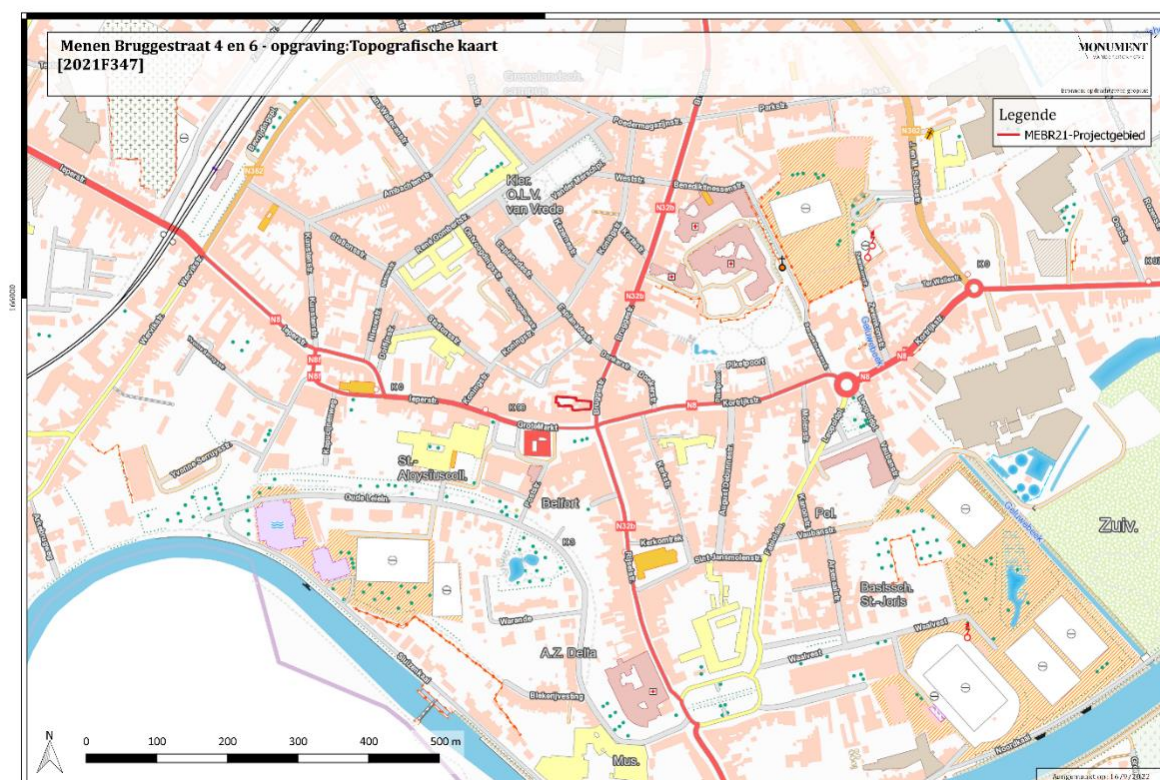
⁵ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/18285>

2. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

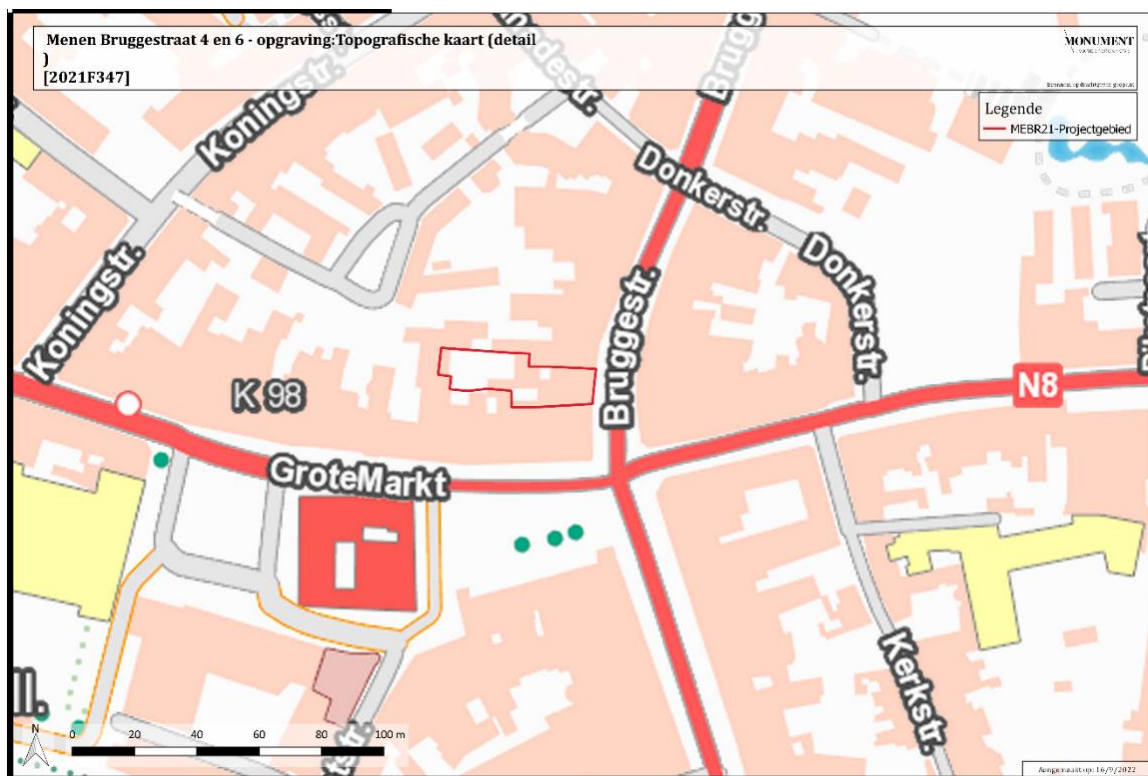
2.1. Landschappelijke situering

Menen is gelegen in het zuidelijke deel van de provincie West-Vlaanderen. De stad situeert zich tussen de steden Roeselare (in het noorden), Kortrijk, Moeskroen (in het oosten) en Wervik (in het westen), en is een fusie van de gemeenten Menen, Lauwe en Rekkem. In het noorden grenst Menen aan de gemeente Wevelgem, in het oosten aan de steden Kortrijk en Moeskroen, in het zuiden aan de Franse grens (de gemeentes Neuville-en-Ferrain en Halewijn) en in het westen aan de stad Wervik.

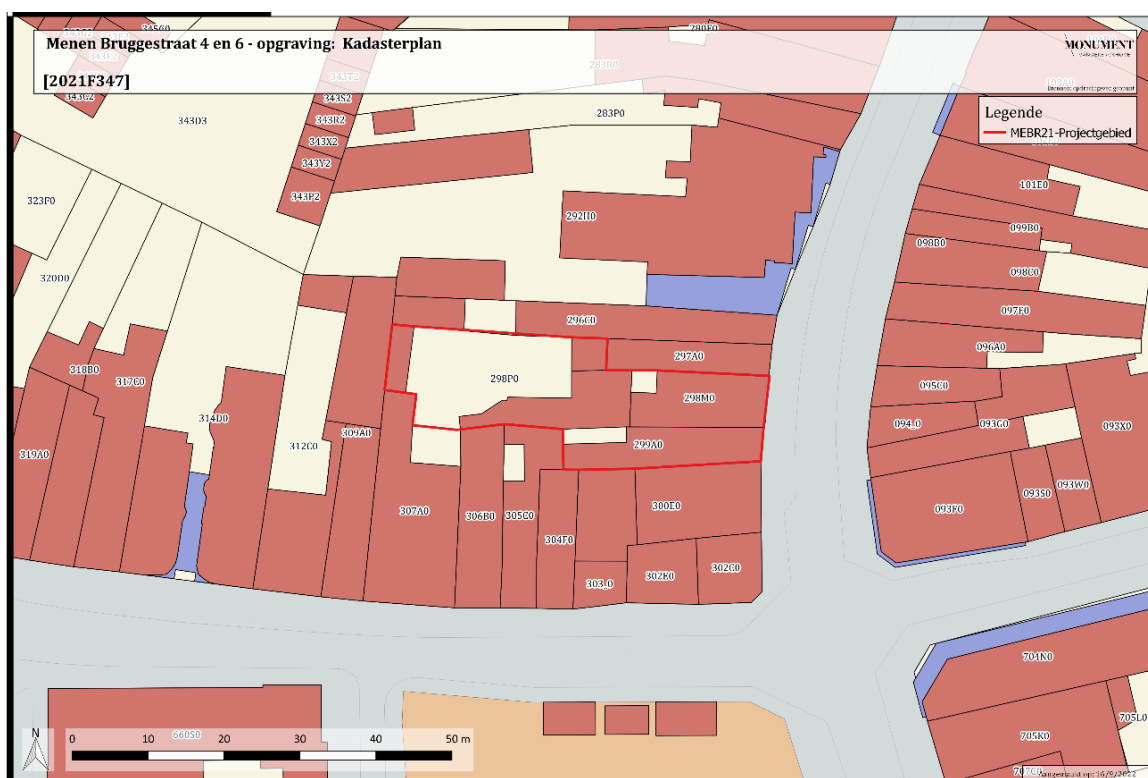
Het projectgebied ligt in het historisch centrum van de stad Menen, nabij de Grote Markt (zie Figuur 10 en Figuur 11 en bijlage 1 en 2). Het wordt begrensd door de Bruggestraat in het oosten, door de percelen langs de Grote markt in het zuiden, door perceel 307a in het westen en door percelen 209c en 292h in het noorden. Kadastraal zijn de percelen terug te vinden onder Menen, Afdeling 1, Sectie E, percelen 299a, 298m en 298p (zie Figuur 12 en bijlage 3). Op de bodemgebruikskaat staat het projectgebied gekarteerd als bebouwde zone (zie Figuur 13 en bijlage 5).

Figuur 10: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 1).

Figuur 11: Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied (bijlage 2).

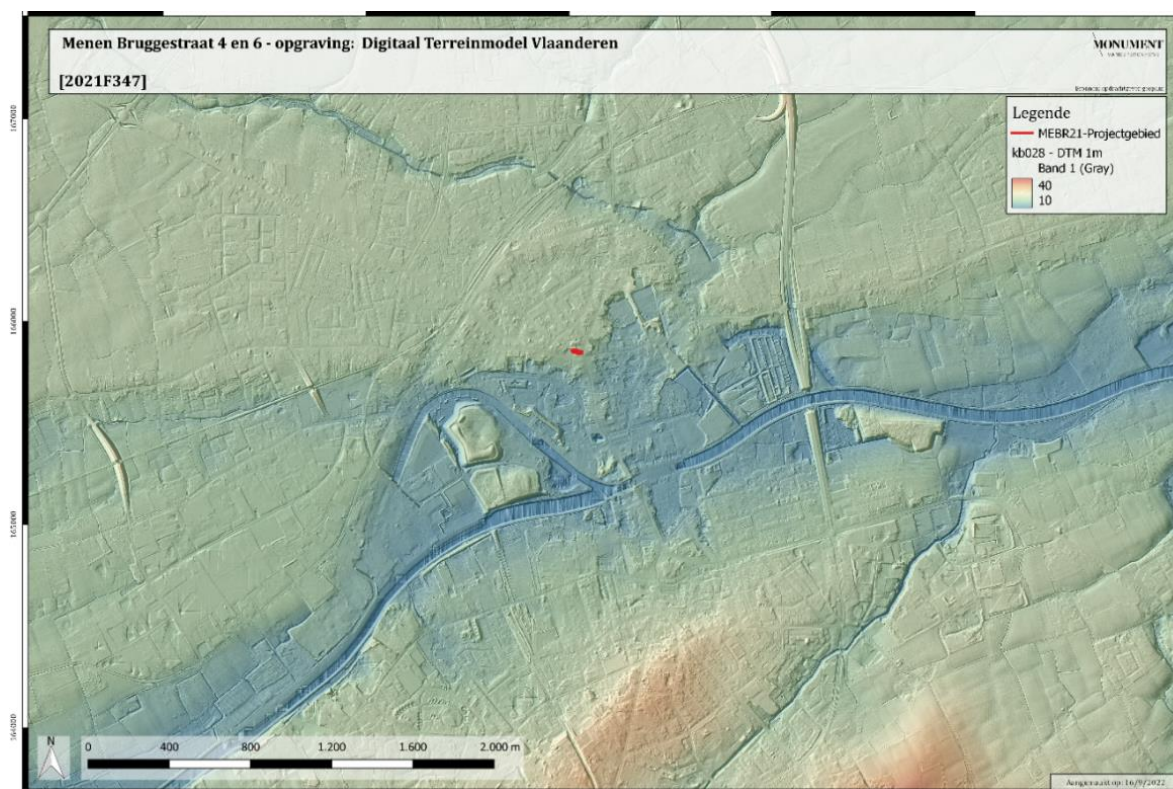

Figuur 12: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 3).

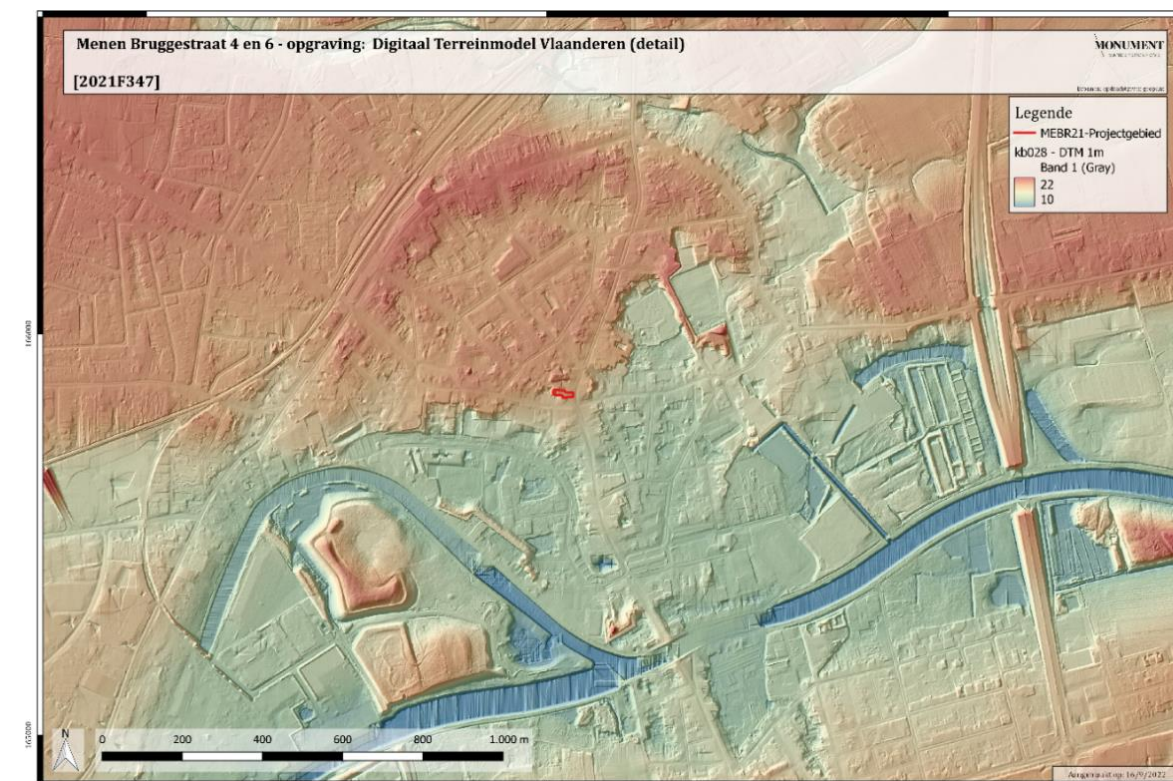

Figuur 13: Bodemgebruiksk kaart uit 2001 met aanduiding van het projectgebied (bijlage 4).

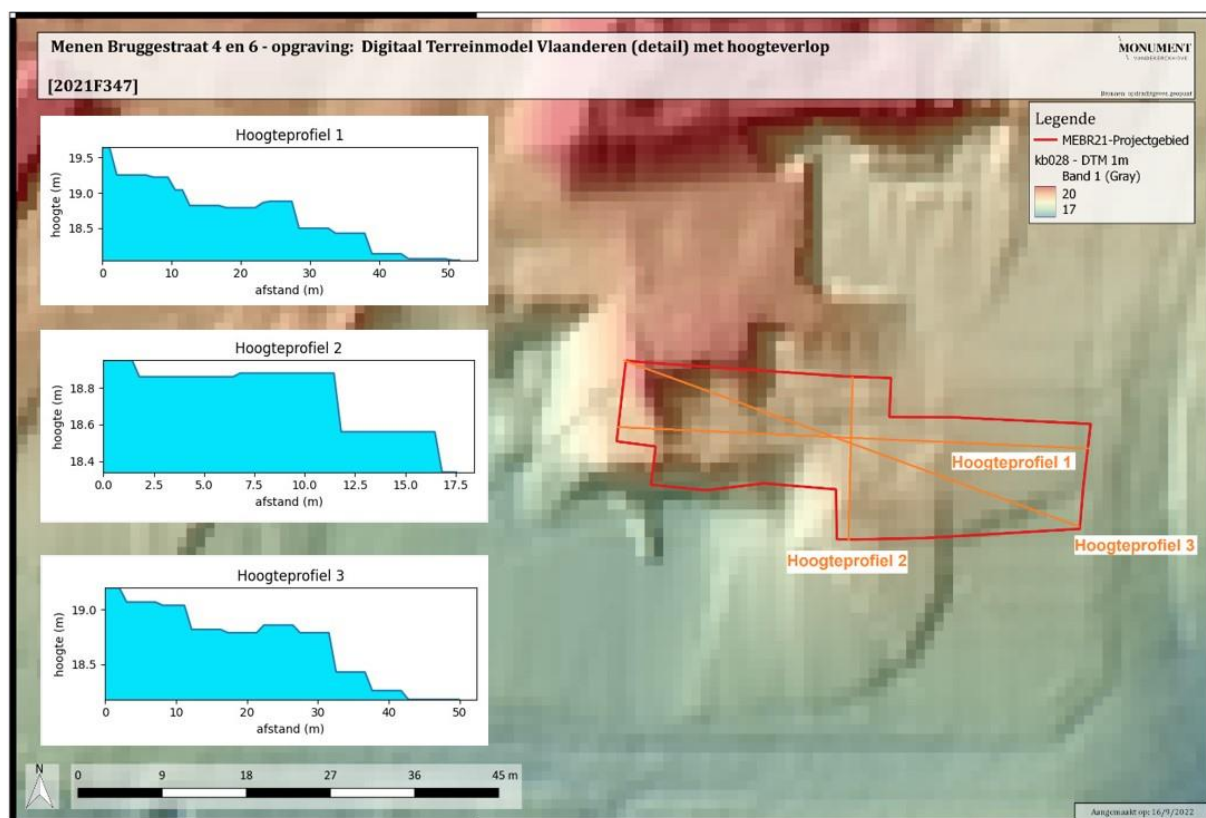
Menen behoort tot zandlemig Vlaanderen. In de deelgemeente Menen is het reliëf relatief vlak, met hoogtes die schommelen tussen +10m en +20mTAW. Het terrein helt af naar het centrale deel van de stad, waar de Leie stroomt (zie Figuur 14 en Figuur 15 en bijlage 5a en 5b). De deelgemeentes Lauwe en Rekkem kennen een groter hoogteverloop met hoogtes die schommelen tussen de +10m en +66m TAW. De hoogste punten liggen hier in het oosten en zuiden van de deelgemeenten, met het hoogste punt te Purgatoire (+66m TAW) in het zuiden van de stad. Het projectgebied ligt in het centrum van de stad Menen, op ca. 500m van de meanderende arm van de Leie en ten noorden van de drooggelegde stadsgracht die zich vroeger binnen de stadsmuren bevond. Op het DTM werden binnen het projectgebied drie hoogteprofielen geplaatst om het hoogteverloop te kunnen achterhalen (zie Figuur 16 en bijlage 6). Hoogteprofiel 1 geeft aan dat de hoogte in het westen ca. +19,1m TAW bedraagt en in het oosten ca. +18,5m TAW. Hoogteprofiel 2 toont een lichte daling van het terrein in zuidelijke richting. Hoogteprofiel 3, die van het noordwesten naar het zuidoosten van loopt, geeft een hoogteverschil weer van ca. 1,2m, van ca. +19,3m TAW naar ca. +18,1m TAW. Het reliëf loopt af in de richting van de Leie.

Figuur 14: Digitaal Terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de gemeentegrenzen (bijlage 5).

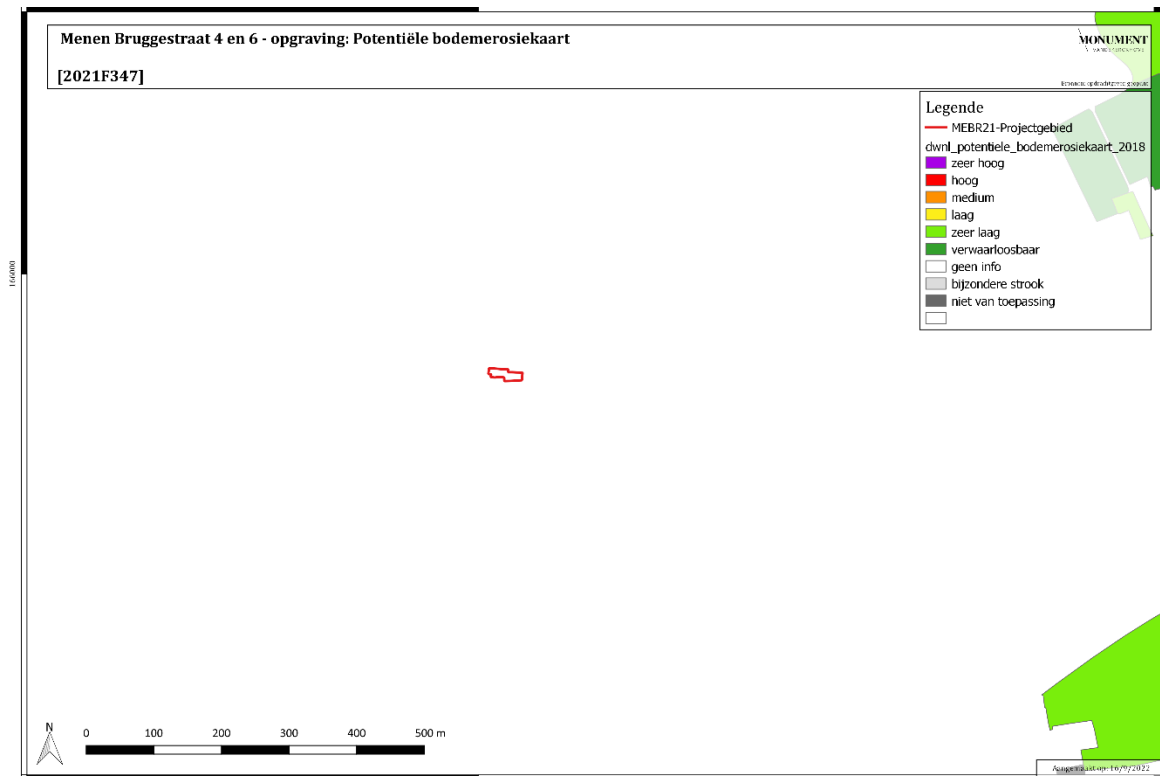
Figuur 15: : Digitaal Terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de gemeentegrenzen (bijlage 6).

Figuur 16: Digitaal Terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de hoogteprofielen (bijlage 7).

2.2. Bodemkundige situering

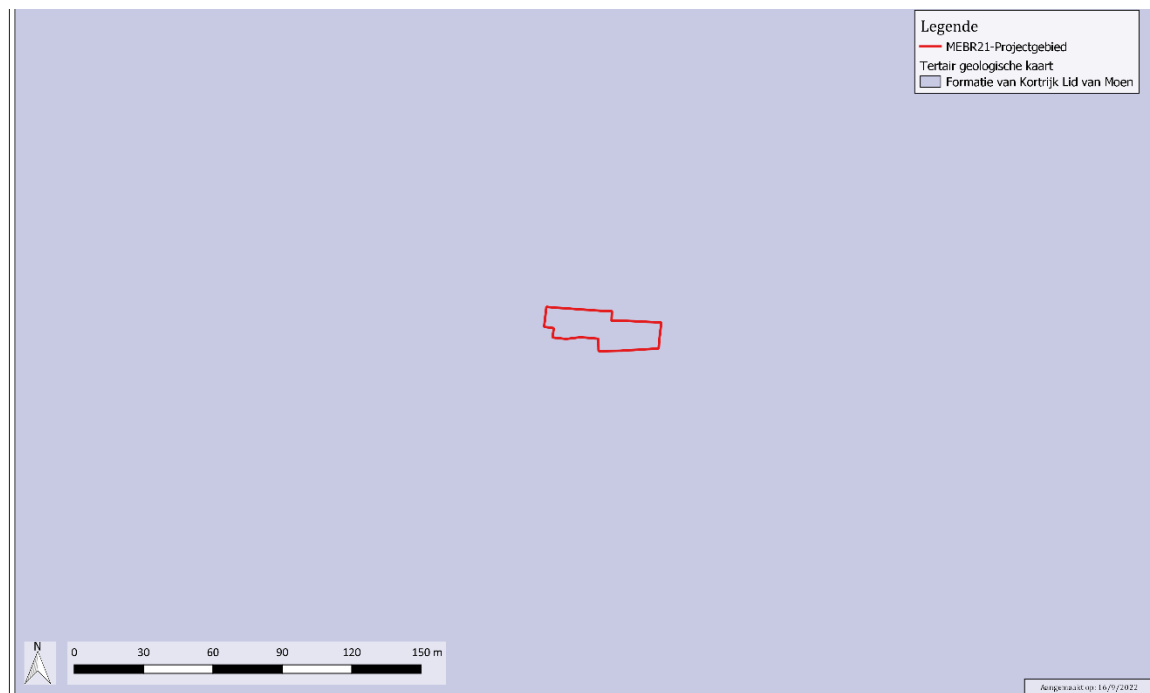
De bodemerosiekaart uit 2016 geeft aan dat er geen informatie beschikbaar is over de potentiële bodemerosie op de site (zie Figuur 17 en bijlage 11). Enkele percelen in de ruimere omgeving van het projectgebied hebben een zeer lage tot verwaarloosbare kans op bodemerosie. Deze kaart houdt onder meer rekening met het bodemtype, de hellingslengte en de hellingsgraad.

Figuur 17: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 8).

De tertiaire ondergrond ter hoogte van het projectgebied bestaat uit afzettingen van het Lid van Moen, deel van de Formatie van Kortrijk en afgezet tijdens het vroeg Eoceen (zie Figuur 18 en bijlage 8). De Formatie van Kortrijk is een essentieel mariene afzetting en bestaat vooral uit kleiige sedimenten die weinig macrofossielen bevatten. Het Lid van Moen bestaat over nagenoeg heel het kaartblad Kortrijk uit heterogene siltige tot zandige afzettingen, met aanwezigheid van nummilieten (*nummulites planulatus*). Ook komen homogene kleilagen voor van enkele meter dikte voor. De gemiddelde dikte van Het Lid van Moen bedraagt 45m.⁶

⁶ DE GEYTER 1999.

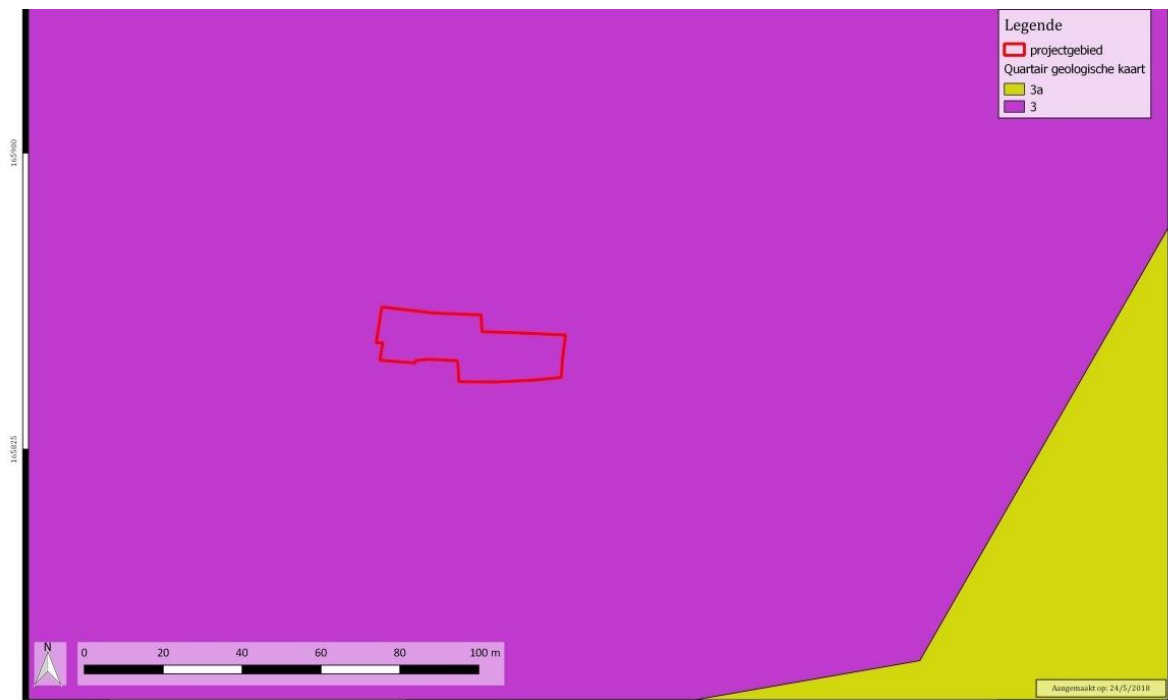

Figuur 18: Tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 9).

De quartair geologische kaart geeft aan dat de ondergrond ter hoogte van het projectgebied bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Weichselaan. Boven deze laag kunnen mogelijk eolische afzettingen van het Weichselaan (laat-Pleistoceen) (code ELPw) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (code HQ, zie Figuur 19 en bijlage 9) voorkomen.⁷ De dikte van het quartair pakket bedraagt op deze plaats 20,39m.⁸ De geomorfologische kaart is voor deze streek niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

⁷ <http://www.geopunt.be/>

⁸ <http://www.dov.vlaanderen.be/>

Figuur 19: Quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 10).

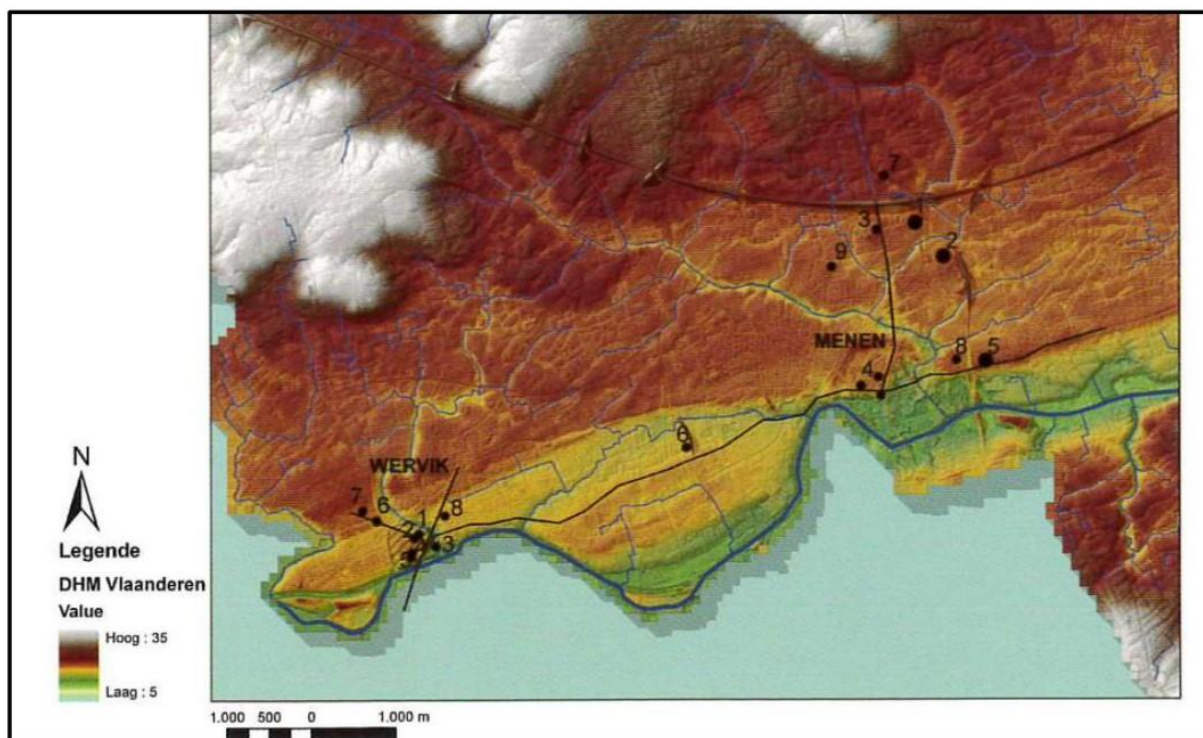
De ondergrond ter hoogte van het projectgebied staat gekarteerd als 'OB', wat betekent dat het projectgebied in een bebouwde zone gelegen is (zie Figuur 20 en bijlage 10). De bodems buiten de stadskern bestaan vooral uit vochtige tot droge zandleem. In de Leievallei komen vooral kleigronden voor.

Figuur 20: Uitsnede uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 11).

2.3. Historische voorkennis ⁹

Het grondgebied van Menen werd zowel tijdens het paleolithicum als het neolithicum bewoond, getuige de vondsten op de grens met Moorseele en Wevelgem. Ook tijdens de Romeinse periode was er sprake van bewoning. Dit vooral in de vorm van een kleine nederzetting uit de 1ste tot 3de eeuw, die gesitueerd was langs de Moorseelestraat. De eerste vermelding van de naam Menen dateert uit 867 als Maininium of Maininio.¹⁰ Over de betekenis van de plaatsnaam is er geen consensus. Menen is ontstaan op een doorwaadbare plaats aan de Leie en kent zijn oorsprong in een dorpsheerlijkheid die als de “Bruel” bekend stond. Deze lag aan de kruising van de Leie met de heirbaan die Torhout met Rijsel verbond. Deze weg is te zien op een kaartje dat werd aangemaakt voor de publieksbrochure van de tentoonstelling “Romeinen in Menen!” (zie Figuur 21).

Figuur 21: Kaart van de regio van Menen en Wervik in de Romeinse tijd. De zwarte lijnen geven de Romeinse wegen aan, de blauwe de Leie en de diverse beken. De nummers staan voor de Romeinse vindplaatsen te Menen en Wervik (bron: Dhaeze D. 2007, Romeinen in Menen!, publieksbrochure tentoonstelling).

De kern van de eerste heerlijkheid lag in de nabijheid van de Leieovergang, ongeveer ter hoogte van het huidige kruispunt van de Oude Leielaan met de Waalvest en de Rijselstraat. Er zijn voldoende aanwijzingen dat deze heerlijkheid een motte met neerhof betrof, waarop

⁹ Tenzij anders vermeld: Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Menen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121790> (geraadpleegd op 31 mei 2018).

¹⁰ Gysseling M. 1960

ook de kerk (de Sint-Vedaskerk) en het “Passantenliedengasthuis” gesitueerd was. De heerlijkheid telde omstreeks 1270 een 80-tal huizen.

Vanaf 1298 viel Vlaanderen onder het bewind van de Franse koning. Deze wees de heerlijkheid van Menen in naam van Filips de Schone in leen toe aan ridder Willem van Mossere. In 1305 kwam de heerlijkheid, die vrij snel groeide door de gunstig gelegen economische positie, weer in grafelijke handen terecht. De economische bloei van de stad nam een aanvang in 1351, na het toekennen van de stadsrechten door Lodewijk van Male, heer van Menen. De stad verkreeg de toestemming tot de oprichting van een lakenproductie en een stapelplaats voor woldraad. Verder mocht er een wekelijkse markt georganiseerd worden op zaterdag en een jaarlijkse buitengewone markt van drie dagen. Hierdoor ontwikkelde de heerlijkheid zich binnen afzienbare tijd tot een gereputeerde lakenstad, waarin ook de brouwerijnijverheid aan belang won. De stad vormde een tegengewicht voor grote steden zoals Kortrijk en Gent. In 1353 werd geconstateerd dat de wolstapelplaats te Menen niet optimaal was wat ligging betreft. Plattelandsspinners waren niet bereid om naar de stad te komen waardoor de stapelplaats naar Moorsele verhuisde. Hierdoor ging voor Menen een erg belangrijke economische activiteit verloren. Menen procedeerde tot 1408 om deze maatregel te herzien, maar zonder resultaat.

Sinds het begin van de 15de eeuw kende de lakennijverheid, ook die te Menen, een zware terugval. Op het einde van de eeuw kende de nijverheid terug een bloeiperiode, ondanks de stadsbrand van 1488 die drie kwart van de stad in de as legde. Menen behoorde politiek en administratief tot het graafschap Vlaanderen en daarbinnen tot de kasselrij van Kortrijk die was onderverdeeld in vijf roeden, waaronder de roede van Menen, met de stad Menen als hoofdplaats. De roede had bestuurlijke en rechterlijke macht over vijftien omliggende gemeenten. Daarnaast kende Menen ook een stedelijk bestuur, bestaande uit een stadsmagistraat en zijn schepenen.

De eerste helft van de 15de eeuw werd gekenmerkt door de oprichting en de heropbouw van verschillende gebouwen, onder meer het Sint-Jorishospitaal. De oude Sint-Vedaskerk werd gesloopt en in 1454 werd de nieuwe kerk opgetrokken. De motte van de herenburcht werd afgegraven, de grachten werden gedempt en het terrein werd bebouwd. De stad breidde uit naar het noordwesten, richting Grote Markt, en ontwikkelde zich rond het kruispunt van de oude baan Brugge-Rijsel met de baan Kortrijk-Ieper. De oude stadskern lag op de linkeroever van de thans gedempte Leiearm, langs de as Ieperstraat, Grote Markt, Rijselstraat, Kerkomtrek en Kerkstraat. De stad telde een 380-tal huizen en circa 1700 inwoners. In 1488 werd de stad geplunderd door de troepen van Frederik III, omdat het in opstand was gekomen tegen het gezag van Maximiliaan van Oostenrijk.

In 1548 was Menen een stad zonder vestingen bestaande uit een 20-tal straten. Het centrum had een tamelijk dicht stratennet. Toch waren er vooral op de uiteinden van de straten een aantal gronden onbebouwd. In het centrum en langs de hoofdstraten was er een doorgaans gesloten bebouwing waarbij op geregelde afstand brandgangen en waterputten bestonden.

De stad had vaak te lijden onder militaire acties, dit door haar ligging op de grens tussen de kasselrijen van Kortrijk en Rijsel, door haar economisch belang en door de strategische waarde van de brug tussen Menen en Halewijn.

Op 9 mei 1548 werd Menen geteisterd door een stadsbrand, waarbij naar schatting 570 van de 700 woningen verloren gingen. Keizer Karel vaardigde de nodige financiële tegemoetkomingen uit om de stad te helpen. Na 1560 onderging het stadsbeeld verschillende wijzigingen. Een aantal nieuwe openbare gebouwen waaronder het stadhuis, de lakenhal en het vleeshuis werden opengetrokken. Tijdens de beeldenstorm (1566) werden de interieurs van het Sint-Jorishospitaal en de Sint-Vedastuskerk geplunderd. Na de stadsbrand werd het marktplein vergroot. Tussen de Markt en het Nieuwhof (een gedeelte van de huidige Grote Markt) werd in 1567 de Vismarkt opgericht. Rond 1571 bestond Menen uit een 30-tal straten met circa 890 huizen en een parochiekerk.

De brouwactiviteit groeide enorm tijdens de 16de eeuw, daar waar deze in de 14de en 15de eeuw voornamelijk in de lokale behoefte voorzag. De industrie bestond uit een 64-tal brouwerijen die grotendeels gesitueerd waren in het lagere stadsdeel omwille van de aanwezigheid van de Leie. De ligging van Menen aan de Leie vergemakkelijkte de aanvoer van graan en turf, wat het succes van de nijverheid verklaart.

In 1576 kwamen de 17 Provincieën in opstand tegen de Spaanse bezetting. Nog voor de laatste werken aan de vestingen voltooid waren, werd de stad ingenomen door de Malcontenten onder aanvoering van Emmanuel de Lalaing, baron van Montigny. Menen zou in hun handen blijven tot 22 oktober 1579, wanneer de stad vanuit Kortrijk door Schotse troepen werd heroverd en opnieuw bij de Staten-Generaal werd gevoegd. In de stad was er een garnizoen onder leiding van de Schot Bafour gekazerneerd. In 1582 werd Menen bevrijd door Spaanse troepen onder leiding van Alexander Farnese.

Tijdens de eerste helft van de 17de eeuw bleef Menen gespaard van oorlogen en plunderingen. Dit gaf de gelegenheid tot het bouwen van enkele belangrijke complexen zoals het Kapucijnenklooster aan de westelijke stadsrand. In 1635 verklaarde Frankrijk de oorlog aan Spanje. De oorlog, die tot 1678 zou duren, werd eerst uitgevochten in Picardië en Artesië, maar vanaf 1644 in Vlaanderen. Menen, tot dan nog steeds in Spaanse handen, werd in 1645 ingenomen door het Franse leger onder leiding van maarschalk Jean de Gassoin. Datzelfde jaar werd de stad geplunderd en deels vernield door Spanjaarden. In 1658 werd Menen echter weer Frans bezit. Door de vrede van de Pyreneeën (1658) werd de stad opnieuw bij de Spaanse Nederlanden gevoegd. In overtuiging van een definitieve vrede werden de wallen en bastions afgebroken, de grachten werden gedempt en enkel de stadspoorten bleven overeind. De oorlog tussen Frankrijk en Spanje kende echter nog een vervolg met de "Devolutieoorlog" in 1667 en 1668.

Door het verdrag van Nijmegen (1678) werd Menen van de kasselrij van Kortrijk losgemaakt en werd het opnieuw Frans grondgebied. Door de bezetting van de Nederlanden door de Spanjaarden werd door Sébastiaan Le Prestre, markies van Vauban en Louvois, minister van

oorlog onder Lodewijk XIV, het plan opgevat om de noordgrens van Frankrijk te versterken met een dubbele verdedigingsgordel. Om invallen tegen te gaan, werden tussen 1679 en 1689 de vestigingsmuren aangepast aan het ontwerp van Vauban.

In het begin van de 18de eeuw zorgde de Spaanse successieoorlog (1702-1723) ervoor dat Menen nogmaals werd belegerd. In 1706 trokken de geallieerde troepen onder leiding van de hertog van Marlborough door Vlaanderen. De belegering van Menen begon op 24 juli 1706. Op 22 augustus capituleerde de stad en werden de Franse legers verdreven. De schade was zeer groot. Het belfort werd deels vernield, maar werd vrijwel onmiddellijk gerestaureerd. Met de vrede van Utrecht in 1713 werd Menen toegevoegd aan het Oostenrijks grondgebied. Door het Barrièretractaat van 1715 werden in Menen Hollandse troepen gelegerd om een Franse uitval te voorkomen. Met de Oostenrijkse successieoorlog (1740-1748) verklaarde Frankrijk de oorlog aan Oostenrijk en trok het de Nederlanden in. Op 30 mei 1744 werd gestart met een systematisch bombardement van de stad Menen dat op 4 juni eindigde. Het Hollands garnizoen gaf zich over en één dag later deed Lodewijk XV zijn plechtige intrede in de stad. Na het beleg werden de kazematten opgeblazen en de meeste militaire gebouwen afgebroken. Menen werd weer een open stad.

Door het verdrag van Aken (1748) werden de Zuidelijke Nederlanden opnieuw onder Oostenrijks bewind geplaatst. Er werden plannen gemaakt om de vestingen te herstellen, maar Keizer Jozef II ging in 1782 over tot de verkoop van de militaire terreinen. Menen verloor als open stad zijn militaire waarde.

Tussen 1792 en 1794 verwisselde Menen opnieuw verschillende malen van bezetter. Op 18 juni 1792 werd het veroverd door Franse troepen onder leiding van maarschalk Lucker, die vanuit Menen ook Kortrijk onderwierp. Op 29 juni werden de Fransen opnieuw verdreven door de Oostenrijkse troepen. In 1793 werd Menen afwisselend bezet door Fransen, Oostenrijkers, Hollanders, nogmaals Fransen en opnieuw Oostenrijkers. Menen werd op 28 en 29 april 1794 opnieuw zwaar geteisterd door een Frans bombardement vanuit Halewijn. Op 30 april capituleerden de Oostenrijkse troepen en werd Menen opnieuw Frans bezit.

De beschietingen hadden als gevolg dat één tiende van de woningen in puin lag, de hallen en de waag achter het stadhuis waren vernield en de Sint-Vedastuskerk werd zwaar beschadigd. De peervormige spits van het belfort brandde af en werd niet meer vervangen.

De vestingen werden grotendeels platgebombardeerd. Slechts enkele delen in het noordwesten van de stad en twee bolwerken bij de Leie bleven bewaard. Alle kerkelijke eigendommen werden in 1794 verbeurd verklaard en verkocht. Twee kloosters, het klooster

van de benedictinessen en het Sint-Jorisklooster, beven gespaard omdat de zusters zich ten dienste stelden van het openbaar nut, namelijk de armen en geesteszieken.

Economisch kende Menen een korte bloeiperiode na 1748. Als grensstad had het een grote aantrekkingskracht voor bedrijven. De steenweg Kortrijk-Menen werd aangelegd en de aarden

weg Menen-Roeselare-Brugge werd heraangelegd. Door dit versteend wegennet steeg de economische activiteit. Door deze economische bloeiperiode werd er, vooral door particulieren, druk gebouwd in de stadskern. Ook de overheid realiseerde enkele bouwwerken. In 1782 wordt het landhuis (huidig stadhuis), gebruikt door het stadsbestuur en de roede van Menen, opgericht.

Menen zou Frans grondgebied blijven tot in 1814; het Franse bewind werd verdreven en de Hollandse periode brak aan. Na het congres van Wenen in 1815 werden een aantal steden aan de grens met Frankrijk versterkt als voorzorgsmaatregel tegen eventuele nieuwe aanvallen. Door zijn rol als bufferstad tegen Frankrijk werd Menen opnieuw voorzien van vestingen. De Hollandse periode werd gekenmerkt door actieve heropbouw. De SintVedastuskerk, grotendeels vernield door een storm in 1801, werd heropgebouwd tussen 1807 en 1820.

In 1830 telde Menen zo een 8.000 inwoners; het was een kleine stad met nauwelijks bebouwing in de omgeving van de vestingsmuren. In 1852 werden de vestingen gedeeltelijk ontmanteld. Enkele militaire gronden en gebouwen werden verkocht in juli 1856. Het militair hospitaal werd eerst omgevormd tot kazerne en nadien tot regimentsschool. De andere

kloostergebouwen werden omgevormd en in gebruik genomen als klaslokaal, pastorie en vredegerecht.

De ontmanteling van de vestingen en de bevolkingsaangroei had het bewoningspatroon in de tweede helft van de 19de eeuw ingrijpend gewijzigd. De stad werd beter aangesloten op het wegennet. Spoorwegverbindingen met de West-Vlaamse gewesten en de Franse stad Tourcoing kwamen tot stand respectievelijk in 1853 en 1879. Verder werd er heel wat aandacht besteed aan het verbeteren van het stedelijk comfort door het plaveien van straten, de aanleg van een rioleringsnet en het installeren van een gasverlichting.

In de 19de eeuw beschikte Menen zelf niet over een bloeiende industrie. De stad was als grensstad een ideale uitvalsbasis naar de Franse industriesteden Halluin, Ronq, Tourcoing en Armentières. De stad werd in oostelijke richting uitgebreid met enkele beluikwijken. De geringe industriële bedrijvigheid in Menen bestond voornamelijk uit vlas, katoen, kant en tabak. De stad werd en bleef het belangrijkste productiecentrum van de tabaksverwerkende nijverheid in de Leiestreek.

De economische heropbloei van voornamelijk vlas- en tabaksnijverheid in Menen kende een einde door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Vanaf 14 oktober 1914 werd Menen bezet door de Duitse troepen. De stad moest instaan voor de kazernering van de soldaten en werd een verzamelpunt voor nieuwe troepen en een rustplaats voor de troepen die terugkeerden van het front. Twee Ortskommandaturen werden opgericht en verschillende gebouwen in de stad werden opgeëist en ingericht voor militaire doeleinden.

Menen had enorm te lijden onder het oorlogsgeweld. Ongeveer de helft van de huizen werd vernield of zwaar beschadigd. Na de oorlog was de woningnood groot. De financiële situatie van de stad was desastreus waardoor ze beroep moest doen op overheidssubsidies. In het kader van de wederopbouw werd er een tuinwijk opgericht. Langs de belangrijkste verkeerswegen verscheen er lintbebouwing in de richting van Ieper, Brugge en Kortrijk. Menen en Halewijn groeiden naar elkaar toe en werden nagenoeg één geheel. De Leie werd in 1921 gedeeltelijk rechtgetrokken. Er werd een nieuwe sluis gebouwd waardoor nu ook grote schepen van 300 ton hun vracht konden aanvoeren. Hierdoor werd de rivier vertakt in een nieuwe en een oude Leiearm. Deze laatste werd reeds in 1923 gedempt waardoor het Wautersplein (de huidige Waalvest) ontstond. In 1971 en in 1987-1988 groef men een nieuwe bedding voor de Leie om deze toegankelijk te maken voor een grotere tonnenmaat.

De Tweede Wereldoorlog vormde ook een breekpunt; er kwamen betere en snellere verbindingen tussen de verschillende steden en de mechanisatie in de landbouw kwam op. In 1947 bereikte de bloei van de stad een hoogtepunt. Bijna de helft van de actieve bevolking werkte buiten de stad, waarvan een groot deel in Frankrijk. De pendelarbeid daalde vanaf 1962; de bevolking kende een lichte terugval.

2.4. Cartografische bronnen

Vanaf de 15de eeuw ontwikkelde de historische stadskern zich langs het kruispunt met de verbinding tussen Ieper - Kortrijk en Brugge - Rijsel. Het projectgebied is gelegen nabij dit kruispunt, aan de huidige Bruggestraat. Het zuidelijke deel van deze straat wordt voor het eerst vermeld in 1401 als Torhoutstraat, een benaming die verloren gaat in 1640¹¹.

De kaart van Sanderus (*Flandria Illustrata*) uit 1641-1644 toont de centrale ligging van het projectgebied binnen de historische stadskern, vlakbij het stadhuis. Het is gelegen ter hoogte van een gebouwenblok met achterliggende tuinen (Figuur 22). De straat is aangeduid als de "Corte Vlamings Strate". Een retrenchementenkaart, opgesteld door Charles Desbordes in 1692-93, toont eenzelfde situatie. Het gaat hier om een schematische kaart, waaruit geen exacte informatie kan gehaald worden over de aard van de bebouwing op de site (Figuur 23).

Op de kaart van Ferraris uit 1771-1778 is te zien dat het projectgebied grotendeels bebouwd was. Centraal is een kleine tuinzone afgebeeld (Figuur 24 – Bijlage 11). Het woonhuis ter hoogte van huisnummer 6 zou dateren uit de 18de eeuw¹². De Atlas der Buurtwegen, de kaart van Vandermaelen en de Popp-kaart uit het midden van de 19de eeuw geven weinig concrete informatie voor het projectgebied zelf; enkel de bouwblokken zijn weergegeven (Figuur 25 – Bijlage 12). Het 'Plan Parcellaire de la commune de Menin avec ses mutations' uit 1845 (Figuur 26) toont wel de afzonderlijke gebouwen. De percelering komt ongeveer overeen met de huidige situatie. De bestaande gebouwen zijn reeds aanwezig, maar in kleiner formaat. Ze werden in de loop van de 20ste eeuw uitgebreid naar het westen toe, waardoor de tuinzone verkleinde. Luchtfoto's vanaf 2013-2015 tonen aan dat de situatie binnen het projectgebied de laatste decennia niet meer veranderde (Figuur 27).

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Bruggestraat [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/107536> (geraadpleegd op 31 mei 2018).

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Burgerhuis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/55641> (geraadpleegd op 31 mei 2018).

Figuur 22: Uitsnede uit de Flandria Illustrata (1641) met aanduiding van het projectgebied (bij benadering) (bron: <http://www.flandrica.be/flandrica/items/show/765>).¹³

Figuur 23: Detail uit de kaart van Charles Desbordes met aanduiding van het projectgebied (bij benadering, bron: <http://uurl.kbr.be/1035746>).¹⁴

¹³ Figuur uit BARTHOLOMIEUX B., BRUYNINCKCK T., DEMEULEMEESTER L., Archeologienota, Verslag van resultaten bureauonderzoek, Menen Bruggestraat 4-6, Ingelmunster, 2018.

¹⁴ Ibidem.

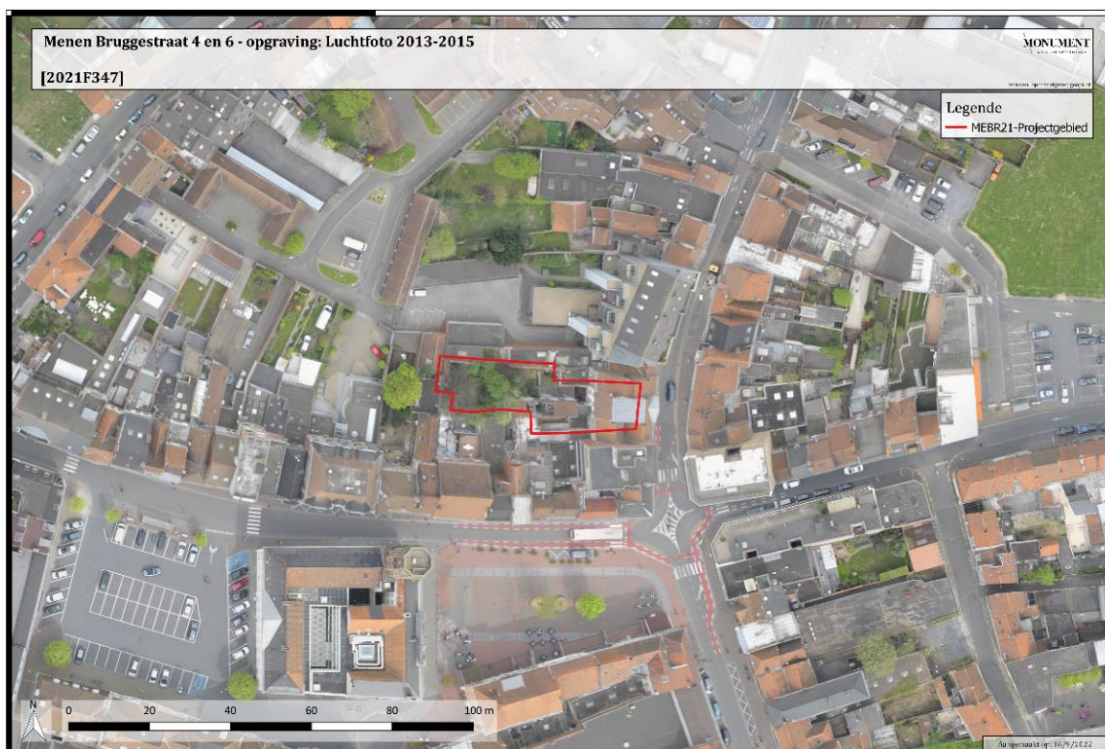
Figuur 24: Kaart van Ferraris met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 12) (bron: geopunt.be).

Figuur 25: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 13) (bron: geopunt.be).

Figuur 26: Uitsnede uit het 'Plan Parcellaire de la commune de Menin avec ses mutations' met aanduiding van het projectgebied bij benadering (bron: cartesius.be).¹⁵

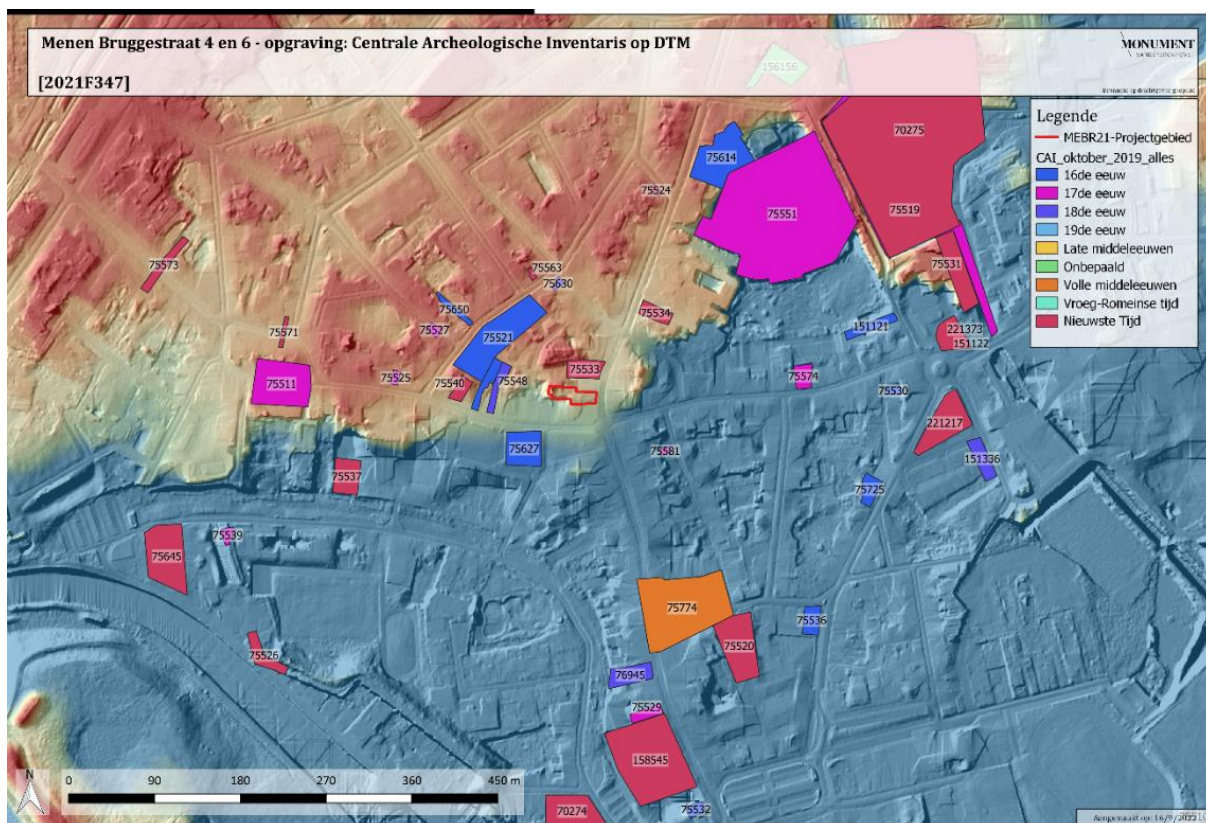

Figuur 27: Luchtfoto van 2013-2015 met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 14) (bron : geopunt.be).

¹⁵ Figuur uit BARTHOLOMIEUX B., BRUYNINCKCK T., DEMEULEMEESTER L., Archeologienota, Verslag van resultaten bureauonderzoek, Menen Bruggestraat 4-6, Ingelmunster, 2018.

2.5. Archeologisch voorkennis

In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied werd al heel wat archeologisch onderzoek uitgevoerd. De archeologische sporen die bij deze onderzoeken werden aangetroffen dateren voornamelijk uit de middeleeuwse, vroegmoderne en moderne periode (Figuur 28). Het projectgebied ligt dan ook pal in het historisch centrum van Menen.

Figuur 28: Centrale Archeologische Inventaris in het omgeving van het projectgebied op DTM (Bijlage 15).

Tijdens het proefputtenonderzoek werd dit bevestigd met een aantal archeologische waarden die aangeven dat het projectgebied minstens vanaf de late middeleeuwen door de mens werd gebruikt.

In totaal konden drie waterputten en verschillende afval- en puinkuilen geregistreerd worden. Het weinige vondstmateriaal dateert de sporen in de Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd. Een aantal sporen zijn op basis van hun vulling en uitloging echter wellicht ouder.

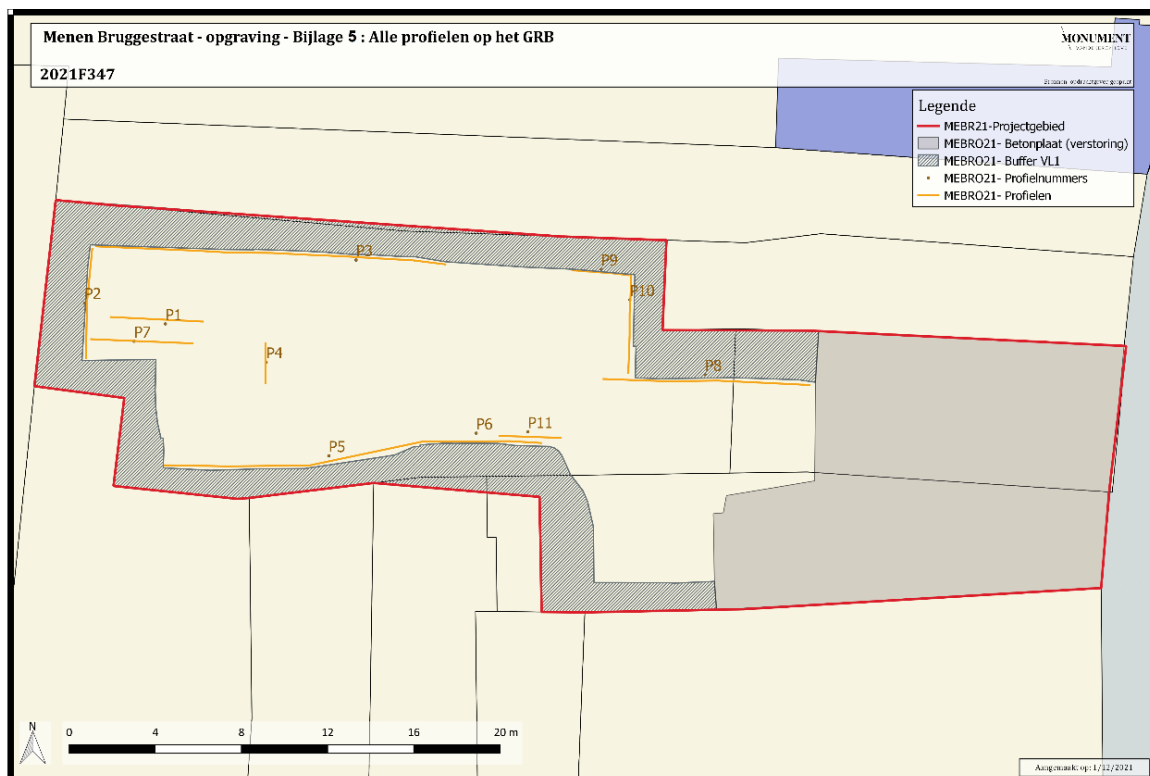
Het proefputtenonderzoek maakt duidelijk dat het terrein steeds in gebruik was als achtererf en dat de archeologische neerslag hiervan nog steeds bewaard is. Het achtererf werd door de vroegere bewoners voor talrijke doeleinden gebruikt. Eén daarvan was het dumpen van afval (artisaan, consumptie ...) en puin dat men niet op een betere/makkelijkere manier kwijt kon. In die zin biedt een historisch achtererf een groot potentieel om meer inzicht te verkrijgen in

de leefgewoontes, artisanale activiteiten, consumptiepatronen, sociale status ... van de vroegere bewoners. Daarenboven zijn er ook nog enkele sporen aangetroffen die op basis van vulling en uitloging wellicht ouder zijn dan de rest van de sporen. Indien dit het geval is hebben deze sporen het potentieel om de geschiedenis van het perceel te belichten gedurende een periode (volle middeleeuwen of vroeger) die op basis van historische en cartografische gegevens minder toegankelijk is.

3. BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN

3.1. Stratigrafie

Tijdens de opgraving werden in totaal 11 profielen aangelegd. Deze werden verspreid over de gehele site aangelegd (ca 454m²) om zo een volledig beeld te verkrijgen op de stratigrafische samenstelling van het terrein (Figuur 29).

Figuur 29: Aanduiding Profielen: P1 tot P10 (Bijlage 16).

De site bevat grote verstoringen gelinkt aan het vooronderzoek (overeenkomend met sleuven en proefputten) alsook oudere terreinverstoringen (grote afvalkuilen, ontginningskuilen en concentratie van waterputten). Deze laatste hebben de oorspronkelijke bodemstructuur sterk gewijzigd, zoals aangetoond op grondplannen en profielen.

Profiel P6, gelegen in het centrale deel van het terrein en op de zuidelijke wand van Wp1, werd als referentieprofiel gekozen omdat het het duidelijkst en meest representatief is voor de oorspronkelijke bodemopbouw van het terrein (Figuur 30).

Figuur 30: Zicht op profiel P6 op het zuidelijke wand van de site.

Het maaiveld werd in dit deel van het terrein geregistreerd rond +18,02m TAW. **Profiel 6** bestaat bovenaan uit een 20cm dik, sterk puinig zandleem pakket, gevolgd door laag L124 bestaande uit donker bruingrijze zandleem van ongeveer 20cm dik (tussen +17,82 in +17,62m TAW). Laag L127 onderscheidt zich door het pakket grijze zandleem en talrijke inclusies van baksteen en houtskoolbrokjes, alsmede enkele stukjes kalkzandsteen. L127 (tussen +17,62 en +17,32m TAW) werd in zijn westelijke deel verstoord door een pakket donkergrijze leem L125, licht puinig met een grote concentratie van baksteenbrokjes.

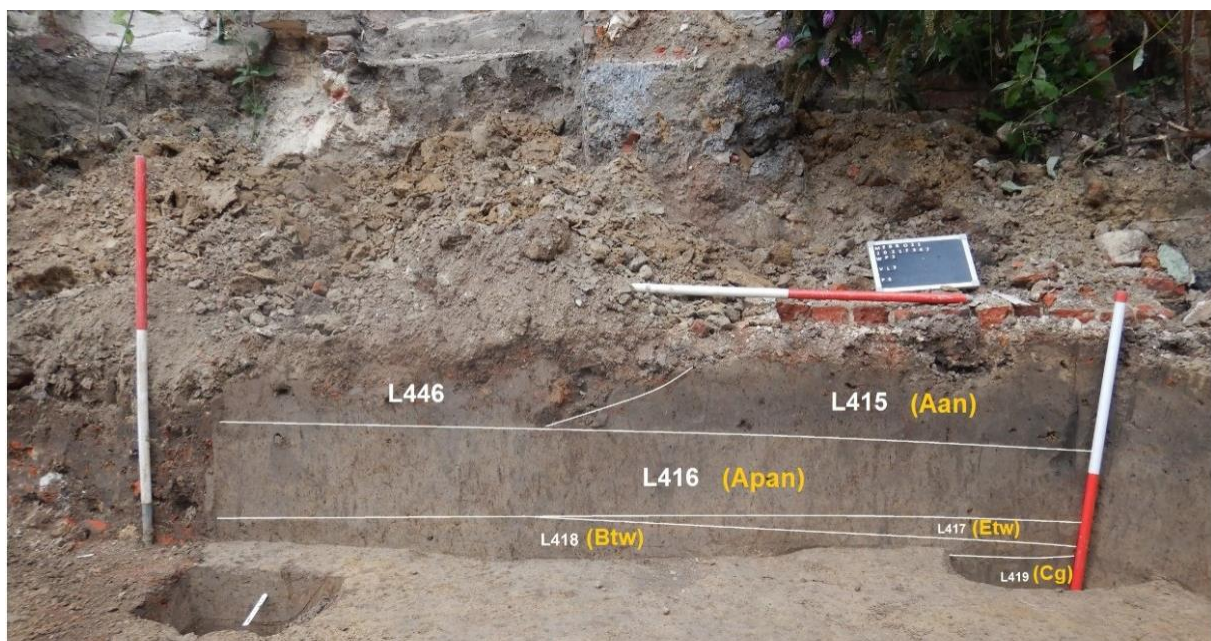
De resten van laag L445 (tussen +17,32 en +17,22m TAW) is nog zichtbaar over een dikte van 10cm onder L127, te herkennen aan het lichtgrijze zandige zandleem pakket, met vage contouren en houtskoolbrokjes. L445 vertoont de kenmerken van een oude ploeglaag en vertoont sporen van bioturbatie. De sporen van bioturbatie werden ook aangetroffen op de onderliggende laag L118 (tussen +17,22m en +16,82m TAW). L118 betreft de B-horizont en bestaat uit ongeveer 40cm geel zand (oorspronkelijk deel van de moederbodem) met sporen van infiltraties (van licht grijs zandleem) uit de bovenste laag L445. Het moederbodemniveau werd in deze zone vastgesteld op ongeveer +16,82m TAW als een laag van gelige beige zuiver zand.

Profiel 9 in de noord-oostelijke hoek van de site werd op vlak 3 geregistreerd (Figuur 31 en Figuur 32). De bovenste antropogene laag L415 is ongeveer 30cm dik (tussen +18,00m en +17,70m TAW) en bestaat uit donker grijs zandleem met baksteen en houtskoolspikkels. Het rust op een aangebracht pakket van lichtgrijze lemige zandleem L416 (ongeveer 30cm dik)

met veel sporen van bioturbatie door kleine wortels en regenwormen (tussen +17,70m en +17,40m TAW). Deze inclusies zijn representatief voor kleine planten in een rustige omgeving (geen agrarische cultuur) zoals tuinaarde. Laag L417 (of Etw horizont) werd zichtbaar tussen +17,40 et +17,30m TAW en bestaat uit gelige zandleem gevlekt met lichtgrijs (en met weinige inclusies). L416 (of Btw horizont) bestaat uit een 10cm dik lichtgrijze lemige zandleem met enkele inclusies van baksteen en houtskoolspikkels (op 10cm d'épaisseur) en toont de migratie van organische verrijking uit de bovenste lagen door de leemgrond naar de grondwaterspiegel.

De C-horizont bevat lagen L419, L420 en L421 (vanaf +17,20m TAW zijn er sporen van gley (Cg) en een accumulatie van organische elementen die de lagen L420 en L421 een grijze kleur geven (Co).

De C-horizont getuigt van de instabiliteit van een landschap dat lange tijd onder een alluviaal regime heeft gelegen, zoals blijkt uit de fluctuaties van het waterpeil en de accumulatie van organische elementen in de lemige bodem.

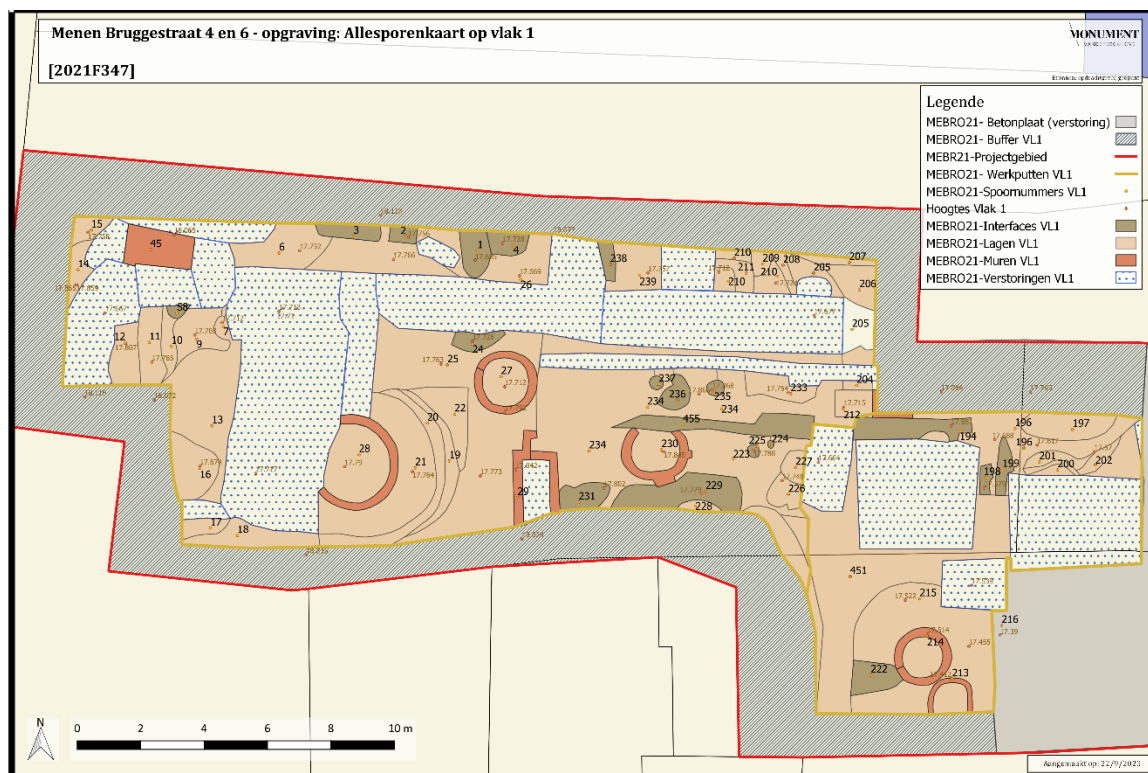
Figuur 31: Zicht op profiel P9 op het noordelijke wand van de site.

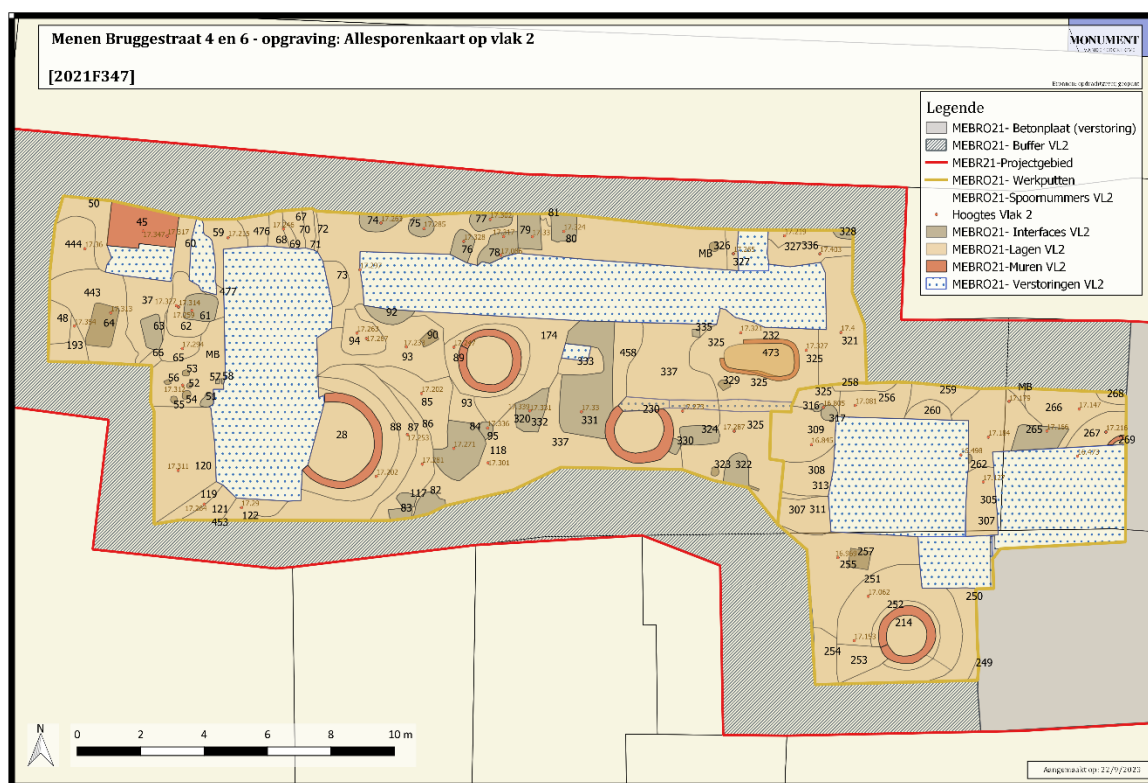
Figuur 32: Detail foto van profiel P9

3.2. Sporen en structuren

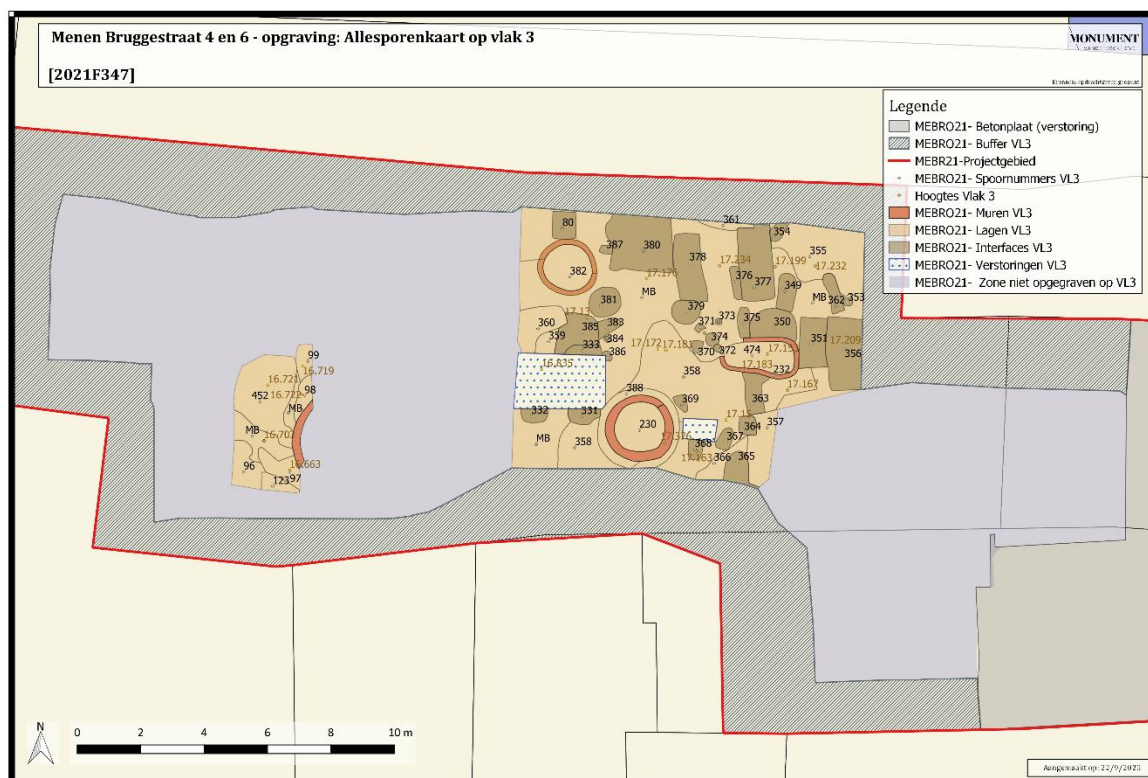
De opgraving in de Bruggestraat 4-6 beslaat een oppervlakte van ongeveer 454m², die sterk wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van verschillende soorten verstoringen en ook archeologische sporen. In totaal werden 50 kuilen geregistreerd, 15 paalsporen, 3 extractiekuilen, 2 grachten, 5 muurresten en 6 waterputten (zie bijlages 6 t.e.m. 8). De datering van deze sporen is gebaseerd op een combinatie van twee factoren, namelijk de mate van uitloging en de vulling ervan en de fragmenten aardewerk gevonden tijdens de aanleg van het vlak of de coupes van de sporen.

Figuur 33: Alle sporen kaart op Vlak 1 (Bijlage 17).

Figuur 34: Alle sporen kaart op Vlak 2 (Bijlage 18).

Figuur 35: Alle sporen kaart op Vlak 3 (Bijlage 19).

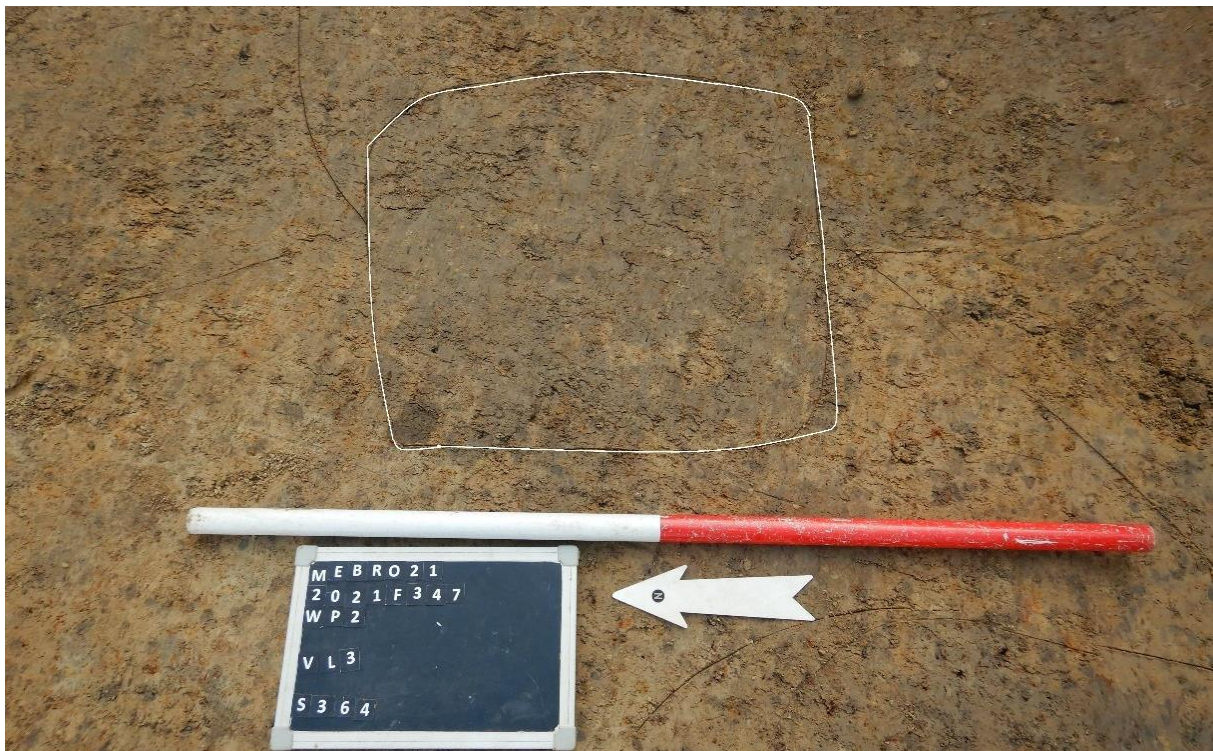
3.2.1. Volle Middeleeuwen

Tijdens de opgraving werden een aantal antropogene sporen geassocieerd met de Volle Middeleeuwen.

3.2.1.1. Kuilen

Een aantal kuilen werd in de oostelijke helft van de site aangetroffen en op basis van hun vulling (kleur, vorm en uitloging), hun vondstmateriaal en/of natuurwetenschappelijk onderzoek in de Volle Middeleeuwen geplaatst.

Kuil S364 werd rond +17,15m TAW op vlak 3 aangetroffen. Uitgegraven in laag L358 had de kuil de volgende afmetingen: 50x70cm. De coupe toonde een 15cm dik opvullingspakket van grijze zandleem met inclusies van houtskoolbrokjes. Tijdens de coupe werd een fragment van grijs gedraaid aardewerk aangetroffen, versierd op de rand met een band van radstempelpersiering. Dit type van versiering kende tussen de 12de en 13de eeuw een bloeiperiode in de regio van Kortrijk.¹⁶

Figuur 36: Kuil S364 op vlak 3.

¹⁶ DESPRIET P., Grijs, Radgestempeld aardewerk uit Kortrijk 1125/1150 – 1225/1250, Archeologie Zuid-Wes- Vlaanderen, Kortrijk, 2012.

Figuur 37: Zicht op de coupe van kuil S364.

Figuur 38: Fragment van de rand van een grijs gedraaid geradstempelde pot.

Kuil S90 werd op vlak 2 (ca. +17,25m TAW) van Wp1 waargenomen. Uitgegraven in laag L93, onderscheidt S90 zich door een bruine zandleemvulling met grote inclusies van houtskool en baksteenbrokjes (Figuur 39). De coupe op de kuil (Figuur 40) toont een bovenste opvullingspakket L464 (ca. 20cm dik) van zwartig-bruine zandleem met een concentratie van houtskool en baksteenbrokjes. De onderliggende laag L465 (ca. 10cm dik) bevat een bruine zandleem rijk aan baksteenbrokjes en met houtskoolbrokjes. Het onderste pakket L466 (ca. 10cm dik) is een mengeling van de omliggende laag L93 (een grijzige zandleem) en vullingslaag L465. Tijdens de coup op kuil S90 werden drie fragmenten grijs gedraaid aardewerk gevonden.

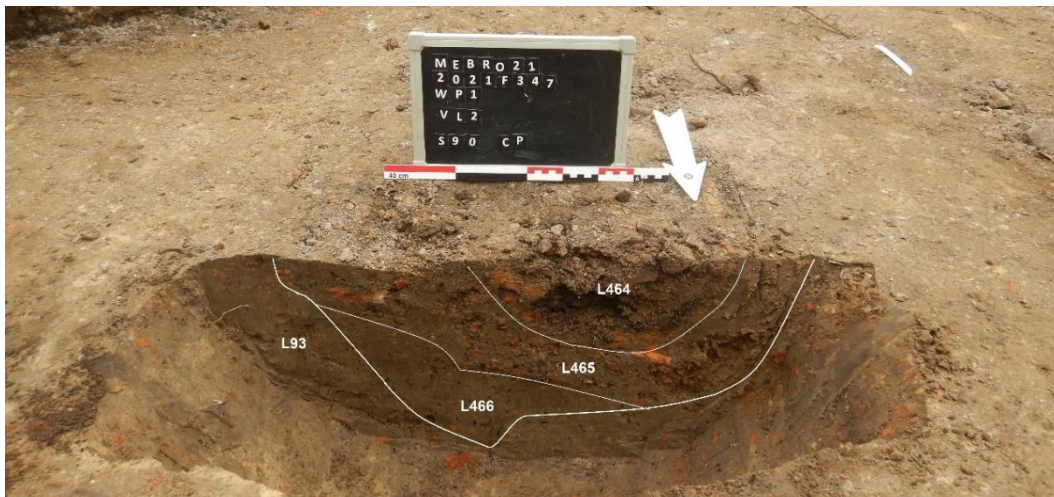
Figuur 39: Kuil S90.

Laagpakket L93 aangetroffen rond +17,23m TAW (op vlak 2) bestond uit een grijs zandleempakket met sporen van houtskool en baksteenbrokjes.

Tijdens de aanleg van het vlak werd de rand van een mogelijke kogelvormige pot in grijs gedraaid aardewerk met randtype L35 (INV17) aangetroffen en gedateerd tussen de tweede helft van de 12de eeuw en de eerste helft van de 13de eeuw¹⁷. Ook een wandfragment in hoogversierd aardewerk werd gevonden (INV124): de scherf toont een witte engobelaag afgedekt met een groene loodglazuur, representatief voor een 13de-eeuwse aardewerktraditie¹⁸.

¹⁷ DE GROOTE, 2018, p.199.

¹⁸ DE GROOTE, 2018, p.304.

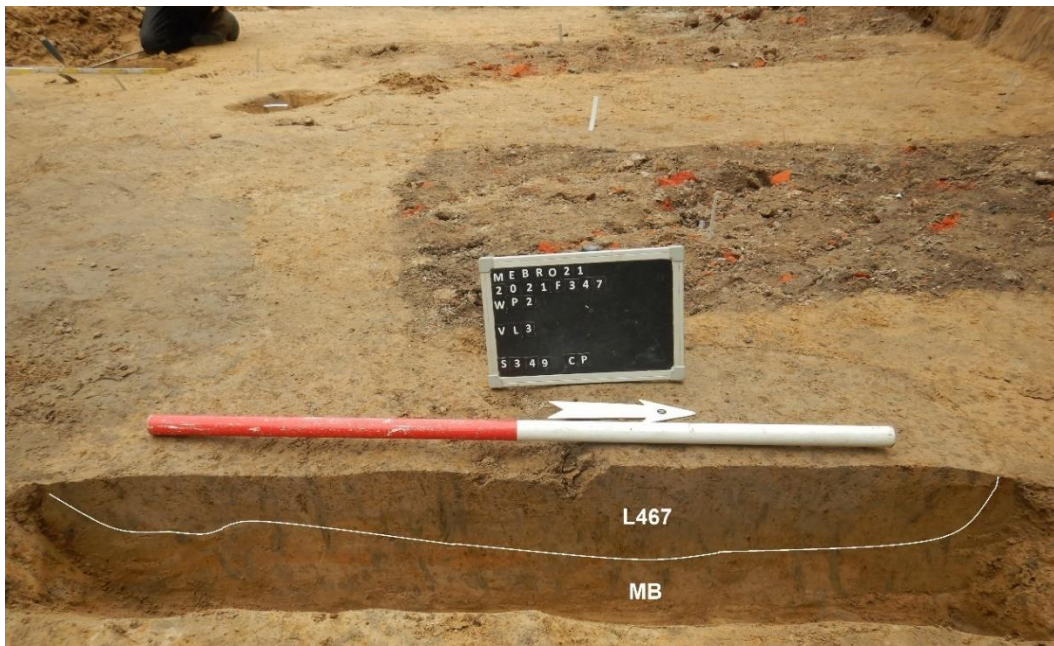
Figuur 40: Zicht op de coupe van kuil S90.

Kuil S349 (Figuur 41) werd op het derde archeologische vlak van Wp2 aangetroffen (ca. +17,20m TAW). Deze langwerpige kuil (1m10x0,55m), noord-zuid georiënteerd, bestond uit een lichtgrijze zandleem (L467) met enkele houtskoolinclusies. De coupe toont een maximale diepte van 10cm (Figuur 42).

Kuilen S362 en S376, gevonden in de nabijheid van S349, vertonen dezelfde kenmerken en lijken deel op basis van hun oriëntatie mogelijk deel uit te maken van dezelfde periode. Door de afwezigheid van vondstmateriaal en door hun uitgeloozd karakter werden deze kuilen geassocieerd met de Volle Middeleeuwen. Een staal van kuil S349 werd gedateerd via C14 en bevestigde deze datering (cfr infra).

Figuur 41: Kuil S349 op vlak 3.

Figuur 42: Zicht op coupe van kuil S349.

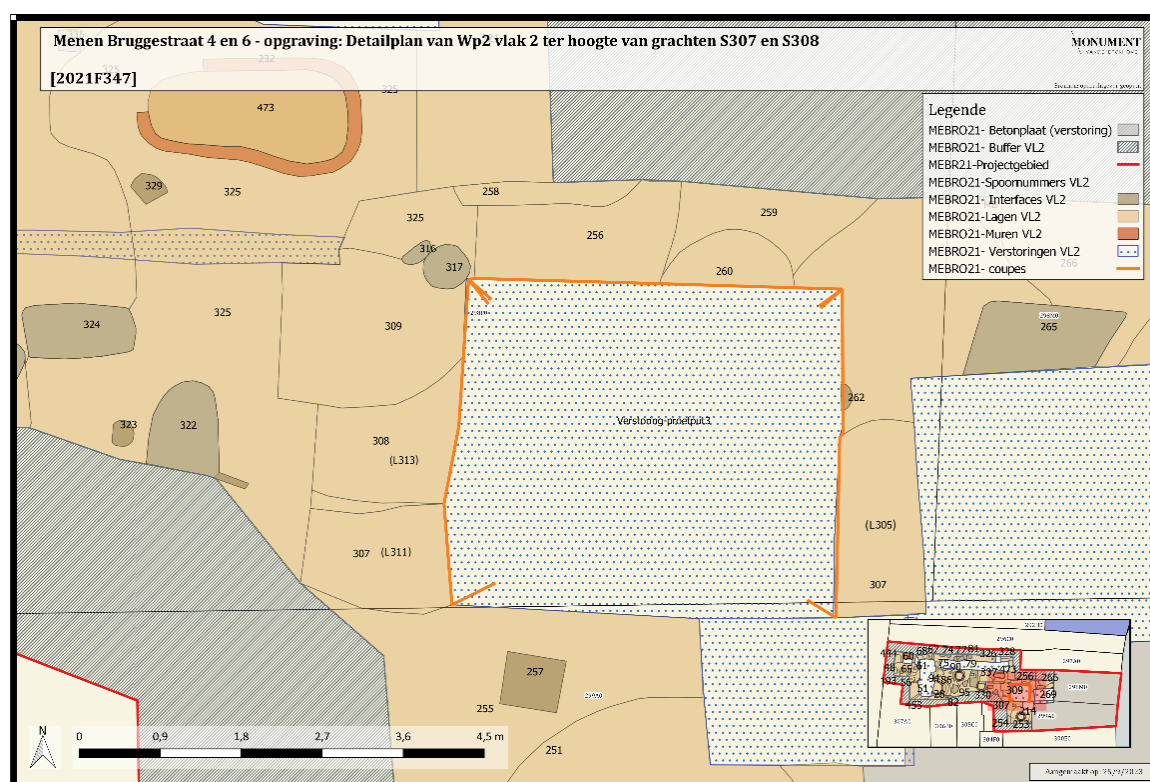
3.2.1.2. Grachten en paalsporen

Aan de oostzijde van de site (Wp2) werden de segmenten van twee grachten op vlak 2 vanaf +17,12m TAW aangetroffen (d.w.z. ongeveer 0,67m onder het maaiveld) (Figuur 34). Beide grachten waren door de verstoring van het proefputtenonderzoek (MEBR21-proefput 3) moeilijk te identificeren op het archeologische vlak (Figuur 43). Na uitgraving van de vulling van de proefsleuven werd wel een zicht verkregen op de coupes. De coupes op de westelijke, noordelijke en oostelijke wanden werden geregistreerd.

In de coupe op de oostelijke wand was **gracht S307 deels, voor ca. 2m breedte**, zichtbaar. De rest van de gracht strekte zich verder uit naar het zuiden. De grachtvulling bestond uit een grijze zandleem, licht gevlekt met geel zand over een diepte van ongeveer 80cm (tot +16,39m TAW) die geleidelijk donkerder werd naar het zuiden toe. De afwezigheid van een duidelijke aflijning getuigt van een natuurlijk proces van dichtslippen van de grond. Het opvullingspakket toonde tamelijk diffuse contouren en een concentratie houtskoolbrokjes.

In de vulling van gracht S307 werden slechts enkele fragmenten van gedraaid grijs aardewerk gevonden. Laag L255, aangetroffen op vlak 2 (Figuur 34), was deels bewaard rond waterput S214 en zou een recenter opvullingspakket van de gracht uitmaken. Tijdens de aanleg van het tweede archeologische vlak werd in laag L255 een fragment hoogversierd aardewerk aangetroffen met een complexe dekkende radstempeldecoratie (Radstempeltype RAD9¹⁹) (Figuur 45). Op basis van deze scherf kan laag L255 in de 13de eeuw gedateerd worden.

¹⁹ DE GROOTE K., 2008, p.139

Figuur 43: Detailplan ter hoogte van grachten S307 en S308 op vlak 2 (Bijlage 20).

Figuur 44: Zicht op coupe van gracht S307 de oostelijke wand van de proefput (richting het oosten).

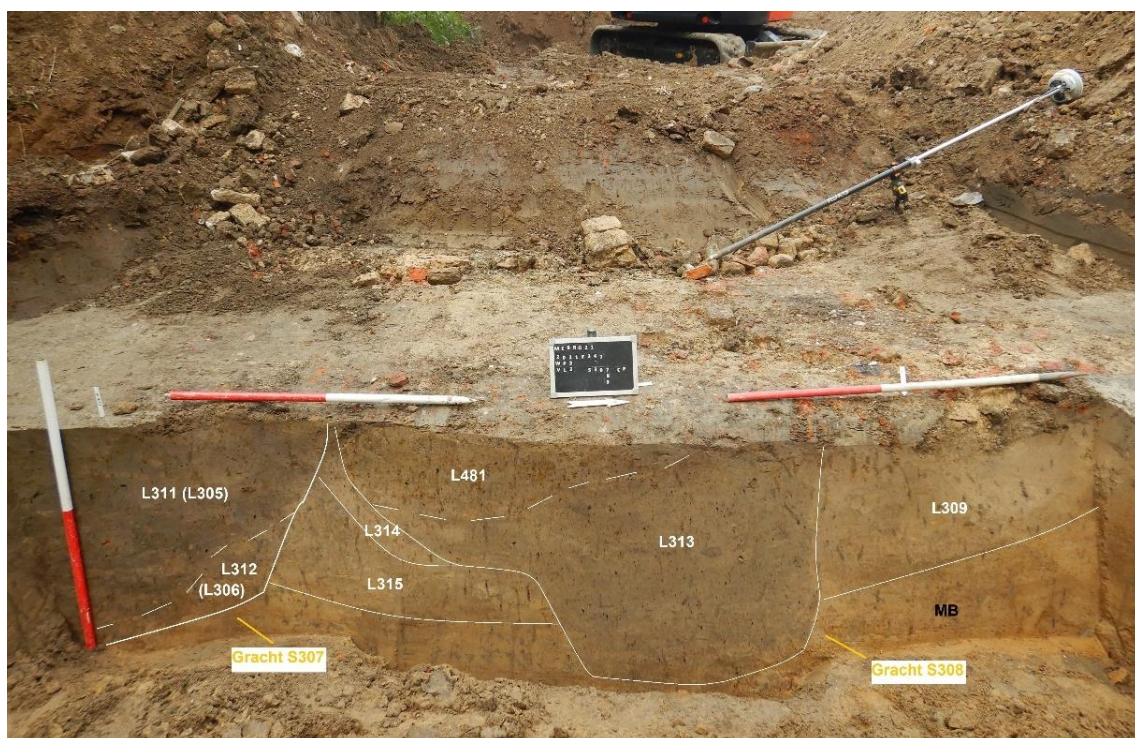
Figuur 45: Fragment hoogversierd aardewerk met radstempelversiering uit laag L255.

Ten zuiden van de tweede coupe tegen de westelijke wand (Figuur 46), werd een kleiner deel van gracht **S307** (ongeveer 1m breed) en van zijn twee opvullingspakketten L305 (of L311) en L306 (L312) aangetroffen. Het verschil in breedte tussen de twee coupes kan mogelijk de orientatie van gracht S307 verfijnen tot een WZW-ONO as.

De coupe toonde ook, iets ten noorden van gracht S307, de aanwezigheid van een parallelle **gracht S308** van ongeveer 1m breed en 80cm diep. Opvullingspakket L313 bestond uit een lichte grijze zandleem, gevlekt met beige waarin houtskoolbrokjes en sporen van bioturbatie werden waargenomen. L313 werd met een oranje gelig zandpakket L481 afgedekt (ca. 25cm dik) dat inclusies van ijzerzandsteen bevatte.

Op het niveau van het tweede archeologisch vlak (rond +16,80m TAW) waren de twee grachten opnieuw duidelijk zichtbaar alsook paalsporen S316 en S317 aan de rand van gracht S308 (Figuur 47).

Gracht S308, zichtbaar in de westelijke coupe, werd niet op de tegenoverstaande oostelijke coupe gezien (Figuur 44) maar wel op de noordelijke wand onder L311 (Figuur 48). Zijn breedte was ca. 1,5m en zijn diepte werd nog ca. 80cm onder het tweede vlak gemeten. De bocht, die gracht S308 richting het noorden neemt, werd ook in het vooronderzoek in proefput 3 waargenomen (Figuur 49).

Figuur 46: zicht op grachten S307 en S308 op het westelijke wand van proefput van de vooronderzoek.

Figuur 47: Zicht op grachten S307 en S308 en op paalsporen S316 en S317 op vlak 2.

Figuur 48: Zicht op gracht S308 op de noordelijke wand van proefput van de vooronderzoek.

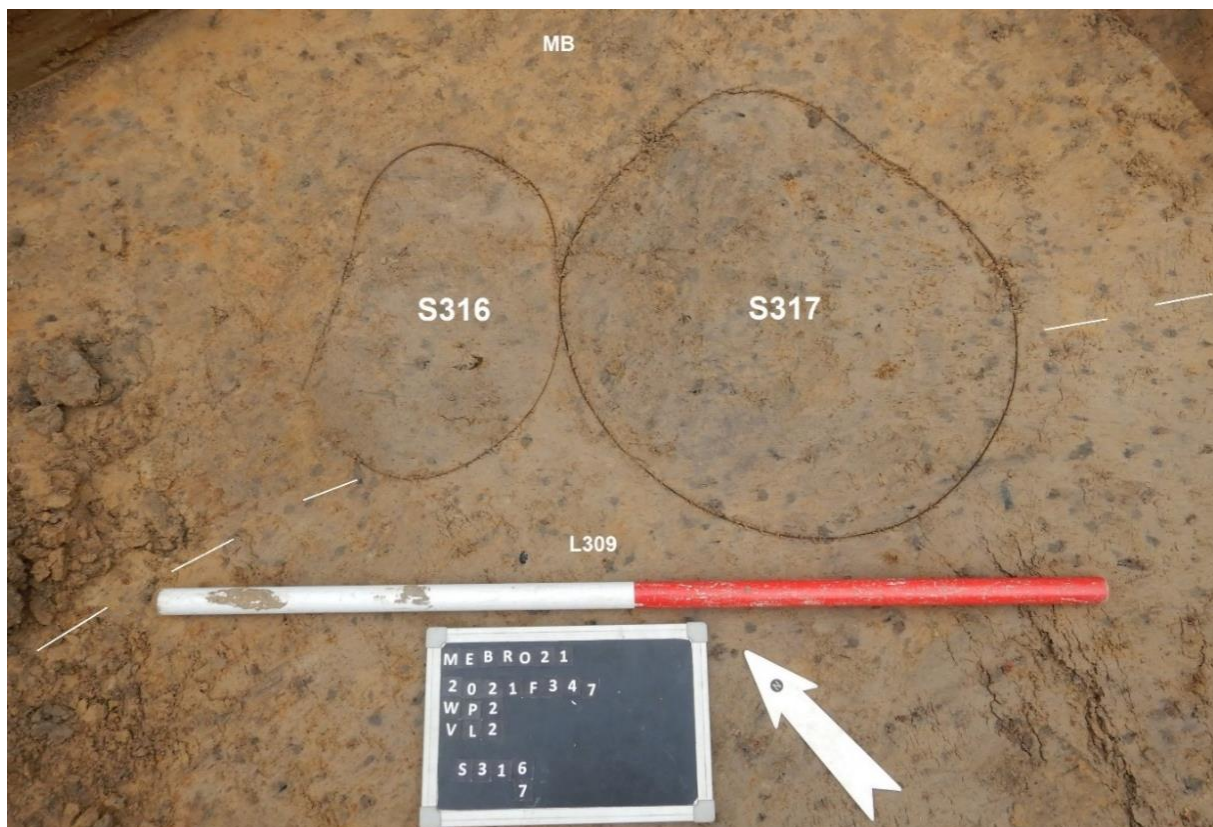
Figuur 49: Zicht op de gracht S308 (richting zuiden) tijdens de proefsleuvenonderzoek (proefput 3).

De grachten werden niet aangetroffen richting het westelijke deel van de site en werden vermoedelijk weggegraven bij de aanleg van de diepe structuren die op het terrein aanwezig zijn (zoals waterputten S28 en S230).

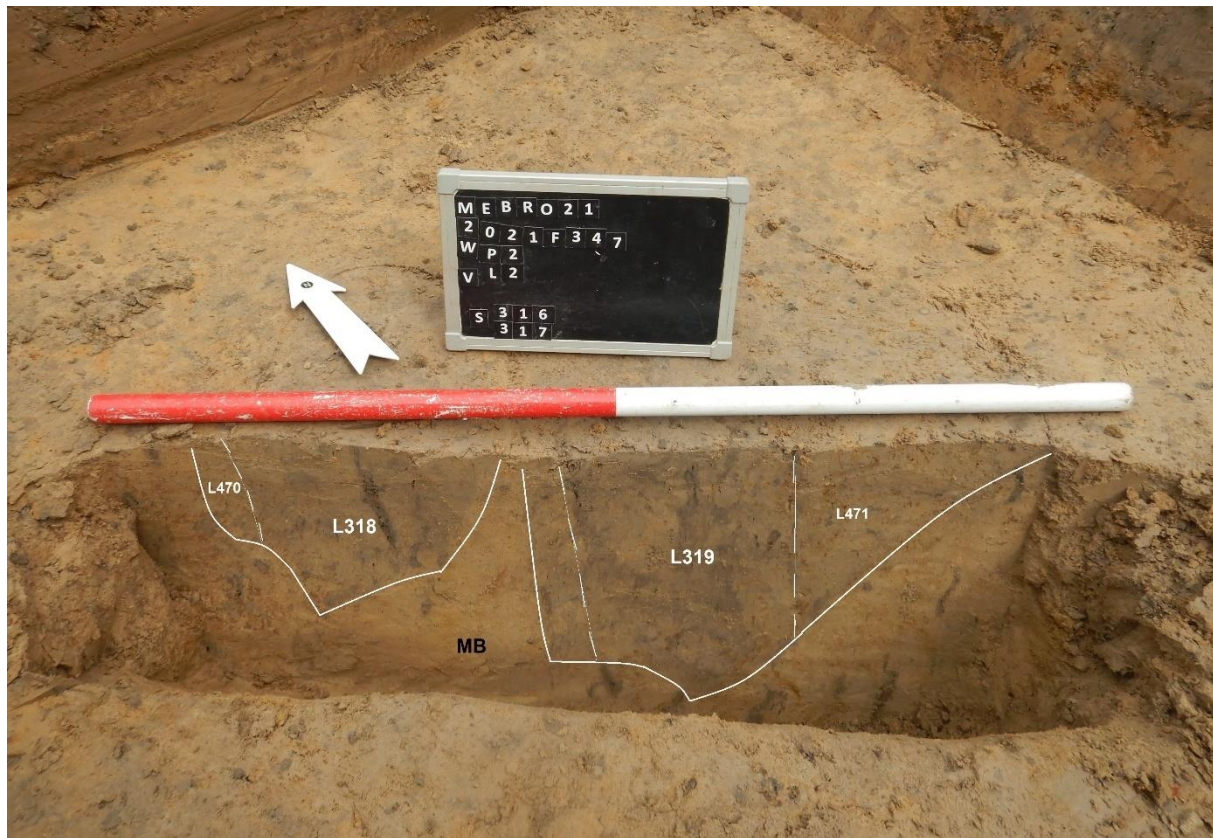
Ter hoogte van gracht S308, aan de rand van laag L309, werden op vlak 2 (rond +16,80m TAW) twee paalsporen aangetroffen (Figuur 50). **Paalspoor S316** had een diameter van 30cm op vlak 2. De coupe (Figuur 51) toonde centraal een lichtgrijze, licht gevlekte, zandleemvulling L318 met aan de buitenzijde een lichtgrijze vulling L470 (of insteek) tot een diepte van 15cm. Naburig **paalspoor S317** had een diameter van 50cm op vlak 2. De coupe toonde een vulling L319 vergelijkbaar met L318 van paalspoor S316. L319 werd ook omringd door een lichtgrijze vulling L471. Het paalspoor was ca. 25cm diep.

Een derde **paalspoor S262** werd aangetroffen tijdens de registratie van de coupe op gracht S308. Het ca. 15cm diepe **paalspoor** (Figuur 44) situeerde zich op de noordelijke rand van de gracht en toonde ook een lichtgrijze vulling gevlekt met een grijze zandleem (L472).

In de vulling van deze drie paalsporen werd geen materiaal gevonden. Op basis van de stratigrafie, hun beschrijving en hun plaatsing aan de rand van gracht S308 zijn deze drie paalsporen wellicht te plaatsen in de Volle Middeleeuwen.

Figuur 50: Paalsporen S316 en S317 aan de rand van gracht S308.

Figuur 51: Zicht op de coupes van paalsporen S316 (links) en S317 (rechts).

3.2.2. Laatmiddeleeuwse periode

3.2.2.1. Waterput S269 en aanlegkuil S265

Waterput S269 werd tegen de oostelijke wand van Wp2 geïdentificeerd. Gesitueerd net buiten het onderzoeksgebied kon enkel de aanlegkuil S265 worden waargenomen.

Aanlegkuil S265 (Figuur 26) werd op de tweede archeologische vlak aangetroffen (rond +17,16m TAW) maar bestond al op vlak 1 onder laagpakketten L200, L201 en L202 (Figuur 52). Deels verstoord door een proefput van het vooronderzoek, werd de aanlegkuil op vlak 2 tegen de noordelijke wand van de proefput geregistreerd en toonde deze meerdere opvullingspakketten. Opvullingspakketten L291, L292 en L293 ten westen rustten op de moederbodem (gemeten vanaf +16,66m TAW). L292 is een mengeling van bruine zandleem en versmeten moederbodem. L291 stemt overeen met een opvullingspakket donkerbruine zandleem van ongeveer 30cm dik met inclusies van houtskoolbrokjes. Het bovenste opvullingspakket L293 bestaat uit een 5cm dikke donkergrijze zandleem met spikkels van houtskool en baksteen. Deze drie pakketten werden verstoord door een reeks van zandige en puinige laagpakketten reikend naar het oosten en duikend richting waterput S269.

Centraal in de coupe werd een donkergrijs zandleempakket L295, ongeveer 25cm dik, aangetroffen (op het vlak) dat brokken moederbodem bevatte. Op dit laagpakket rustte gelijk zandpakket L294 (10cm dik) en twee donkergrijze zandleempakketten L301 en L298. Laag

L301 (ca. 40cm dik) was ook licht gevlekt met zand en doorsneden door donkere zandleemlaag L298. L298 bevatte inclusies van baksteen en houtskoolbrokken en dook richting de onderkant van waterput S269.

Ten oosten van de coupe en tegen de waterput werd een reeks van drie zandige opvullingspakketten aangetroffen die lagen L301 en L298 doorsneden. Bovenste pakket L267, aangetroffen op vlak 2 (35cm dik), bestond uit zand gevlekt met een donkergrijze zandleem en baksteenbrokken. Eronder werd een bruinig zandige zandleemlaag L297 aangetroffen (ca. 20cm dik) met een hoge concentratie aan brokjes van bouw materiaal. Het onderste zandpakket L300 (ca. 15cm dik) was gelijkaardig aan L267.

Uit laagpakketten L291 en L295 werden fragmenten grijs en rood geglaazuurd aardewerk (met sporen van spaarzame loodglazuur) gevonden. Uit laagpakket L291 werd de rand van een bord in grijs aardewerk gerecupereerd dat op randtype L156²⁰ lijkt en gedateerd wordt tussen de 15de en de 16de eeuw (Figuur 54). Uit laagpakket L295 werd ook een rozig wandfragment aangetroffen dat op de buitenzijde versierd was met kamstreepgroeven. Het betreft mogelijk Doorniks aardewerk dat gedateerd kan worden tussen de tweede helft van de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw (Figuur 55).

Op basis van het vondstmateriaal kan aanlegkuil S265 en waterput S269 in de Late middeleeuwen gedateerd worden.

²⁰ DE GROOTE K., 2008, p.151

Figuur 52: Zicht richting het noordwest en op vlak 1 van WP2 en op de bovenste opvullingspakketten van aanlegkuil S265. (in zwart de plaatsing van proefput 5 van het vooronderzoek, in groen de betonplaat buiten het onderzoekgebied)

Figuur 53: Zicht op de coupe van aanlegkuil S265.

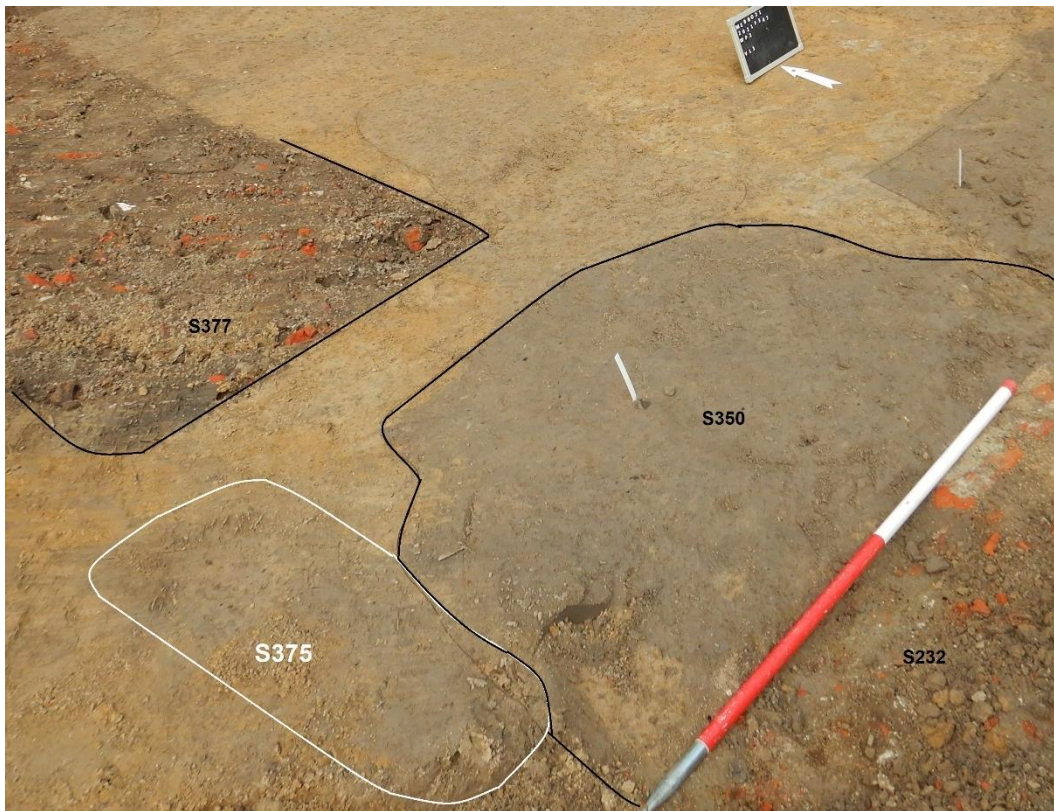
Figuur 54: Rand L156 van een bord in grijs aardewerk uit laagpakket L291.

Figuur 55: Wandfragment in Doorniks aardewerk met kamstreepgroeven uit laagpakket L295.

3.2.2.2. Kuilen

Kuil S375 werd op vlak 3 (+17,20m TAW) aangetroffen (Figuur 35 en Figuur 56) en werd ten westen door naburige kuil S350 doorgesneden. De kuil was ca. 70cm lang en 30cm breed. De coupe (Figuur 57) toonde een ondiepe kuil met bovenaan een dunne lichtgrijze zandleem L404 met houtskoolbrokjes en daaronder een dunne lichtgrijze zandleemlaag L402. Er werd geen aardewerk aangetroffen. Een staal uit opvullingspakket L404 werd gedateerd via C14 in de 13de eeuw (cfr. Infra).

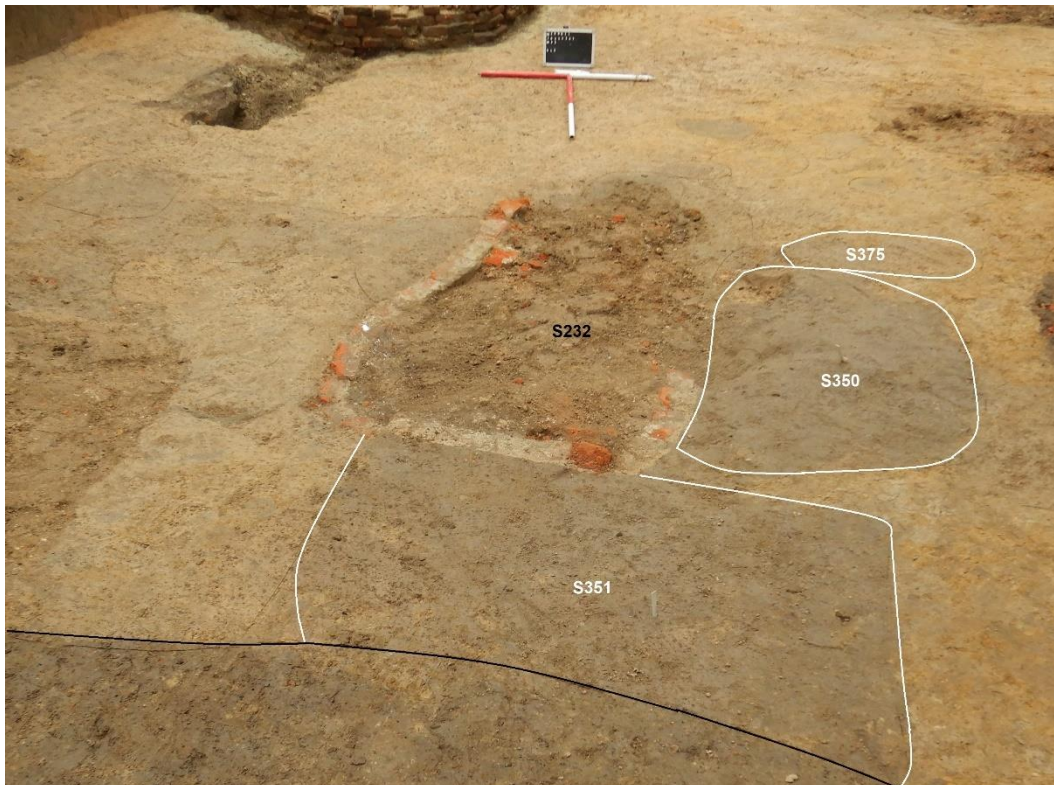
Figuur 56: Zicht op kuil S375 gesneden door kuil S350 op vlak 3.

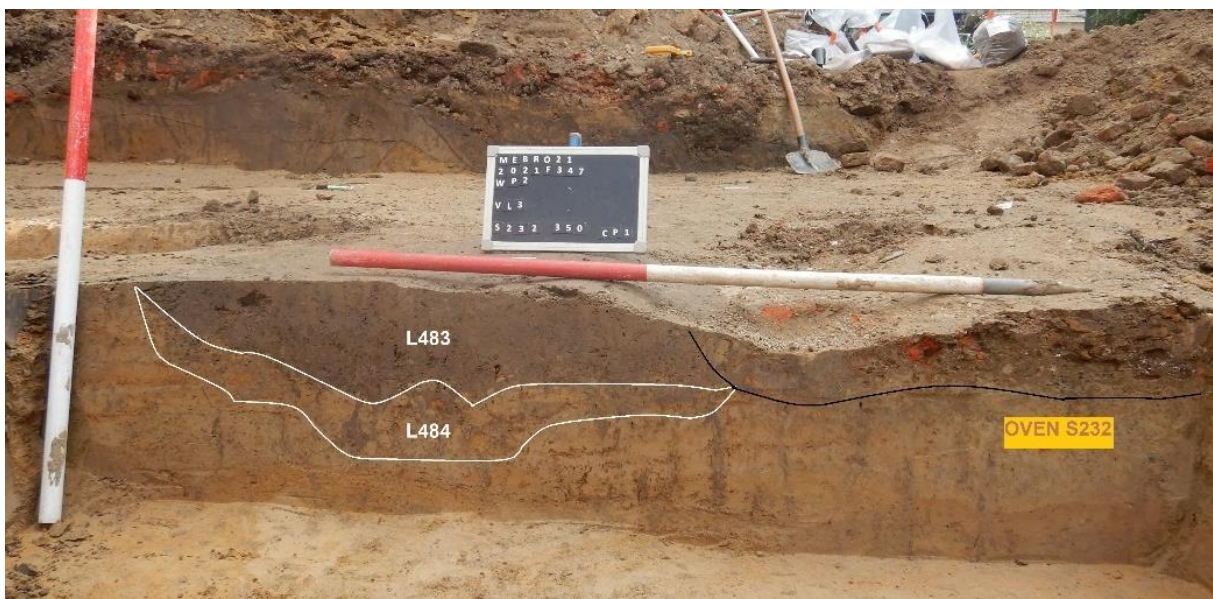
Figuur 57: Zicht op de coupe van kuil S375.

Kuilen S350 en S351 werden op vlak 3 aan de rand van oven S232 aangetroffen en toonden een gelijkaardige bruinig grijze zandleemvulling en grote afmetingen (Figuur 58). S350 zal worden beschreven om deze twee kuilen te illustreren. De kuil had een ronde vorm en een diameter van ongeveer 1m. Opvullingspakket L483 was (Figuur 57) ca. 15cm diep. L484 was ca. 10cm dik en betrof de onderkant van de kuil. De laag was een mengeling van moederbodem en de bovenliggende laag L483.

Uit kuilen S350 en S351 werd alleen grijs gedraaid aardewerk gerecupereerd. De afwezigheid van andere categorieën aardewerk zoals rood geglaazuurd aardewerk plaatst de datering van deze twee kuilen tussen de volle en late middeleeuwen. Aangezien de 13de-eeuwse kuil S375 doorsneden werd door kuil S350 is het toch mogelijk om S350 en S351 vanaf de 13de te dateren.

Figuur 58: Zicht op kuilen S350 en S351 op vlak 3.

Figuur 59: Zicht op coupe van kuil S350 op vlak 3.

3.2.3. Nieuwe Tijd

3.2.3.1. Kuilen

De site Bruggestraat 4-6 kende grote bodemkundige ingrepen gedurende de Nieuwe Tijd, zoals blijkt uit de talrijke sporen die vanaf het eerste archeologische vlak werden aangetroffen. Tegen het noordelijk deel van de site situeerde zich een aantal afvalkuilen (kuil S1 tem S4). **Afvalkuil S4** (gekozen om de samenstelling van deze kuilen te illustreren, Figuur 60) werd aangetroffen op een diepte van +17,70m TAW tegen de noordelijke wand van Wp1. De kuil was ca. 1m lang. De ca. 20cm dikke donkergrijze zandlemen vulling (L475) bevatte een zeer hoge concentratie aan vondsten. Deze vondsten bevatten een diversiteit aan aardewerk: fragmenten van steengoed uit Westerwald, rood aardewerk zonder glazuur, rood met slibversiering alsmede een stuk van een 'Hollands witje' (of Delft wandtegels). Dit maakte het mogelijk om deze context te dateren tussen de 17de - 18de eeuw. Onder deze afvalkuil S4 situeerde zich in vlak 2 afvalkuil S77.

Afvalkuil S77 werd op vlak 2 aangetroffen op ca. +17,30m TAW (Figuur 62). Met een lengte van 1m20 op ongeveer 60cm breed, toonde de kuil op de coupe (Figuur 63) een eerste opvullingspakket L179 van bruinig grijze zandleem (met brokjes baksteen, houtskool en kalkmortel) van ongeveer 25cm dik, gevolgd door een dunne laag van zwartig grijze zandleem (met brokjes van baksteen en kalkmortel, L180) van ongeveer 5cm dik.

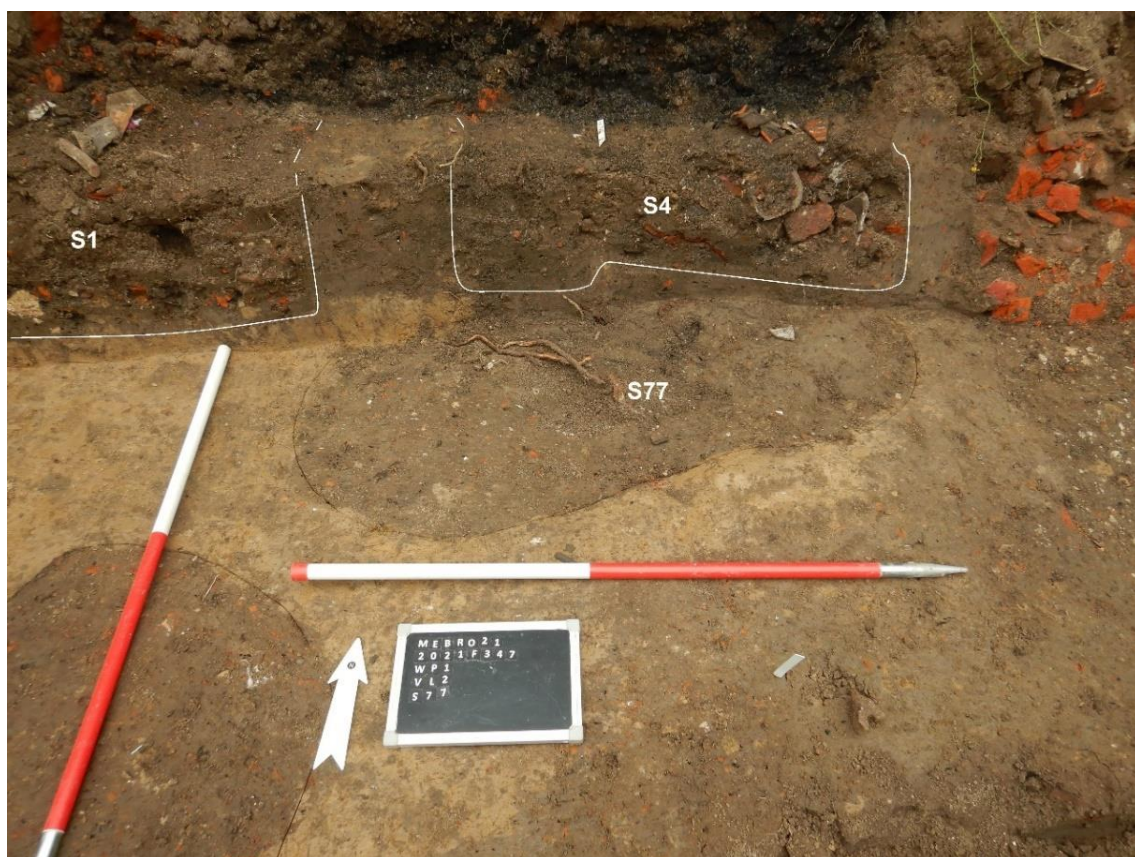
Het onderste opvullingspakket L181 was ca. 15cm dik betrof bruinig grijze zandleem gemengd met brokken moederbodem (met spikkels van baksteen, houtskool en kalkmortel). De twee fragmenten steengoed uit Westerwald, aangetroffen in opvullingspakket L179, dateren de kuil vanaf de 17de eeuw.

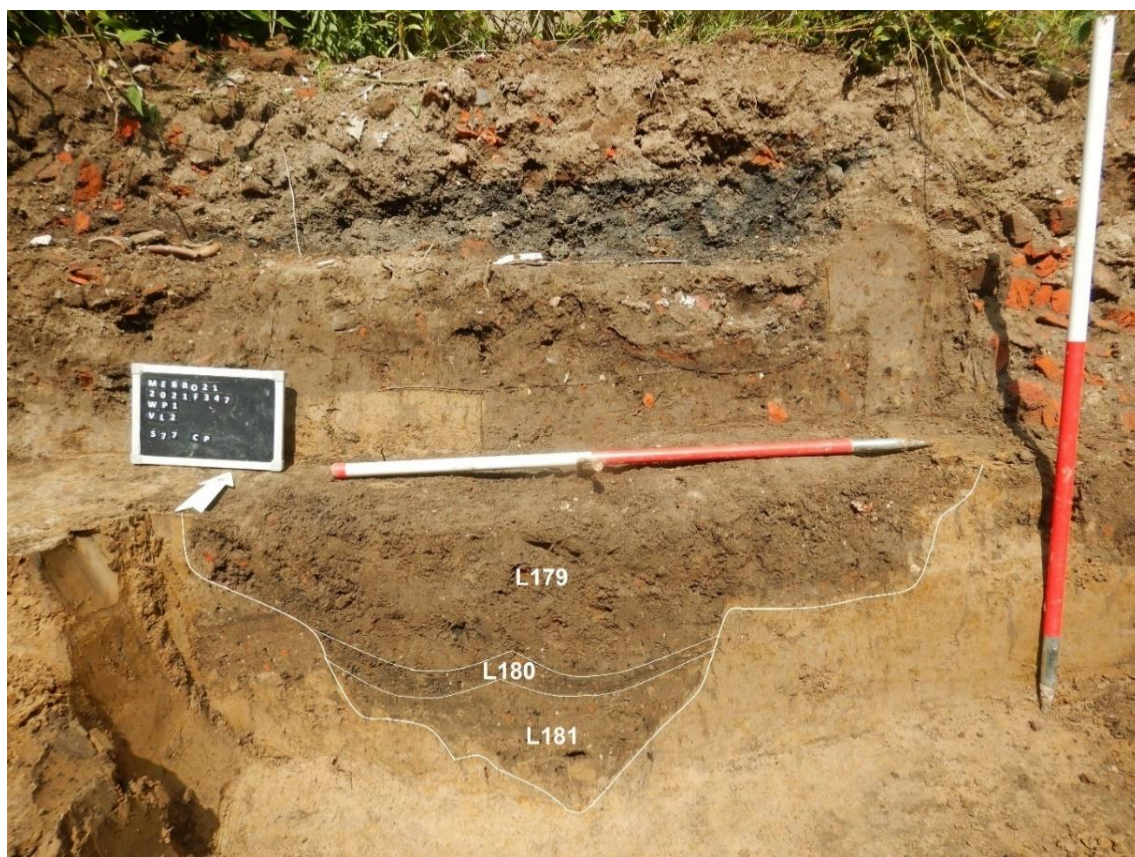
Figuur 60: Zicht op afvalkuil S4 op vlak 1.

Figuur 61: Aardewerk uit kuil S4 in Wp1.

Figuur 62: Zicht op coupe van afvalkuil S4 (VL1) en op kuil S77 (VL2).

Figuur 63: Coupe op afvalkuil S77.

3.2.3.2. Extractiekuilen

In het westelijk deel, op vlak 2, werd een noord-zuid georiënteerde grote afvalkuil of **extractiekuil S59** aangetroffen. Rond +17,24m TAW werd een reeks van puinige dumpingspakketten geobserveerd tegen de noordelijke wand van Wp1 en ter hoogte van de verstoring als gevolg van het proefsleuvenonderzoek. Door de aanwezigheid van de verstoring kon tijdens de opgraving slechts een fragmentarisch beeld van de structuur worden verkregen. De verschillende zichtbare lagen op het terrein werden dus apart geregistreerd en gecoupeerd ter hoogte van de noordelijke wand van de verstoring (op een west-oost as).

Het bovenste deel van Figuur 64 toont een donkerbruin zandleempakket L6 van 50cm dik met veel inclusies van baksteen- en houtskoolbrokjes. Het onderste deel van de extractiekuil toont verschillende uitgraving door elkaar met op het tweede vlak een reeks van opvullingspakketten L68 tem L71, L476, L478 en L479.

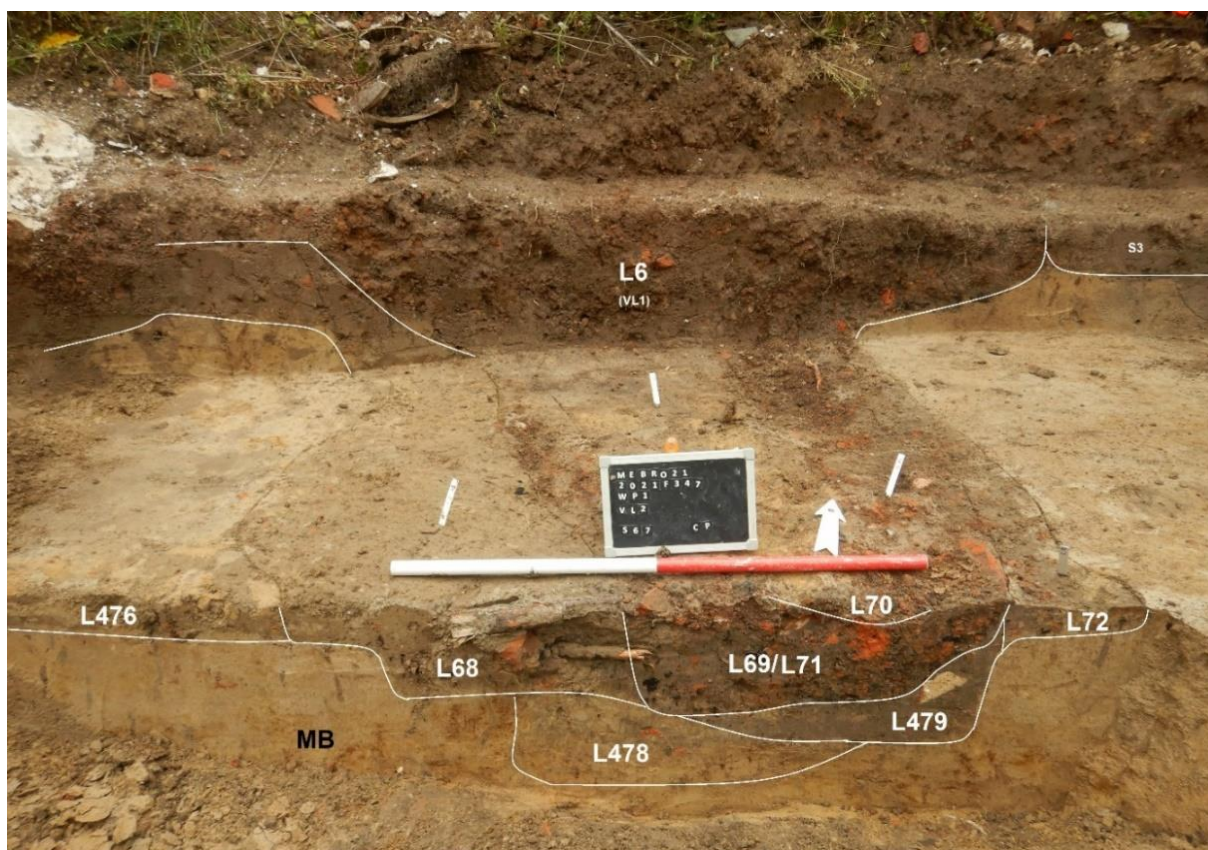
Laag L476 (links op Figuur 64) toont een mengeling van de gelige moederbodem met het bovenste grijsbruine zandleempakket. Laag L68, al zichtbaar op het bovenste deel van het profiel (ca. 20cm dik) dook tot ongeveer 20cm onder het tweede vlak. Inclusies van houtskool, kalmortel- en baksteenbrokjes en brokken werden geobserveerd. Laag L70, een gelig grijze zandleem (van een paar centimeters dik) rustte op een donkergrijze zandleem gemengd met verbrande leem. Deze laag L69/L71 had een zeer hoge concentratie aan houtskool- en baksteenbrokjes en werd tot ca. 20cm onder het vlak geregistreerd.

Onder lagen L68, L69 en L71 werd laag L478 aangetroffen. Het betreft een geel zand gevlekt met de grijze zandleem van laag L68 (met weinig baksteen en houtskoolbrokjes) en L479, een donkergrijs opvullingspakket met licht gevlekt zand (met weinig houtskoolbrokjes en een brok mortel) tot 40cm onder vlak 2 of tot ongeveer +16,80m TAW.

De diepe coupes P1 (N/Z georiënteerd) en P3 (W/O georiënteerd) uit het vooronderzoek toonden reeds de aanwezigheid van deze diepe extractiekuil. De proefput werd verdiept tot +16,16m TAW maar de onderkant van de kuil werd niet bereikt.

Tijdens de opgraving werd weinig materiaal aangetroffen in deze structuur. De aanwezigheid van een randfragment L57D²¹ van een teil in rood geglaazuurd aardewerk (aangetroffen tijdens het vooronderzoek (INV9-S9-P2)), maakte het echter mogelijk om extratiekuil S59 tussen de 15de tot halverwege de 16de eeuw te dateren (Figuur 67).

²¹ DE GROOTE K., 2008, p. 262.

Figuur 64: Zicht op de coupe op extractiekuil S59 op vlak 2.

Figuur 65: Zicht op extractiekuil S59 tijdens het vooronderzoek.

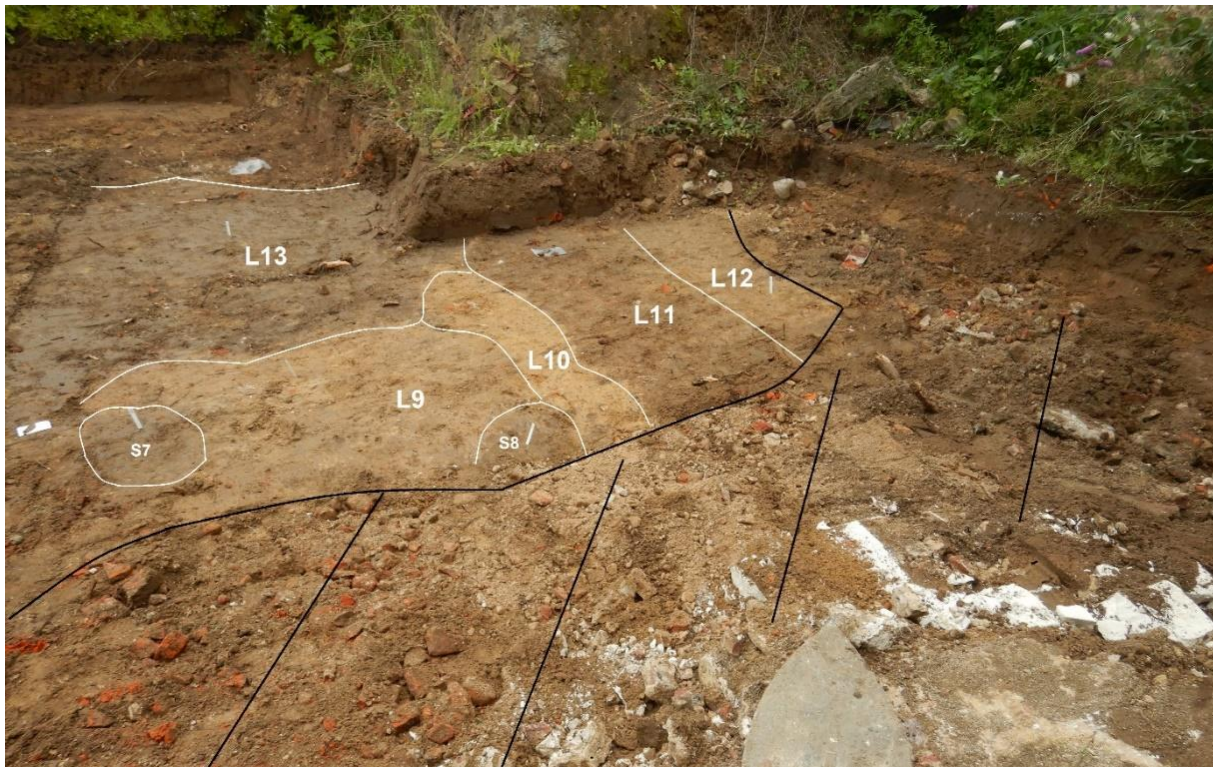
Figuur 66: Zicht op de gelijkaardige opvullingspakketten van kuil S59 aangetroffen op profiel P3 van het vooronderzoek. In groen het niveau van vlak 2 tijdens de opgraving.

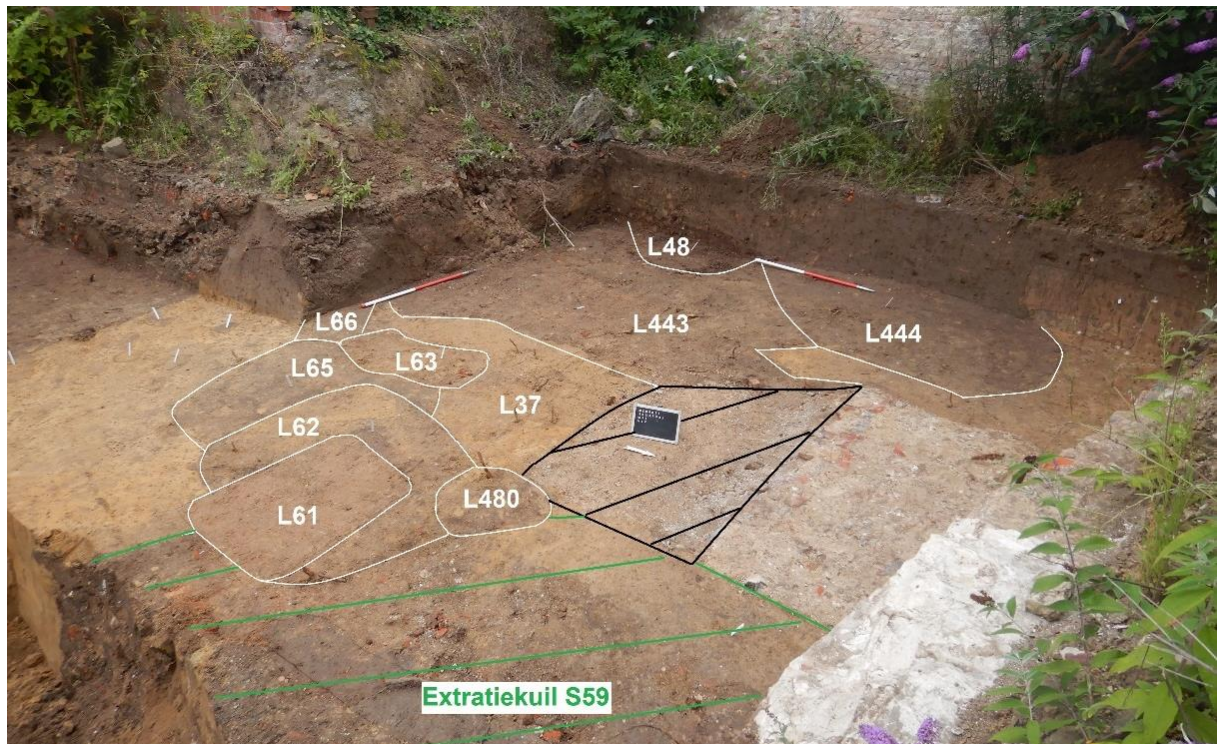
Figuur 67: Teilfragment met randtype L57D.

Twee andere extrakuilen werden eveneens in deze zone aangetroffen. **Extractiekuil S460** werd op vlak 1 (tussen +17,70m en +17,80m TAW) in de westelijke hoek van Wp1 niet direct als dusdanig herkend maar bestaat in dit vlak uit laagpakketten L9 tem L13 (Figuur 68). Door de aanwezigheid van verstoorde zones ten noorden en ten oosten (zie Figuur 33) was de interpretatie van deze pakketten onduidelijk. De zone werd verdiept tot rond +17,30m TAW en bracht een nieuwe reeks van gelijkaardige laagpakketten aan het licht (Figuur 69). Twee profielen, P1 en P7, beide W/O gerichteerd, werden aangelegd om de aard van de sporen te achterhalen. Profiel P7 (Figuur 29 en Figuur 70) werd to +16,30m TAW verdiept (ca. 2m onder het maaiveld) en toonde de superpositie van meerdere opvullingspakketten die westwaarts duiken.

Uit de opvullingspakketten werden een leiesteen, een nagel, dierlijke bot en aardewerk aangetroffen. De aardewerkcontext bevat fragmenten in grijs (zeer weinig), rood geglazuurd, en steengoed.

Figuur 68: Zicht vanuit het zuidoosten op de opvullingspakketten van extractiekuil S460 op vlak 1, (in zwart gearceerd: verstoring).

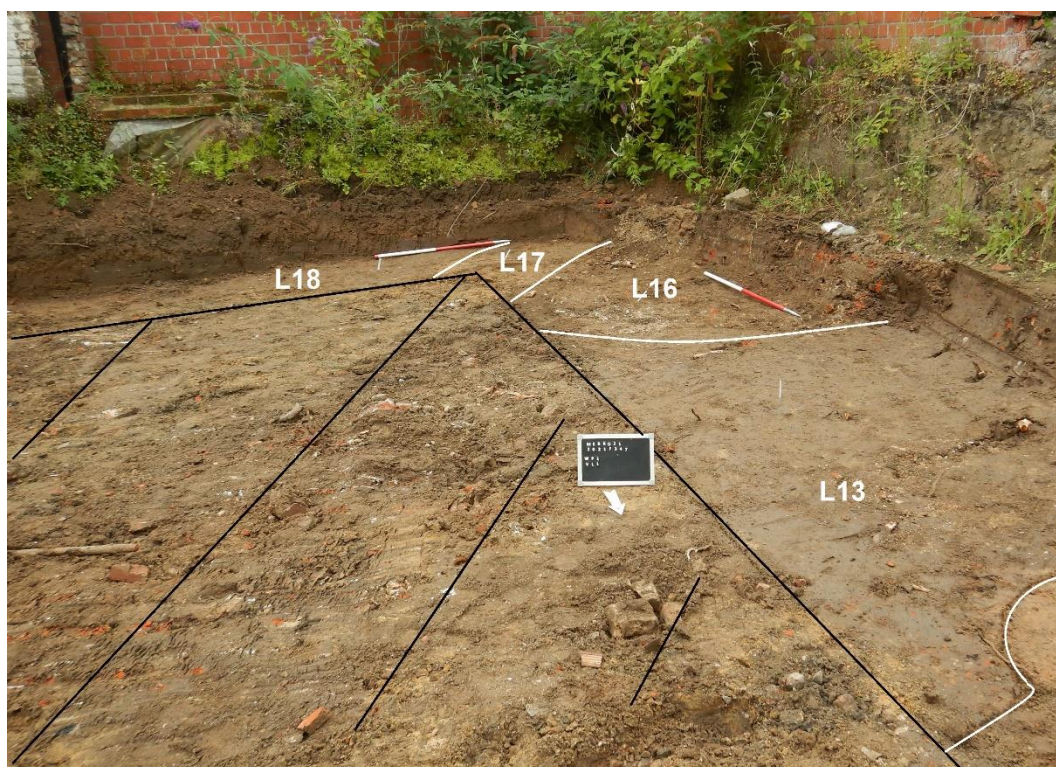

Figuur 69: Zicht op extractiekuil S460 op vlak 2 (in zwart: versterking, in geel: deel van extractiekuil S59).

Figuur 70: Zicht op profiel P7.

Een **derde extractiekuil** werd aangetroffen in de zuidwesthoek van Wp1 rond +17,67m TAW, nabij waterput S28 (Figuur 71). **S453** bestond op vlak 2 (+17,67m TAW) uit een reeks zandige en puinige opvullingspakketten die zuidwaars duiken (zie coupe 2 op Figuur 72) en waarvan L119 tem L122 deel uitmaakten. De coupe werd tot 2m onder het maaiveld verdiept (tot +16,22m TAW) maar de onderkant van de extractiekuil werd niet aangetroffen. Het aardewerk betrof fragmenten rood en rood geglazuurd, steengoed en pijpensteel in witbakkend aardewerk. Op basis van het aardewerkcontext kan deze extractiekuil vanaf de 17de eeuw gedateerd worden.

Figuur 71: Zicht op de zuidwestelijke hoek van Wp1 op vlak 1 (ca. +17,67m TAW) (in zwart de versterking gelinkt aan het vooronderzoek).

Figuur 72: Coupe op ontginningskuil S453.

De aanwezigheid en gelijkenissen van deze drie extractiekuilen in het westen van Wp1 leidde tot de hypothese dat deze uitgravingen uit dezelfde periode dateren. In dat geval zou het aardewerkmateriaal samen kunnen bekijken worden. Wanneer het materiaal samen bekeken wordt, kan de aanleg van deze uitgravingen gedateerd worden vanaf de 17de eeuw.

3.2.3.3. Waterputten

Waterput S214 werd geregistreerd in WP2, in het zuidoosten van de site (Figuur 73 en Figuur 74). De locatie op ongeveer 20m van de Bruggestraat zou overeenkomen komen met het achtererf van de woning die langs die straat stond.

S214 heeft een diameter van ongeveer 1m50. Het baksteenformaat is 24,5/25x11x5cm en de gebruikte mortel betrof een zandmortel met kalkstippen. Op basis van het baksteenformaat kan een voorzichtige datering rond de 16de eeuw vermoed worden²². Vanwege de ligging op minder dan twee meter van de perceelsmuur met Bruggestraat 2, werd de waterput omwille van veiligheidsredenen tot een maximale diepte van +16,19m TAW gecoupeerd. Tot deze diepte was de hele waterput gevuld met puin L463 (bouw materiaal zolas tegels, mortel, baksteenbrokken) en werd alleen een fragment van een handvat van een mogelijke beker in Raeren steengoed aangetroffen. Het materiaal uit de aanlegkuil (opvullingspakketten L250 en L251 op vlak 2), bevatte ook fragmenten steengoed in Rijnlandse traditie.

Figuur 73: Waterput S214 in WP2.

²² DEBONNE V., 2005.

Figuur 74: Metselverband van waterput S214 op vlak 2.

Figuur 75: Zicht op de coupe van waterput S214 in Wp2.

Op het derde archeologische vlak (+17,17m TAW), afgedekt door het dumpingspakket van de het vooronderzoek, werden de resten van een andere waterput aangetroffen (Figuur 76). **Waterput S382** had een diameter van ongeveer 1,80m en werd gemetseld met bakstenen van 23x11x5cm groot gevat in een zandmortel. Op de coupe (Figuur 77) bleek dat de waterput gevuld was met losse en puinige opvullingspakketten L433, L434 en L435 tot een diepte van +16,07m TAW (d.w.z. 1m93 onder het maaiveld). De onderkant van de waterput werd niet aangetroffen.

Het baksteenformaat komt overeen met datgene gebruikt op de Nieuwe kapel Leprozerij (1607) te Kortrijk, en maakt een voorzichtige datering vanaf de 17de eeuw mogelijk. De weinige fragmenten aardewerk die in deze pakketten zijn gevonden komen overeen met deze datering (rood aardewerk met glazuur en steengoed uit het Rijnland). De aanwezigheid van kleipijpen met een trechtervormige kop (courant gedurende periode 1680 – 1745)²³ suggereert echter een latere datering, of een continuïteit in het gebruik van de waterputten tot in de 18de eeuw.

Figuur 76: Zicht op waterput S382 op vlak 3.

²³ HERREMANS D.& VAN THIENEN V., p. 126.

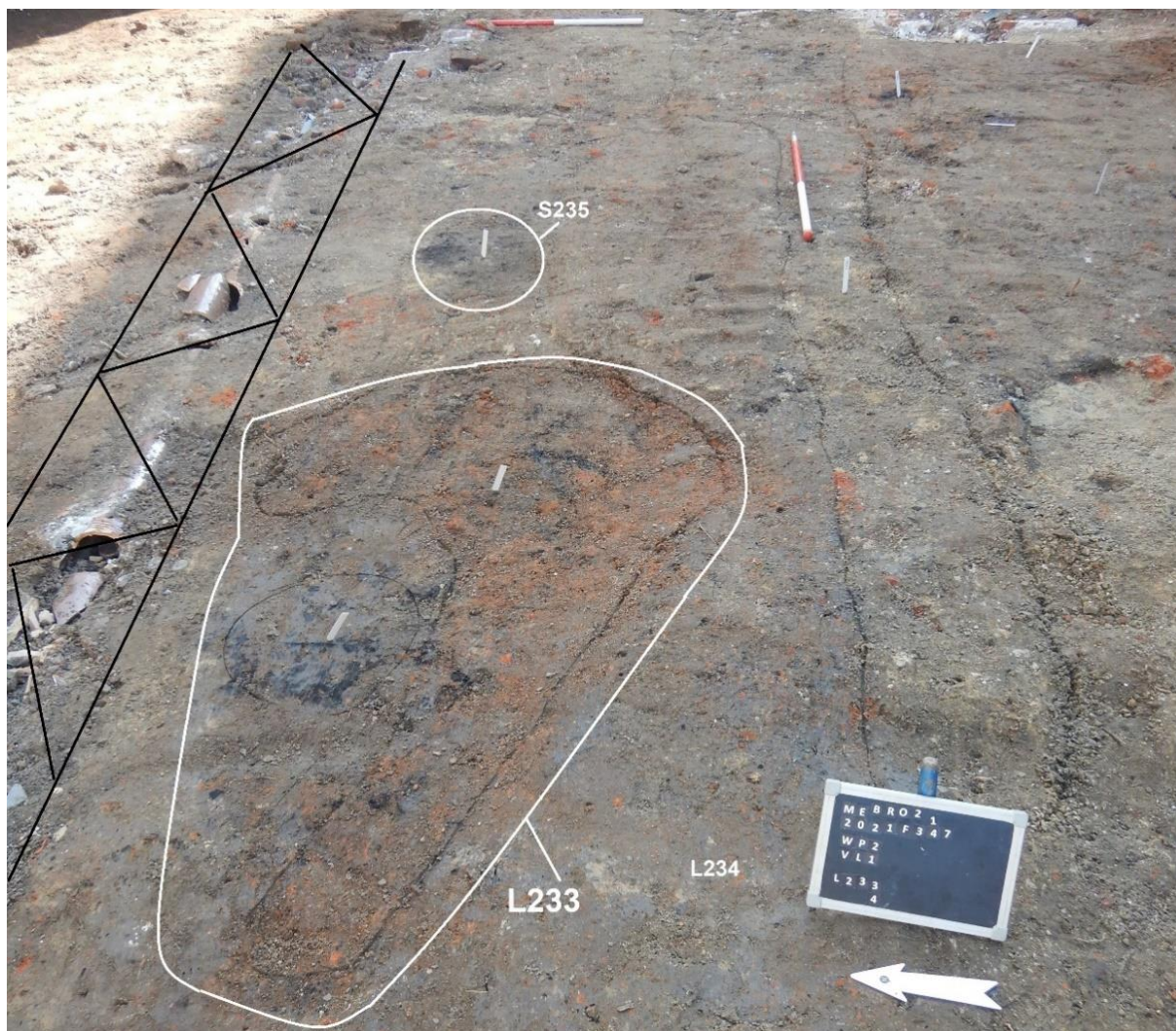
Figuur 77: Zicht op de puinige opvullingspakketten van waterput S382.

3.2.3.4. Oven S232

Een laag van verbrande leem L233 werd op het eerste archeologische vlak van Wp1 (rond +17,75m TAW) aangetroffen onder spoornummer 233 (Figuur 78). De zone werd verdiept op het tweede vlak (ca +17,32m TAW) waar de resten van een oven werden vastgesteld (Figuur 79). **Oven S232** was oost/west georiënteerd met een lengte van 2,50m en een breedte van 1,20m en werd met baksteenbrokken en zandmortel (met kalkstippen) gemetst.

Binnen de baksteenstructuur van de oven werd een donkerbruinig grijs en puinig dumpingspakket L473 geobserveerd met een hoge concentratie aan baksteenbrokken, mortelbrokjes en aardewerkfragmenten (Figuur 79). De oven werd lichtjes verdiept (ongeveer 10cm) om een beter zicht te hebben op een eventueel minder beschadigde gemetste baksteenstructuur (met mogelijk complete bakstenen). Rond +17,18m TAW (vlak 3) werd de onderkant van dumpingspakket L473 aangetroffen en het onderste opvullingspakket S474 van de oven vastgesteld. De W-O georiënteerde coupe (Figuur 80), geplaatst op vlak 3, toonde een bruine zandleem L474 van ongeveer 15cm dik met inclusies van baksteen- en mortelbrokjes en weinig houtskoolbrokjes.

De aardewerkcontext uit laagpakket L473 omvat rode fragmenten met lood en koperglazuur, Steengoed uit Rijnland, majolica, faience en verschillende kleipijpen. Het materiaal is representatief voor het tafelgerei tijdens de 17de en 18de eeuw.

Figuur 78: Pakket van verbrande leem L233 aangetroffen op vlak 1.

Figuur 79: Resten van de oven S232 op vlak 2 en vlak 3.

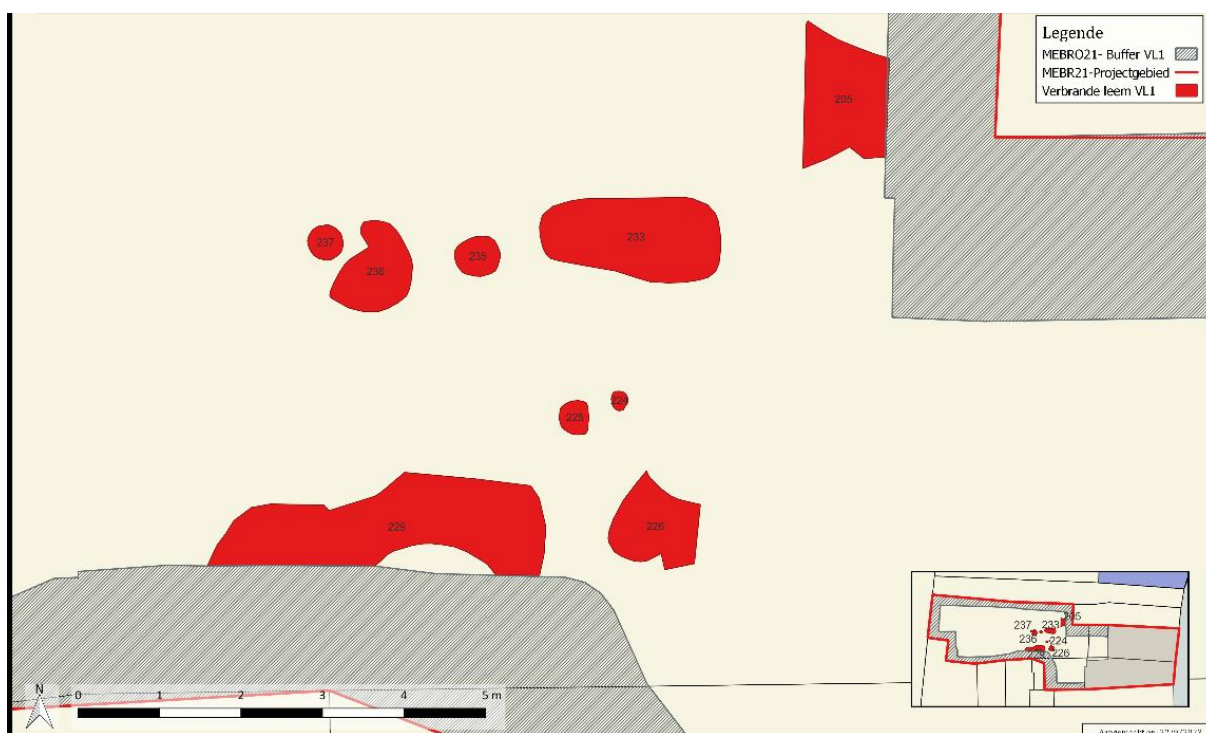

Figuur 80: Coupe op oven S232 en zicht op opvullingspakket L474.

3.2.3.5. Verbrande leem

Op het eerste archeologisch vlak van Wp2 (ca. +17,78m TAW) werden een aantal rodige kuilen geobserveerd (Figuur 81, Figuur 82 en Figuur 83). De coupe op **kuil S225** bij voorbeeld (Figuur 84), toonde een vulling uit verbrande leem met een zeer hoge concentratie in baksteen- en houtskoolbrokjes samengesteld. Een gelijkaardige verbrande leemlaag L233, opvullingpakket van oven S232, werd ook in de nabijheid geobserveerd. Geregistreerd op hetzelfde stratigrafische niveau lijken deze kuilen met verbrande leem in relatie te staan tot het gebruik van deze oven S232.

De vondsten, gevonden tijdens het couperen van deze sporen, bestond uit rode aardewerkfragmenten met en zonder loodglazuur.

Figuur 81: Sporenkaart met verbrande leem op vlak 1 (Bijlage 21).

Figuur 82: Eerst zicht het zuiden op vlak 1 van Wp1 en op de sporen met verbrande leem.

Figuur 83: Tweede zicht het zuiden op vlak 1 van Wp1 en op de sporen in verbrande leem.

Figuur 84: Coupe op kuil S225.

3.2.3.6. Ophogingspakketten

Meerdere ophogingspakketten (L14, L26, L239, L210, L206, L196, L215 en L234) behoren tot de Nieuwe Tijd op basis van hun aardewerkensemble dat wordt gekenmerkt door grijs gedraaid aardewerk, rood aardewerk met glazuur, steengoed en majolica. Het aardewerk uit lagen L210 en L26 is representatief voor het tafelgerei vanaf de 16de eeuw.

In laag L26 (Figuur 85) werd het fragment van een bord in Majolica gevonden: Het betreft een witbakkend fragment met blauw geschilderde bloemen- en plantenversiering. Dit type aardewerk kende zijn bloeiperiode in de 17de eeuw.

Het aardewerk uit ophogingspakket L210 (Figuur 86) toonde de dominantie van rood aardewerk met een transparante loodglazuur, met groene koperglazuur op een witte sliblaag of met een gele slibdecoratie. Rechts bevestigen enkele stukken steengoed uit Langerwehe en Westerwald een datering tussen de 16de en 18de eeuw.

Figuur 85: Aardewerk uit laag L26.

Figuur 86: Aardewerk uit de laag L210

3.2.4. 18de -19de eeuw

Recentere sporen werden eveneens aangetroffen op de site. **Waterput S28** (Figuur 87) werd in het westen van de site, op vlak 2, aangetroffen. Bakstenen van 21x9x5cm werden gebruikt voor de constructie. De coupe (Figuur 89) ging tot op een diepte van +16,66m TAW maar de onderkant werd niet bereikt. Bij het metselwerk was cement gebruikt wat een recentere datering bevestigt (Figuur 88). Het aardewerk uit het bovenste opvullingspakket L154 bevat fragmenten van Rijnlands steengoed, van rood en rood geglaazuurd aardewerk en van borden in faience. Op basis van dit materiaal en het gebruikte bouw materiaal kan waterput S28 tussen de 18de en de 19de eeuw gedateerd worden.

Figuur 87: Waterput S28 op vlak 2 van Wp1.

Figuur 88: Detail op de metselwerk van waterput S28

Figuur 89: Coupe op waterput S28.

Drie meter verder naar het westen werd een andere waterput aangetroffen. **Waterput S27** werd op het eerste archeologische vlak aangetroffen (rond +17,80m TAW) en had een diameter van 1,5m (Figuur 90). Een baksteenformaat van 20x10x6cm en kalkmortel werd gebruikt voor de constructie. Tijdens de coupe (Figuur 91) werd een eerste opvullingspakket L485 van lichtbruin en puinig zandleem (met brokken baksteen) aangetroffen tot 50cm diep. Eronder situeerde zich een 20ste-eeuwse, met cement gemetste, baksteenvloer van 2 bakstenen dik. Dit bleek echter niet de originele bodem te zijn. Onder de gecementeerde vloer situeerde zich namelijk nog een ca. 30cm dik opvullingspakket van donkergrijs bruine zandleem L486 dat de originele baksteenvloer afdekte (op ca. +16,90m TAW) (Figuur 92). Bij het couperen werd geen daterbaar materiaal aangetroffen. Op basis van het bouw materiaal kan waterput S27 echter vanaf de 18de eeuw gedateerd worden.

Figuur 90: Waterput S27 op vlak 2.

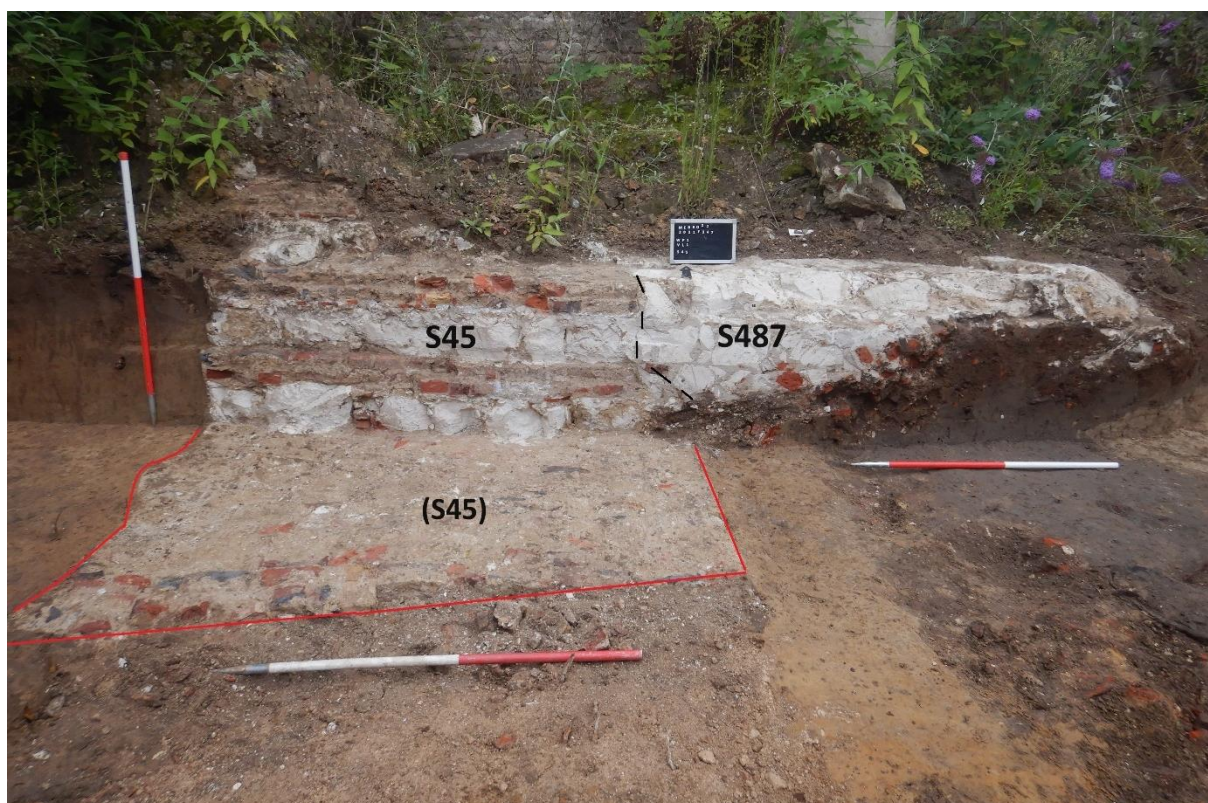
Figuur 91: Coupe op waterput S27.

Figuur 92: Baksteenvloer van waterput S27.

In de noordwestelijke hoek van de site werd op vlak 2 (tussen +18,08m en +17,31m TAW) een muurmassief S45 aan de rand van het projectgebied aangetroffen (Figuur 93). De muur had een breedte van ongeveer 1m en bestond afwisselend uit metselwerk van twee rijen bakstenen en een rij van kalksteenblokken (Figuur 95). Het gebruikte baksteenformaat kon niet duidelijk gemeten of bemonsterd worden vanwege de hardheid van de kalkmortel. De verlenging van muur S45 verder richting het zuiden kwam ook aan het licht op het tweede archeologische vlak (vanaf +17,34m TAW) (in rood op Figuur 93) en duidde op de noord-zuidelijke orientatie van deze structuur. Een coupe op de muur (in rood op Figuur 93) toonde een diepte van 50cm onder het tweede archeologische vlak (tot +16,84m TAW) (Figuur 94). Een tweede muurmassief S487 werd tegen de oostelijke zijde van muur S46 gebouwd (Figuur 93). Het metselwerk van S487 bestaat uitsluitend uit drie rijen kalkblokken en lijkt tot dezelfde fase als S45 te behoren. Op basis van het metselwerk kunnen deze muren tussen de 18de en de 19de eeuw gedateerd worden (zie

3.4.4. Nieuwste Tijd periode)

Figuur 93: Zicht vanuit het zuiden op muur S45.

Figuur 94: Coupe op muur S45 vanaf vlak 2.

Figuur 95: Detail van de opbouw van muur S45 (vlak 1 tot vlak 2).

3.2.5. Ongedateerde sporen

In het centrale deel van de site, ter hoogte van de zuidelijke wand werd nog een waterput aangetroffen vanaf het eerste vlak. **Waterput S230** (Figuur 96) had een diameter van ongeveer 1,6m en werd opgebouwd met brokken baksteen en zandmortel. De waterput vertoonde op vlak 3 een onregelmatig metselwerk van brokken baksteen en zandmortel wat wees op het hergebruik van bouwmaterialen. De coupe (Figuur 98) geplaatst op een west-oost as, werd tot op de maximaal toegelaten diepte geplaatst (tot rond +16,10m TAW) maar de onderkant werd niet aangetroffen. De waterput was tot op deze diepte opgevuld met drie puinige pakketten. Het bovenste dumpingspakket L430 (tussen 20 en 90cm dik) bestond uit bruine puinige zandleem en rustte op een rodig puinpakket L429 (90cm dik) van baksteenbrokken en mortel. De zwartig grijze zandleem L431 is nog aanwezig tegen de baksteenstructuur ten westen van de coupe. De kleur en textuur van L431 onderscheidt zich van de puinige dumpingspakketten en komt mogelijk overeen met een oudere aanvullingsfase van de waterput. Door het hergebruik van bouw materiaal en de afwezigheid van vondstmateriaal uit L431 kon waterput S230 niet gedateerd worden.

Figuur 96: Waterput S230 op vlak 2.

Figuur 97: Waterput S230 op vlak 3.

Figuur 98: Zicht op de coupe van waterput S230.

3.3. Vondsten

Op de site te Menen - Bruggestraat 4-6 werden een 200tal vondsten gerecupereerd. Deze vondsten werden gewassen, geïnventariseerd en ingedeeld in drie categorieën: aardewerk, botmateriaal en metaal.

3.3.1. Aardewerk

Het assessment van het aardewerk heeft het in de eerste plaats mogelijk gemaakt om sporen en structuren te dateren en zo meer informatie te verschaffen omtrent de fasering van de site.

Uit de **Late middeleeuwse contexten** werden een kleine hoeveelheid in grijs en rood geglazuurd aardwerkfragmenten gevonden. Uit kuil S364 werd ook een randfragment versierd met een radstempel (waffel patroon) (INV121- zie Figuur 38) die tussen de 12de en de 13de eeuw kon gedateerd worden. Uit laagpakket S255 (mogelijk deel van gracht S351) werd een fragment hoogversierd aardewerk aangetroffen (Figuur 45). Deze scherf werd ook met een radstempel versierd en kon vanaf de 13de eeuw gedateerd worden.

Een groot aantal scherven uit de **Nieuwe Tijd** werden op de site aangetroffen.

Het ensemble uit oven S232 (Figuur 79), representatief voor deze periode, werd geselecteerd om het materiaal van uit periode te illustreren. Het ensemble kan in 5 categorieën aardewerk verdeeld worden.

Fragmenten van rood aardewerk vormen het grootste deel van het ensemble (Figuur 48). Het gebruik van loodglazuur is zichtbaar op de meeste fragmenten, spaarzaam aangebracht (op de rand of de binnenkant van het recipiënt) of de volledige vorm bedekkend. Verschillende glazuren werden gebruikt: loodglazuur (waardoor de rode klei een bruine kleur krijgt), en koperglazuur (met een geel tot groen kleurtint). Op basis van de aangetroffen diagnostische fragmenten (rand, voet, oor, handvat en bodem) zijn vormen van grape of kookpot, bord, kom, teil en pan herkend. Roetsporen werden op fragmenten van grape en pan geobserveerd.

Figuur 99: Rood aardewerk met en zonder glazuur uit het dumpingspakket van oven S232.

Fragmenten in **Steengoed** maken een klein percentage uit van deze afvalcontext. Figuur 100 toont een lichtbruin-beige fragment in steengoed uit Raeren dat waarschijnlijk overeenkomt met de buik van een kruik. De kruik toont een verzorgd decor van ingekraste zigzag-lijnen en afgeronde lijnen alsook het mogelijke gebruik van stempels voor het aanbrengen van de bloemmotieven.

Het fragment op Figuur 101 toont een bruin gespikkeld oppervlak ('tigerware') door het gebruik van zoutglazuur. Deze kleuren en het gevlekt oppervlak werd gebruikt op de producten uit Keulen en Frechen²⁴.

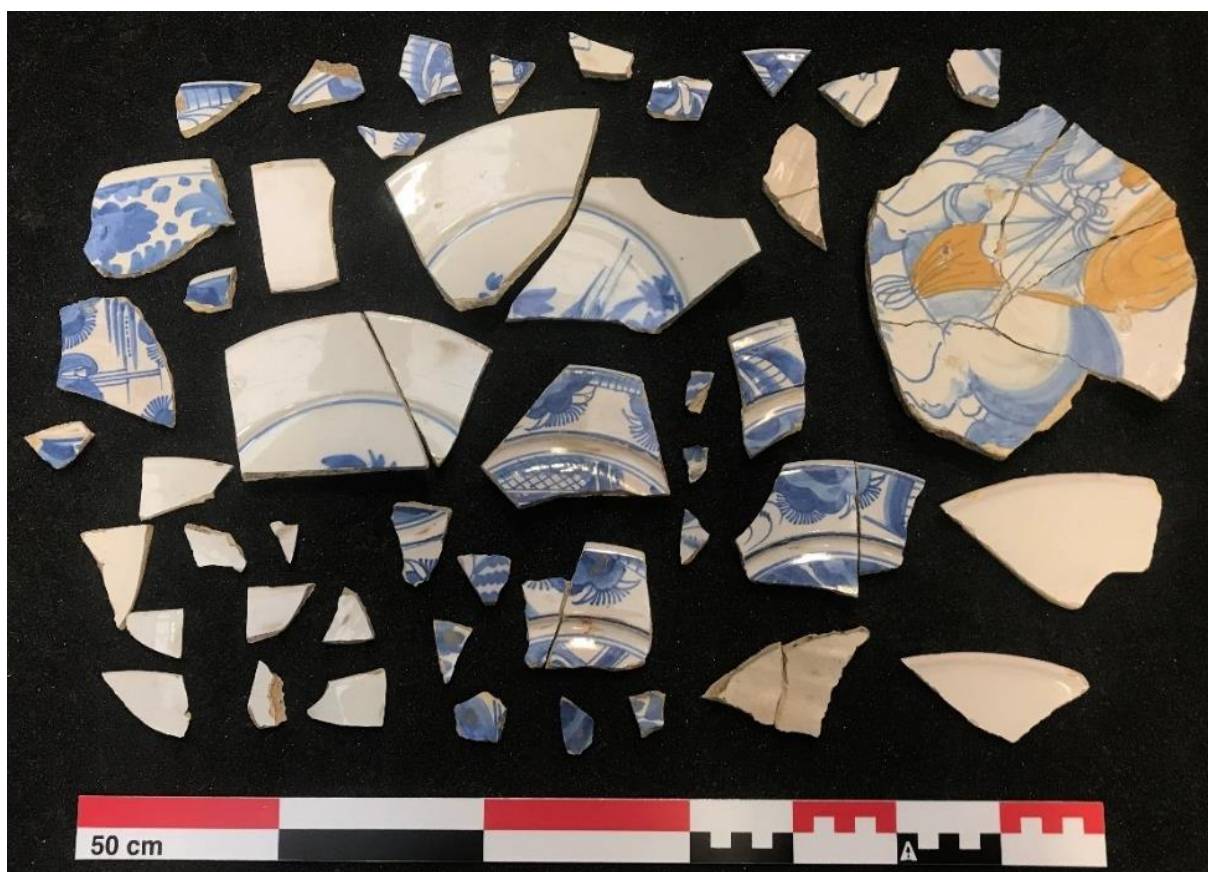
Figuur 100: Steengoed uit Raeren

²⁴ HOFSTRA G.H., Een determinatie handleiding voor Steengoed, Argeos.

Figuur 101: Mogelijke fragment van steengoed uit Keulen of Frechen.

Verschillende fragmenten van **Majolica** en **Faïence** borden (bodem en rand) maken ook deel uit van het ensemble (Figuur 102). De versiering is beperkt tot blauwe bloemmotieven en gekruiste of ringvormige lijnen op een witte achtergrond. De bodem van een bord op Figuur 103 toont echter de diversiteit aan geschilderde decoratie in de Majolica traditie: een ruiter op een paard met tuniek en zwaard geschilderd in kobaltblauw steekt af tegen een ondoorzichtige witte ondergrond van tin-glazuur. Het gebruik van effen blauw geeft schaduweffecten, modellering en perspectief aan het paard en de kleding van de ruiter. De cape en het zadel van de ruiter, beschilderd met ijzeroxide, geven een okertint aan het decor.

Figuur 102: Majolica en Faience uit dumpingspakket van oven S232.

Figuur 103: Decor met ruiter op zijn paard van een bord of schal in Majolica.

De gevonden fragmenten kleipijpen (koppen, hielen en stelen) tonen ook kenmerken die helpen om de datering van het ensemble te verfijnen. Figuur 104 toont een aantal pijpfragmenten waarvan een trechtervormige pijpenkop met zijn stoep (zonder leesbare versiering of hielmerk) en een stuk van zijn steel. Figuur 97 toont pijpenstelen met versiering: een floraal motief (een tudorroos of stippenroos) in reliëf aan de basis van de ketel, stempels van lelies en geometrische motieven.

De typologie en versiering van deze pijpenkoppen en pijpenstelen komt overeen met de datering van het aangetroffen aardewerk uit de 17de – 18de eeuw.

Figuur 104: Stukken van kleipijpen uit puinpakket van oven S232.

Figuur 105: Detail van de stelen met lelies en geometrische motieven.

Het materiaal uit oven S232 toont een variëteit aan aardewerk en voorwerpen uit het dagelijks leven (kleipijpen) gedurende de 17de en 18de eeuw. Het rood geglazuurd aardewerk vormt de meerderheid van het tafelgerei gedurende deze periode en vervangt het gebruik van grijs gedraaid aardewerk (algemeen in de middeleeuwse periode). De aanwezigheid van fragmenten majolica en faience illustreren ook de evolutie en variëteit van het tafelgerei in de postmiddeleeuwse periode.

3.3.2. Bot

De stalen voor onderzoek op dierlijk botmateriaal werden over een maaswijdte van 0,5mm gezeefd. Het botmateriaal werden voorzien van vondstenkaartjes en een inventarisnummer, en daarna opgeslagen in de depotruimte van Monument Vandekerckhove NV (Tabel 1). Het doel van dit zoöarcheologisch onderzoek is in de eerste plaats het bepalen van de tafonomische processen die deze assemblages hebben gevormd en advies verstrekken over eventuele verdere analyses van de assemblages.

Inventarisnummer	Spoornummer	Materiaal soort
8	187	bot
11	46	bot
13	7	bot
14	4	bot
20	78	bot
24	9	bot
37	21	bot
45	239	bot
55	78	bot
62	1	bot
67	215	bot
72	210	bot
78	16	bot
83	25	bot
101	4	bot
139	63	bot
140	122	bot
141	232	bot
142	332	bot
143	191	bot
189	82	bot
145	82	bot
146	87	bot
147	350	bot
148	179	bot
154	382	bot
181	324	bot

182	261	bot
183	337	bot
184	321	bot
204	291	bot
205	350	bot
206	232	bot
207	90	bot
239	90	bot

Tabel 1: Tabel van alle botten aangetroffen op de site.

Het assessment (zie bijlage 29) van dit botassemblage gebeurde aan de hand van een visuele inspectie van het materiaal. Op deze manier werd er geprobeerd om de verschillende assemblages aan een specifieke tafonomische groep toe te wijzen. De criteria die gebruikt werden voor deze toewijzing worden hieronder toegelicht. Hierbij gebeurde er geen specifieke registratie van de telbare, meetbare of leeftijdsbepaalbare botelementen. De slacht-, knaag- of brandsporen werden ook niet geregistreerd. Voor alle contexten samen wordt hieronder wel de mate van verwerking besproken.

De verweringsgraad van de dierlijk bot-assemblages van deze site wordt besproken aan de hand van de verschillende verweringsstadia zoals die door Behrensmeyer in 1978 werden opgesteld (zie Figuur 106). De assemblages kenden onderling een verschillende bewaringsgraad, die uiteenloopt van 0 tot 2. Dit betekent dat de bewaring van deze beenderen zeer goed tot matig was.

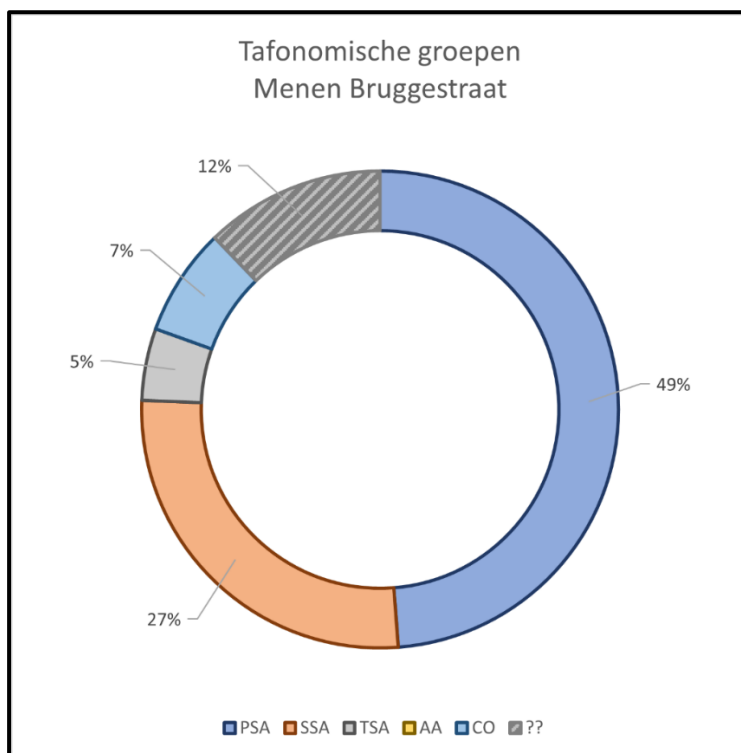
Stage	Diagnostic criteria
0	The bone surface shows no cracking or flaking
1	The bone surface shows cracking, usually parallel to the orientation of collagen fibres. Articular surfaces may show cracking in a mosaic pattern.
2	Bone surfaces show flaking, usually along the edges of cracks. Crack edges are angular, with no rounding.
3	Bone surfaces show roughened patches resulting from the flaking of surface bone, but only to a depth of 1.0–1.5mm. Crack edges are typically rounded.
4	Bone surfaces are rough, with loose splinters. Cracks are wide, with rounded or actively splintering edges.
5	The bone is disintegrating into splinters, and the original shape may no longer be apparent.

Figuur 106: De verschillende stadia van verwerking zoals die door Behrensmeyer in 1978 werden opgesteld (bron: Behrensmeyer, 1978, Taphonomic and ecologic information from bone weathering).

Tafonomische groepen

Binnen de aangetroffen dierlijk bot-assemblages werden er vier verschillende tafonomische groepen aangetroffen (zie het ringdiagram in Figuur 107). Hierbij ging het voornamelijk om consumptieafval. Daarnaast werd er nog een kleine component commensalen aangetroffen. Hoewel commensalen vaak worden gedefinieerd als dieren zoals muizen en ratten, kunnen ook last- of gezelschapsdieren hier onder gerekend worden. Ongeveer 12% van de contexten kon niet aan een tafonomische groep worden toegewezen. Het gaat hierbij vaak om zeer kleine assemblages.

De gerecupereerde assemblages bestonden dus vooral uit consumptieafval dat kan worden opgedeeld in primair, secundair en tertiair slachtafval (afgekort als PSA, SSA en TSA in het ringdiagram). Bij primair slachtafval gaat het om lichaamsdelen die bij het slachten van het dier werden verwijderd en niet werden verhandeld om te consumeren. Secundair slachtafval wordt hier gedefinieerd als dierlijk afval dat het gevolg is van het opdelen van dieren in verhandelbare stukken vlees. Tertiair slachtafval tenslotte bestaat uit botresten van vlees die in de keuken werd verwerkt of op tafel gepresenteerd. Bij de verdeling van deze groepen is het primair slachtafval duidelijk dominant. Bijna de helft van alle assemblages bevat dierlijk botmateriaal dat hieraan kan worden toegeschreven. Ongeveer een vierde van de aangetroffen assemblages bevatte materiaal dat als secundair slachtafval kan worden omschreven. Slechts 5% van de assemblages bevatten beenderen die als tertiair slachtafval te omschrijven was.

Figuur 107: Verdeling van de tafonomische groepen binnen de dierlijk bot-assemblages te Menen Bruggestraat. De percentages zijn het aantal assemblages die tot deze groep kon worden toegewezen.

Uit het bovenstaande assessment blijkt dat de contexten met botmateriaal voornamelijk bestonden uit consumptieafval. Daarnaast werd er nog een kleine component commensalen aangetroffen. Het consumptieafval kon worden onderverdeeld in primair, secundair en tertiair slachtafval. Bij de verdeling van deze groepen is het primair slachtafval duidelijk dominant. Bijna de helft van alle assemblages bevat dierlijk botmateriaal dat hieraan kan worden toegeschreven.

Hoewel alle assemblages die tot een tafonomische groep konden worden toegewezen een zeker potentieel tot kenniswinst dragen, zal een diepgaander analyse op de assemblages met primair slachtafval waarschijnlijk de grootste kenniswinst opleveren.

Ongeveer 12% van de contexten kon niet tot een tafonomische groep worden toegewezen. Het gaat hierbij vaak om zeer kleine assemblages. Deze dierlijk bot-assemblages bevatten weinig potentieel tot kenniswinst bij een diepgaander analyse.

3.3.3. Bouwmateriaal

Het gevonden bouwmateriaal op de site beperkt zich tot brokken leistenen, tegel en bakstenen (Figuur 108).

Inventarisnummer	Spoornummer	Technische groep	Object
52	4	gebakken / gedroogd	tegel
52	4	gebakken / gedroogd	baksteen
52	4	natuursteen	natuursteen
79	16	gebakken / gedroogd	x
84	25	gebakken / gedroogd	tegel
89	28	gebakken / gedroogd	tegel
210	430	gebakken / gedroogd	x
211	87	gebakken / gedroogd	tegel - dak
212	87	gebakken / gedroogd	baksteen
213	87	gebakken / gedroogd	tegel - dak
214	333	gebakken / gedroogd	tegel
215	232	gebakken / gedroogd	tegel
216	265	gebakken / gedroogd	tegel
217	350	gebakken / gedroogd	tegel
218	265	gebakken / gedroogd	tegel
219	257	gebakken / gedroogd	tegel
220	295	gebakken / gedroogd	baksteen
221	232	gebakken / gedroogd	tegel
221	232	gebakken / gedroogd	tegel
221	232	gebakken / gedroogd	baksteen
221	232	gebakken / gedroogd	baksteen
222	350	gebakken / gedroogd	baksteen
222	350	gebakken / gedroogd	tegel
223	359	gebakken / gedroogd	tegel
267	225	gebakken / gedroogd	baksteen
272	189	gebakken / gedroogd	tegel

Figuur 108: Inventarislijst van bouwmateriaal aangetroffen op de site

3.3.4. Metaal

Tijdens de opgraving werd gebruik gemaakt van een metaaldetector. In hoofdzaak werden nagels en metaalslakken aangetroffen. Een muntje (INV226) werd gevonden in laag L239 in Wp1 op vlak 1. Slecht bewaard, vertoont het muntstuk een ovale vorm en resten van versieringen die moeilijk te identificeren zijn. Mogelijke letters lijken de buitenste fries van het stuk te beslaan. Een mogelijke knop met versiering (INV165) werd ook als losse vondst gevonden in Wp1.

Figuur 109: Muntje uit laagpakket L239 (INV 226).

Figuur 110: Mogelijke knop (losse vondst) (INV165).

3.4. Interpretatie en datering van de sporen

3.4.1 Volle middeleeuwen

Tijdens de opgraving te Menen Bruggestraat 4-6 werden sporen aangetroffen die getuigen van een occupatie van de site vanaf de Volle Middeleeuwen tot op heden (Figuur 112). In totaal werden binnen het onderzoeksgebied (ca. 450m²) doorheen de tijd zes waterputten en drie extractiekuilen aangelegd. De aanleg van deze diepe structuren heeft de bodem van de site reeds zwaar verstoord en hierbij mogelijk oudere archeologische sporen weggegraven.

Een aantal **kuilen** (vb. S349 en 376) in het noordoosten van de site, aangetroffen op vlak 3, werden op basis van hun kleur en uitgeloozd karakter geassocieerd met een hogere ouderdom. Deze kuilen hadden een rechthoekige vorm en een ordelijke plaatsing. Tijdens het couperen werd echter duidelijk dat het geen paalsporen betrof, hetgeen de aanwezigheid van een mogelijke gebouwstructuur uitsloot. De kuilen werden eerder als afvalkuilen geïnterpreteerd, mogelijk in de nabijheid van een bewoningszone. Enkel een kleine scherf grijs aardewerkfragment werd in kuil S349 aangetroffen maar deze kon niet nauwkeurig gedateerd worden. Om deze groep kuilen te kunnen dateren werd een C14 datering op een houtskoolstaal uit het opvullingspakket van kuil S349 uitgevoerd. Het resultaat plaatst deze afvalkuilen tussen 960 en 1030 na Christus (INV264-RICH-32592, bijlage 28).

In het zuidelijke deel van de site konden meerdere kuilen met deze periode geassocieerd worden. Een randfragment met radstempelsversiering werd in kuil S364 gevonden. Deze versiering kende zijn bloeiperiode tussen de 12de en de 13de eeuw en toonde het gebruik van de site op de overgang tussen de Volle en Late middeleeuwen.

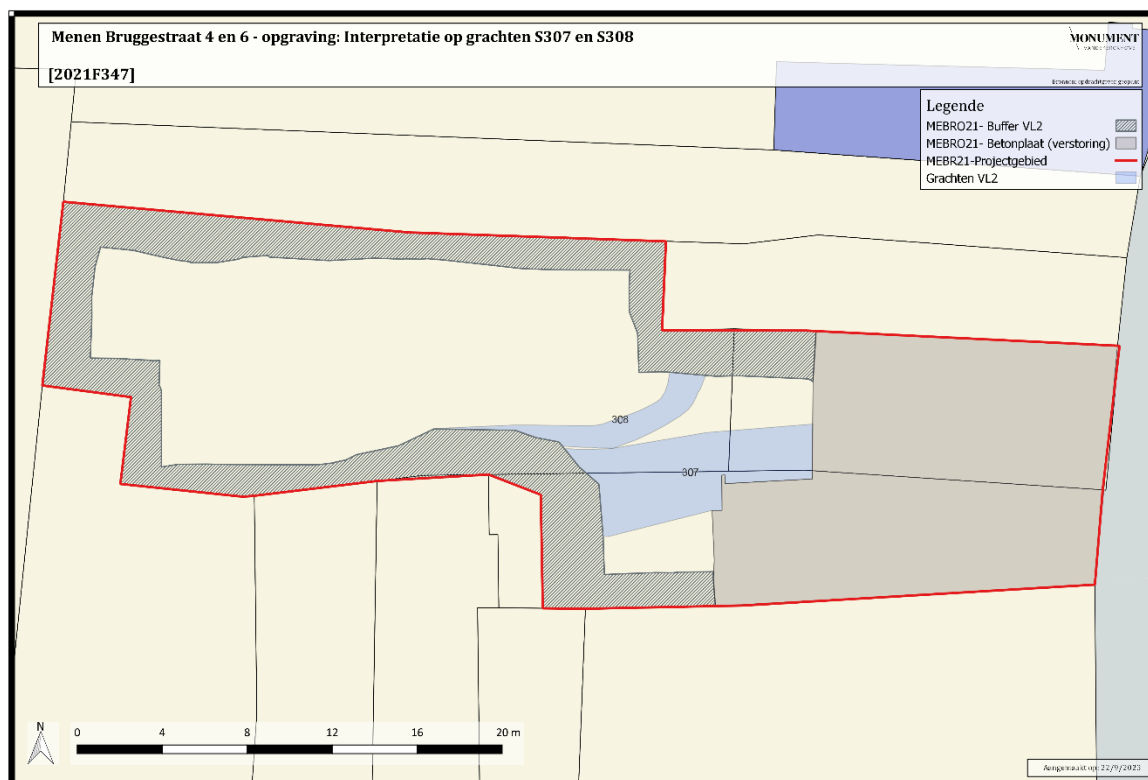
Het bewaarde restant van **gracht S308** maakte duidelijk dat de gracht een bocht nam van het westen naar het noorden. De twee aangrenzend paalsporen S316 en S317, geplaatst aan de rand van deze gracht, toonden ook een gelijkaardige lichtgrijze en uitgeloozde vulling als bij de volle middeleeuwse afvalkuilen (hierboven vermeld) waardoor de paalsporen aan dezelfde periode werden toegewezen.

Een tweede, bredere, **gracht S307** liep parallel en direct ten zuiden van gracht S308. S307 toonde een donkerder vulling met een hogere concentratie aan houtskoolbrokjes alsook grotere afmetingen. Van deze O-W georiënteerde gracht werd alleen de noordelijke oever vastgesteld. De gracht lijkt zich dus initieel verder naar het zuiden uit te strekken. De gracht was minstens 4m breed en 80cm diep. De coupe op beide grachten tegen de westelijke wand van proefput 3 (Figuur 46) lijkt te suggereren dat gracht S307 door de natuurlijke oever van gracht S308 snijdt wat een latere datering zou impliceren. De coupe biedt echter geen uitsluitel. Het kan ook dat de grachten gewoon samenkwamen op deze locatie.

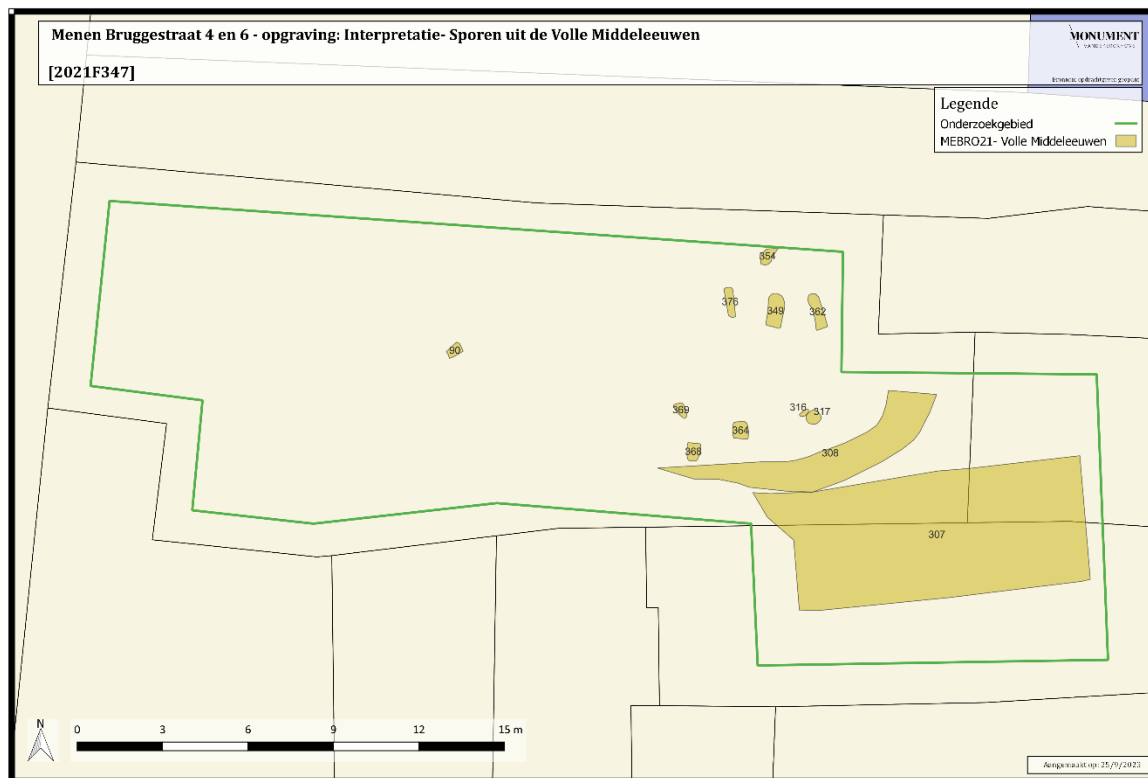
Opnieuw werd zeer weinig vondstmateriaal aangetroffen: een daterbaar fragment in hoogversierd aardewerk met een radstempelsversiering werd in opvullingspakket L255 gevonden (zie Figuur 45) en suggereert een mogelijke 13de-eeuwse datering. Een C14 datering op houtskool uit vullingspakket L305 van de gracht werd uitgevoerd (cfr infra) en

bevestigde een dempingsfase tussen 1180 en 1270 na Christus (RICH- 32594, bijlage 28). Het beperkte zicht op gracht S307 door meerdere diepe structuren aanwezig op de site, maakt het echter niet mogelijk om met volle zekerheid zijn mogelijke functie als perceelgracht te verklaren.

Op basis van historische bronnen werd de middeleeuwse kern van de stad Menen meer ten zuiden van de huidige kern geplaatst, ter hoogte van het huidige kruispunt van de Oude Leielaan met de Waalvest en de Rijselstraat (zie 2.3. Historische voorkennis). De volmiddeleeuwse sporen, gevonden ter hoogte van de Bruggestraat (een oude romeinse weg – zie Figuur 21) op ongeveer 500m afstand van de historische middeleeuwse kern, toont alvast duidelijke activiteit meer naar het noorden, langs een belangrijke doorgaande as naar de stad. De aard van de enkele aangetroffen (afval)kuilen en het gebrek aan gebouwsporen wijst eerder op de invulling van de site gedurende de Volle Middeleeuwen als deel van een achtererf/achtererven. De aanwezigheid van de grachten duidt mogelijk op een perceelsverdeling maar de ruimte waarbinnen deze sporen zijn aangetroffen is eigenlijk te klein om sluitende conclusies te trekken.

Figuur 111: De volmiddeleeuwse grachten S307 en S308 (Bijlage 22).

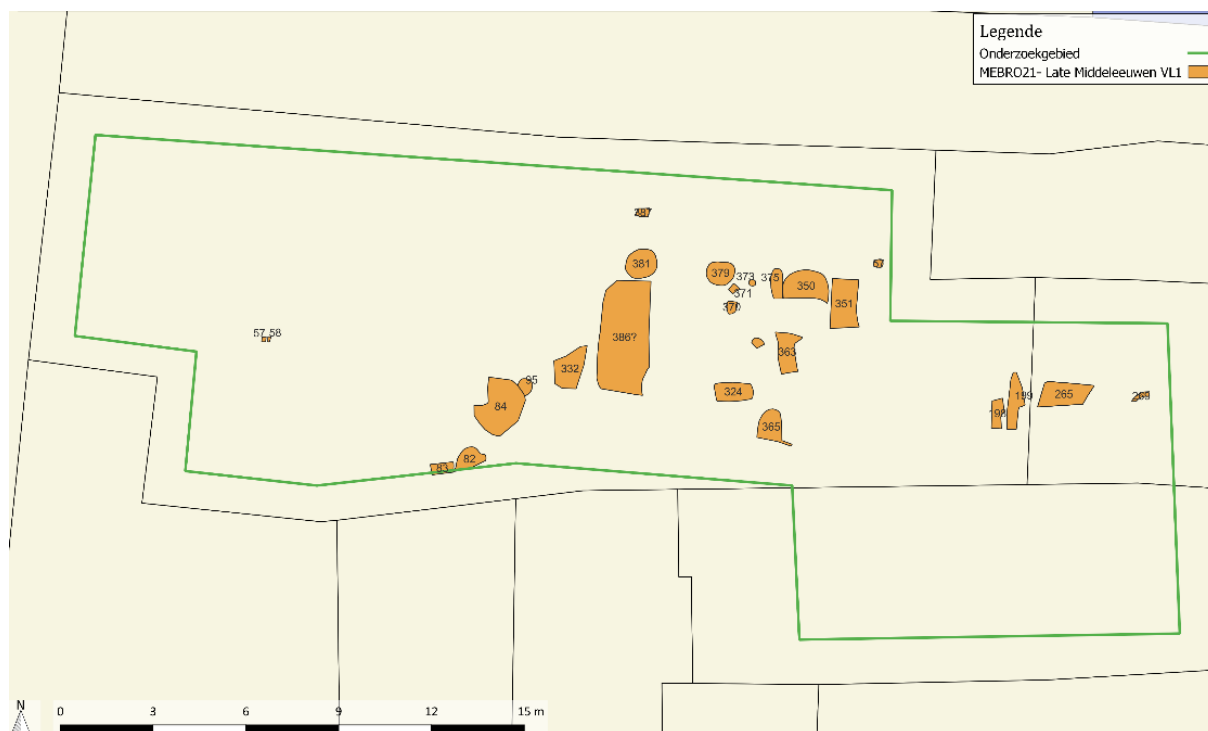
Figuur 112: De volmiddeleeuwse sporen (Bijlage 23).

3.4.2. Late Middeleeuwen

Een aantal aangetroffen sporen werden op basis van het aardewerk (bijvoorbeeld kuilen S350 en S351) toegewezen aan de Late Middeleeuwen. De aard van de aangetroffen sporen (kuilen, afvalkuilen, paalsporen en waterput S269), en het ontbreken van duidelijke gebouwsporen duidt er op dat het terrein ook gedurende deze periode eerder als deel van een achtererf te beschouwen valt (Figuur 113).

Samengesteld meestal uit een donker grijs opvullingspakketten, de late middeleeuwse kuilen en paalsporen onderscheiden zich van de uitgelogd volle middeleeuwse kuilen.

Tijdens de opgraving werd een monster van de nabijgelegen kuil S375 genomen, waar geen daterbaar materiaal werd gevonden. Een C14 onderzoek maakte een nauwkeurigere datering mogelijk tussen 1290 en 1400 (RICH-32593 – bijlage 28) (cfr infra).

Figuur 113: Fasering- De late middeleeuwse sporen (Bijlage 24).

3.4.3. Postmiddeleeuwen of Nieuwe Tijd

Volgens de historische bronnen breidde de stadskern van Menen zich verder uit naar het noorden vanaf het begin van de 15de eeuw, met name op het kruispunt van de oude baan Brugge-Rijsel met de baan Kortrijk-leper, waar zich het projectgebied bevindt. De post-middeleeuwse periode betekende een grote bodemkundige impact voor het onderzoeksgebied met de inrichting van verschillende diepe structuren (Figuur 114).

Drie **extratiekuilen** S59, S460 en S453 werden in de westelijke hoek van het terrein uitgegraven. De kuilen konden niet in hun volledigheid worden waargenomen en strekten zich verder uit buiten het onderzoeksgebied. Ook de onderkant van deze uitgravingen werd niet bereikt want deze gingen dieper dan 2m onder het maaiveld. Het motief voor deze grote uitgravingen is zeer waarschijnlijk de onginning van zuiver zand, benodigd voor de productie van mortel voor de constructie van omringende gebouwen in een wijk in ontwikkeling. Het gerecupereerde vondstmateriaal kan deze ontginningen, en dus ontwikkeling van de site, dateren tussen de tweede helft van de 16de en de 17de eeuw.

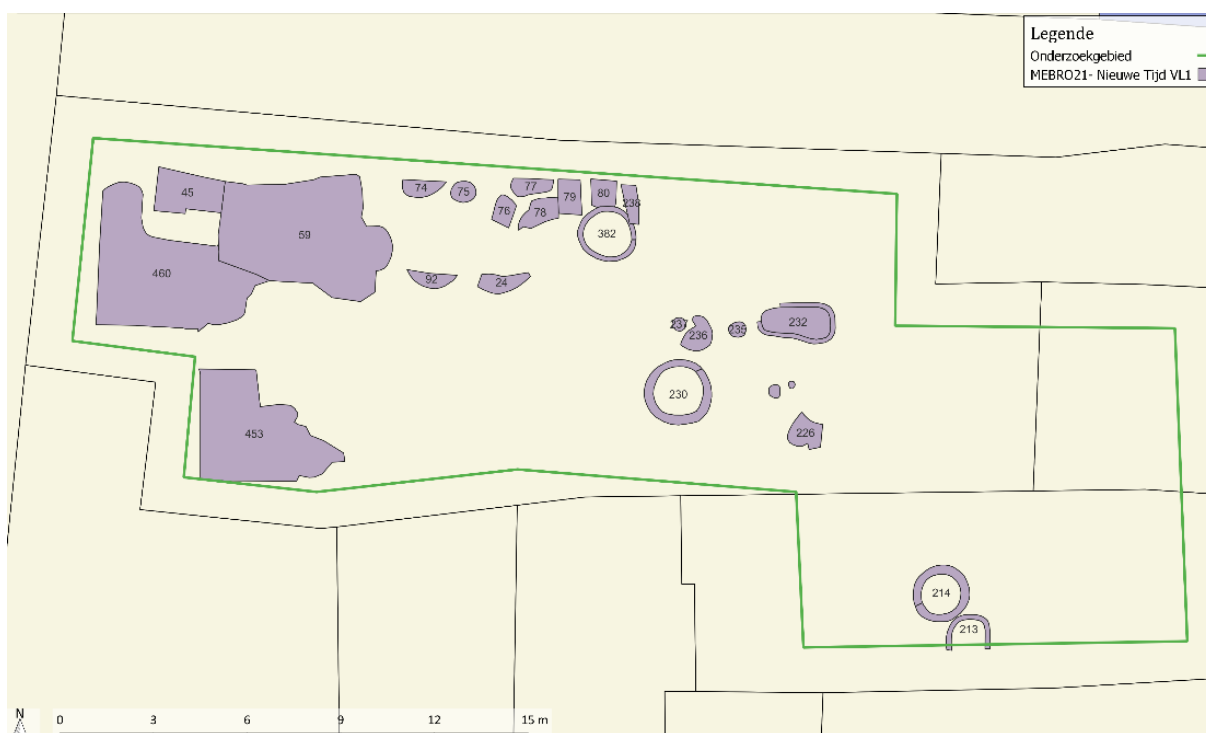
De twee **waterputten** in de oostelijke helft van de site wijzen eveneens op de continuïteit van het gebruik van dit terrein als achtererf tijdens de postmiddeleeuwse periode. Op perceel Bruggestraat 4 werd waterput S214 gevonden. Deze werd aangelegd met een baksteenformaat van 24,5/25x11x5cm²⁵ dat de structuur voorzichtig in de 16de eeuw dateert.

²⁵ DEBONNE 2005, p47.

Waterput S382 situeerde zich op het westelijke deel van perceel Bruggestraat 6. Het gebruikte baksteenformaat van 23x11x5cm zou op een 17de-eeuwse datering kunnen wijzen²⁶. De vondsten uit de dumpingspakketten suggereren echter een latere datering, of een continuïteit in het gebruik van de waterput tot in de 18de eeuw.

Gedurende deze periode werden ook een aantal **afvalkuilen** (zoals S4-S77) uitgegraven evenals een oven S232. S232 had een grondplan in de vorm van een 'sleutelgat'. Het vloerniveau alsook zijn stookgang (verwacht ten oosten) was niet bewaard. Voor de constructie (2,50m x 1,20m) werden gerecupereerde baksteenbrokken van ongeveer 10x10cm gebruikt, gemetseld met een zandige kalkmortel. Binnen de baksteenstructuur werden een puinige laag aangetroffen met daarin redelijk veel 17de en 18de-eeuws aardewerk.

De oven werd op het eerste archeologisch vlak (rond +17,70m TAW) afgedekt met een laag van **verbrande leem**. De kenmerken van dit opvullingspakket L233 (verbrande leem en een hoge concentratie in baksteenbrokjes en houtskool) werden ook teruggevonden in omliggende sporen en kunnen mogelijk gerelateerd worden aan de afbraak na een brand.

Figuur 114: Fasering - De late middeleeuwse sporen (Bijlage 25).

²⁶ DEBONNE 2005, p47

3.4.4. Nieuwste Tijd periode

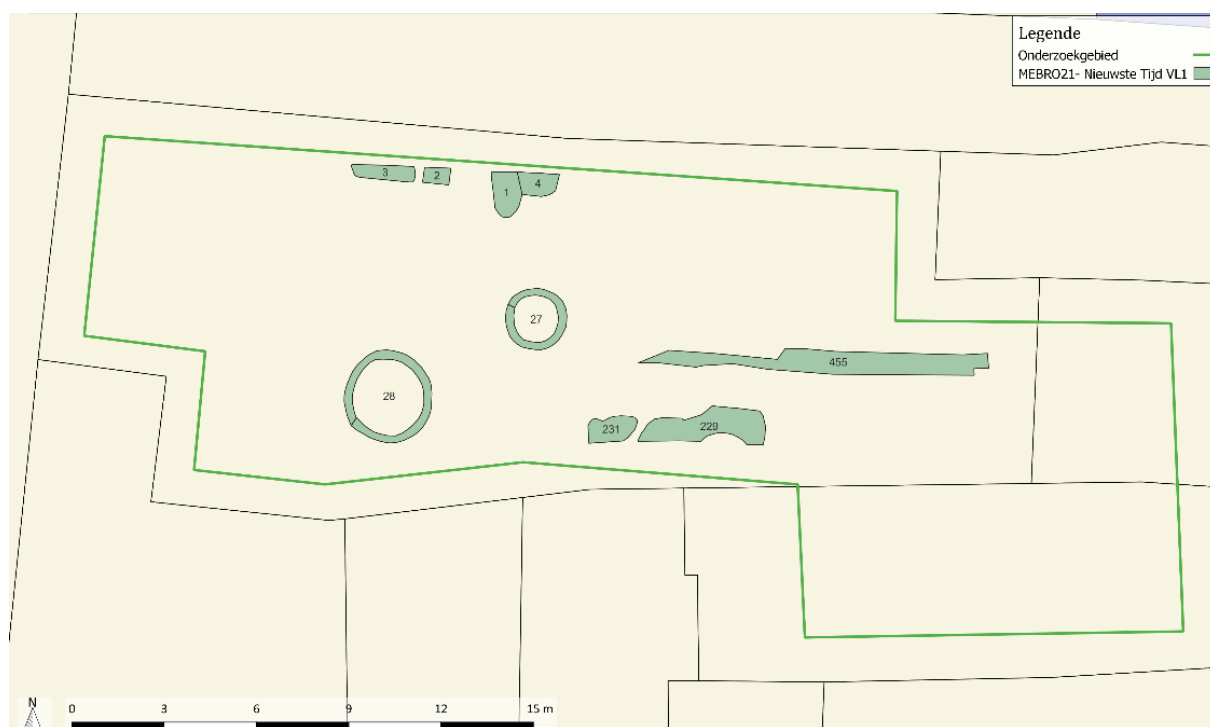
Een aantal sporen op de site zijn van een recentere aard (Figuur 115). Zo werden twee **waterputten** in de 18de of 19de eeuw aangelegd op het achtererf. Waterput S28 werd in de westelijke hoek van de site aangetroffen en werd uitgegraven door extractiekuilen S460 en S453. De waterput werd met een “recent” baksteenformaat van 21x9x5cm gemetseld. Cement werd gebruikt bij het metselwerk en als coating op de binnenzijde van de waterput.

Waterput S27 werd centraal op de site aangetroffen en werd met opgebouwd met baksteenformaat 20x10x6cm en kalkmortel. Gedurende de 20ste eeuw werd de waterput voorzien van een nieuwe baksteenvloer.

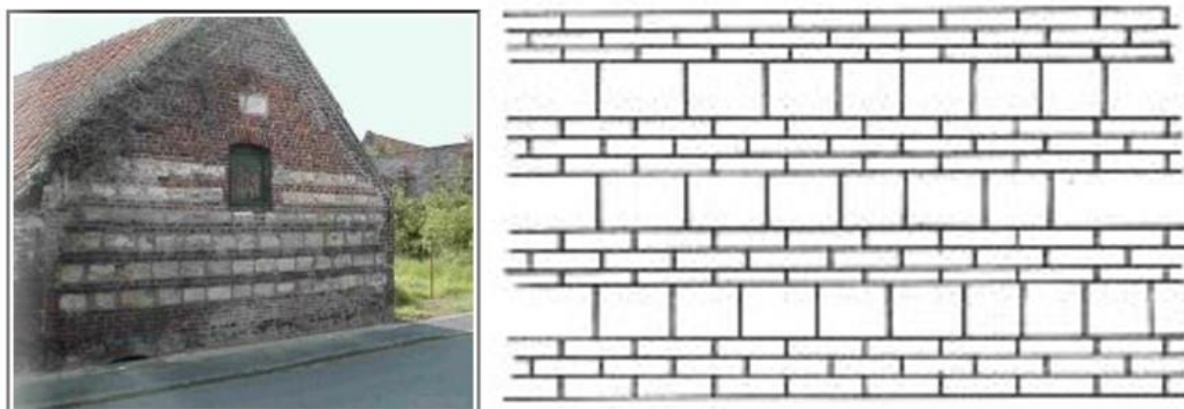
Muur S45, aangetroffen in het noordwesten van de site (Figuur 93), bestond uit afwisselend twee rijen bakstenen en kalksteenblokken (Figuur 95).

Deze bindingsmethode (gangbaar in Noord-Frankrijk onder de benaming “Rouge-barre”- zie Figuur 116), geërfd van de Romeinse Opus Mixtum muren, werd vanaf de 16de eeuw gebruikt maar wordt het meest gebruikt tussen de 18de en de 19de eeuw voor belangrijke hoeven. Het was een goed compromis om de prijs van de nog steeds dure bakstenen te compenseren²⁷. Zodra de financiële mogelijkheden dat toestonden, werd de gevel volledig in baksteen opgetrokken, als een manier om te pronken met de welvaart. Het gebruik van de bindingsmethode werd dan beperkt tot de gevels, muren aan de tuinzijde of bijgebouwen. De kaart van Sanderus uit de 17de eeuw (Figuur 22) illustreert de zone van het projectgebied als een tuizone maar toont ook ten westen de aanwezigheid van een noord-zuid georiënteerd gebouw. De situering van muur S45 op het westelijke deel van de site zou eventueel kunnen worden gelinkt aan deze constructie.

²⁷ CUISENIER J., RAULIN H., CALAME F., 1988.

Figuur 115: Fasering – Sporen uit de Nieuwste Tijd (Bijlage 26).

Figuur 116: Zicht op een Franse hoeve uit de 18de-19de eeuw in de regio van de M lantois in Noord-Frankrijk (ongeveer 30km afstand van Menen) en een tekening van de "Rouge-barre" bindingsmethode.

4. Resultaten natuurwetenschappelijk onderzoek

4.1. Stalen

De stalen voor macroscopisch plantenonderzoek, de micromorfologische stalen, de houtskoolstalen voor C14-onderzoek, de pollenbakken werden eerst aan een assessment onderworpen. Hierbij werd bekeken of de stalen geschikt waren voor verder onderzoek en zoja, of dit zou bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen. De mortel-, baksteen- en steenstalen werden gedroogd en opgeborgen voor referentie in de toekomst.

Daarnaast werden er uit 14 sporen bulkstalen genomen (zie tabel 2), die over een maaswijdte van 0,5mm zullen worden gezeefd, gedroogd en getrieerd. Afhankelijk van wat het residu opleverde werd gekeken of C14-datering en macrobotanisch onderzoek nuttig was.

De **bulkstalen** werden gerecupereerd uit de volgende sporen:

- L263 of L305 van gracht S307
- De grote kuil S350 op vlak 2
- Laag L359 samengesteld uit verbrande leem, deel van de insteek van waterput S27
- Laag L431 met houtskool inclusies uit waterput S269
- Kuilen S349 et S376 uit uitgelogd vulling aangetroffen op vlak 3
- Paalsporen S353, S386 en S370 op vlak 3
- Natuurlijke spoor S367
- Kalklaag L333
- Kuilen S324 op vlak 2 (L344), S375 en S349 op vlak 3
- Ontginningskuilen S457 (laag L189) en S59 (L71) op vlak 2

Om bepaalde vragen over datering, fasering en de reconstructie van het landschap van de site te kunnen beantwoorden, werden een aantal monsters geanalyseerd.

Drie **C14 analyses** (Bijlage 28) werden uitgevoerd op:

- INV 264- Kuil S349 (uit de groep kuilen met een uitgelogde vulling)
- INV 262- Kuil S375 (kuil met een grijs vulling)
- INV 253- Gracht S307 (opvullingspakket L263)

Tenslotte werden in totaal 3 pollenbakken (INV1/INV2/INV3) geslagen. Pollenbak INV 1 werd geplaatst op **gracht S307** en uiteindelijk gebruikt voor **micromorfologisch onderzoek** (zie Technical rapport, bijlage 30). Pollenbakken INV 2 en INV 3 werden geslagen in profiel 9, ter hoogte van het voormalig tuingedeelte van de site. Deze werden uiteindelijk echter niet verder weerhouden.

4.2. Absolute datering

De natuurwetenschappelijke onderzoeken, uitgevoerd op de site van Menen Bruggestraat, gaven de volgende resultaten:

- **Kuil S375- WP2-VL3:**

RICH-32593 (inv 262) : 623±22BP

68.2% probability

1295AD (27.9%) 1320AD

1345AD (25.9%) 1370AD

1375AD (14.3%) 1395AD

95.4% probability

1290AD (95.4%) 1400AD

- **Kuil S349- WP2-VL3:**

RICH-32592 (inv 264) : 1051±22BP

68.2% probability

985AD (68.2%) 1020AD

95.4% probability

900AD (3.4%) 920AD

960AD (92.0%) 1030AD

- **Gracht S307- L305**

RICH-32594 (inv 253) : 810±24BP

68.2% probability

1215AD (68.2%) 1260AD

95.4% probability

1180AD (95.4%) 1270AD

4.3 Resultaten Micromorfologie op gracht S307

Binnen de sequentie van pollenbak INV1 werden drie verschillende accumulatiefasen van de gracht geobserveerd. De onderste opvullingspakketten van de gracht S307 (lagen L305 en L306) toonden sporen van antropogene activiteit zoals restanten van een primitief constructietype (daub), de aanwezigheid van dieren met restanten van amorf organisch materiaal (mogelijk gerelateerd aan uitwerpselen) en een accumulatie met een grotere hoeveelheid antropogeen materiaal zoals houtskool en verbrande botfragmenten. Dit suggereert dat aanliggende gronden antropogeen verrijkt werden voor landbouwdoeleinden. De volledige resultaten van deze analyse zijn te vinden in bijlage 30.

4.4. Beantwoording onderzoeksvragen

Hieronder volgen de onderzoeksvragen waarop getracht werd om tijdens de verdere verwerking een antwoord te formuleren. Dit betreft de reeds geformuleerde vragen na het proefsleuvenonderzoek evenals eventuele bijkomende vragen na het uitgevoerde veldwerk.

- Welke is de aard van de aangetroffen archeologische sporen?
De aangetroffen sporen op de site zijn representatief voor een terrein dat als achtererf of achtertuin gebruikt werd: kuilen, afvalkuilen, grachten, sporadische paalsporen, waterputten en extractiekuilen.
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
De sporen waren meestal niet met elkaar verbonden als een structuur. Vol-middeleeuwse paalsporen S316 en S317 werden geassocieerd met gracht S308 door hun plaatsing aan de rand ervan.
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
De opgraving van de site Bruggestraat 4-6 heeft de aanwezigheid van antropogene sporen uit verschillende periodes aan het licht gebracht en toonden menselijke activiteit van de site vanaf het einde van de Volle middeleeuwen tot heden.
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten?
De resten van een oven S232 werden waargenomen in Wp2. De afmetingen zijn 2,5mx1,2m. De oven werd eerder geassocieerd aan een huishoudelijke broodbakoven, eerder dan aan een artisanale oven.
Extractiekuilen werden ten westen van de site aangetroffen en wijzen op de ontginning van grondstoffen voor de mogelijke constructie van omringende gebouwen vanaf de 16de eeuw.
- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
De site werd zwaar verstoord vanaf de Nieuwe Tijd door de aanwezigheid van grote ontginningskuilen en de plaatsing van diepe structuren zoals waterputten. Deze sporen hebben zeer waarschijnlijk oudere sporen vernietigd.
De staat van conservering van de waterputten is gemiddeld.
- Op basis van het vooronderzoek wordt uitgegaan van het gebruik van het terrein als achtererf. Zijn er archeologische sporen aanwezig die op een ander gebruik wijzen?

Alle gevonden sporen komen overeen met het gebruik van de site als achtererf. Uitzondering zijn twee grachten (S307 en 308) uit het einde van de Volle Middeleeuwen. Deze konden slechts over een kleine zone worden blootgelegd waardoor het moeilijk is om sluitende conclusies te maken omtrent hun functie. Het

micromorfologisch onderzoek maakte wel duidelijk dat gracht S307 gedicht werd met grond dat sporen bevatte van antropogene verrijking (wellicht voor landbouwdoeleinden).

- Binnen het terrein zijn verschillende waterputten aanwezig. Zijn deze te linken aan verschillende gebruiksfases binnen eenzelfde perceel, of wijzen zij er eerder op dat het bestaande perceel ooit opgesplitst was in verschillende percelen?

Het projectgebied behoort tot drie kadastrale percelen: 299A0 (Bruggestraat 4), 298M0 en 298P0 (Bruggestraat 6). In totaal werden 6 waterputten op de site aangetroffen (Figuur 117, Bijlage 27).

De aanwezigheid van een laatmiddeleeuwse waterput S269 werd geattesteerd in het westelijk deel van kadastraal **perceel 298M0**. Gesitueerd op ongeveer 13m van de Bruggestraat, suggereert waterput S269 dat op dit perceel, gedurende de late middeleeuwen, een korter huis (niet langer dan 13m) stond.

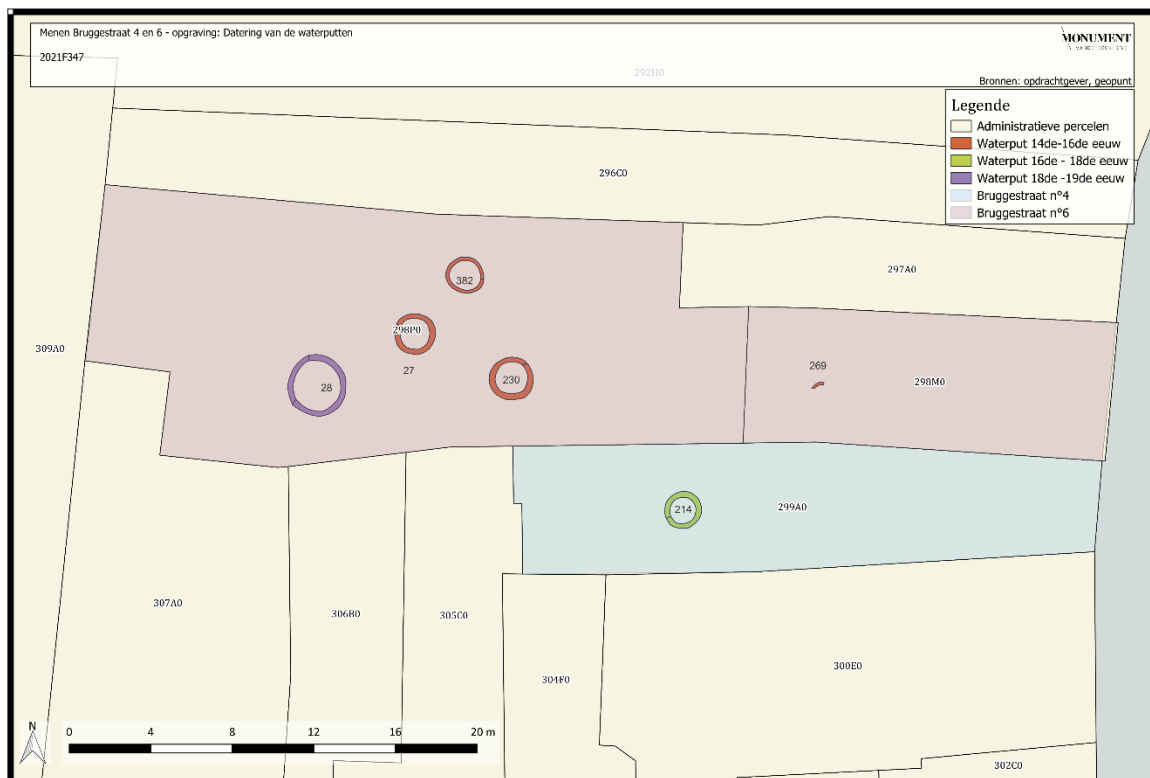
Ook in het westelijke deel van perceel **299A0** (op 20m afstand van de Bruggestraat) werd een 16de-eeuwse waterput S214 aangetroffen.

De plaatsing van deze twee structuren in het westelijke deel van hun percelen bevestigen het gebruik van de zones als achtererf tijdens hun gebruiksduur.

Kadastraal **perceel 298P0** had geen rechtstreekse link met de Grote markt of de Bruggestraat en was verbonden aan perceel 298M0. Centraal binnen dit perceel werden verschillende waterputten aangetroffen. Waterput S382 dateert uit de Nieuwe Tijd. Waterput S230 kon op basis van het baksteenformaat of vondstmateriaal niet gedateerd worden maar kan wellicht ook aan de Nieuwe Tijd gekoppeld worden.

Waterputten S27 en S28 werden gedateerd vanaf de 18de eeuw.

De spreiding van de 4 waterputten kan op basis van hun plaatsing moeilijk info geven over een eventuele splitsing binnen perceel 298P0. De concentratie van deze structuren heeft wellicht meer te maken met een fasering binnen het perceel door de eeuwen heen.

Figuur 117: Alle waterputten per datering geprojecteerd op GRB (Bijlage 27 ~~28~~).

- Kan meer inzicht verkregen worden omtrent het leven van de vroegere bewoners? Welke was het voedingspatroon? Geeft dit informatie omtrent de sociale status van de bewoners? Kan er een evolutie geschetst worden?

Uit het assessment van het botmateriaal blijkt dat de contexten voornamelijk bestonden uit consumptieafval met daarbij primair slachtafval duidelijk dominant. Het gaat hierbij zeer vaak over pootuiteinden en schedelfragmenten, van zowel runderachtigen als schaap-geitachtigen. Varkensachtigen waren eerder zeldzaam. Daarnaast werden er ook resten van vogels aangetroffen.

Het botmateriaal komt overeen met een wijdverspreid voedingspatroon en geeft geen aanvullende informatie over de sociale status van de vroegere bewoners van het perceel of over een eventuele evolutie.

- Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?

Vanaf de 15de-16de eeuw werden op dit terrein diepe structuren geplaatst: de aanwezigheid van deze waterputten en grote ontginningskuilen heeft de originele bodemsamenstelling sterk verstoord waardoor weinig bewaard en zichtbaar bleef op de site. De archeologische sporen werden tussen +18m en +16,80m TAW gemeten en werden op drie archeologische niveaus geregistreerd. De opgraving bracht wel de aanwezigheid van een ploeglaag aan het licht (zie in Figuur 30 : L445 op profiel P6), indicatie voor het gebruik van het terrein als akkerof tuinzone. Ook Profiel 9 toont de resten van een tuinlaag L416 (Figuur 31), wat het gebruik van het terrein als tuinzone

voor de omliggende woningen van de Bruggestraat 6 of van op de Grote Markt bevestigd.

- Kan er een chronologie/evolutie (ruimtelijk, functioneel) herkend worden binnen de geadviseerde advieszone? In welke periode(s) kunnen de aangetroffen archeologische resten worden gedateerd? Welke is de aard en spreiding van de aangetroffen sporen?
De aanwezigheid van een ploeglaag L455 en L416 (respectievelijk zichtbaar op profiel P6 en P9) en de vulling van grachten S307 bevestigen het gebruik van het terrein in de Volmiddeleeuwse periode als tuinzone. De site werd ook tijdens de Late middeleeuwen als achtertuin en/of achtererf gebruikt. De aanwezigheid van van kuilen, afvalkuilen en waterputten verspreid op de site wijzen op de menselijke activiteit vanaf de volle middeleeuwen.
- Welke is het belang van de site binnen de geschiedenis van Menen?
Op de site Brugestraat 4-6 werden de resten van een ploeglaag L455 en twee grachten geobserveerd die suggereren dat de site in gebruik was als tuinzone of achtererf. Ook de Laatmiddeleeuwse sporen schetsen een beeld waarbij de site als achtererf werd gebruikt. Het grote aantal sporen uit de Late en Post Middeleeuwen bevestigen de ontwikkeling van de nieuwe stadkern van Menen na de 15de eeuw (o.a. de 16de-eeuwse extractiekuilen) en wijzen nog steeds op een gebruik van de site als achtererf.

5. Bewaring archeologisch ensemble

De conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble zal na het afronden van de verwerking gebeuren conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet.

6. Samenvatting

Binnen het projectgebied van Bruggestraat 4-6 zullen 5 nieuwe wooneenheden worden gebouwd, elk met een garage/parkeerplaats. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek (ID7601)²⁸ kon de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd worden. De ligging van de site, in het hart van het historische centrum van Menen, maakte echter dat het archeologisch potentieel zeer hoog is, zeker voor de middeleeuwen en de nieuwe tijd, maar mogelijk ook vroeger. Daarom werd voor het volledige projectgebied een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem opgelegd. Een proefputtenonderzoek (ID 18285)²⁹ werd geadviseerd en toonde een archeologisch potentieel binnen het plangebied met sporen uit de Late Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd. Het onderzoekgebied werd ca. 454m² groot afgebakend. Het oostelijke deel van het perceel langsheen de Bruggestraat was verstoord en werd vrijgegeven. Rekening houdende met de geplande verstoringsdiepte werd de maximale onderzoeksdiepte op 2m onder het maaiveld vastgelegd.

Op basis van historische bronnen werd de middeleeuwse kern van de stad Menen meer ten zuiden van het huidige centrum geplaatst, ter hoogte van het huidige kruispunt van de Oude Leielaan met de Waalvest en de Rijselstraat (zie 2.3. Historische voorkennis). De archeologische resultaten (kuilen, paalsporen, grachten) maken echter duidelijk dat er reeds vanaf de volle middeleeuwen, vanaf de 10de eeuw, menselijke activiteit en bewoning was langsheen het tracé van de huidige Bruggestraat.

Het onderzoekgebied bevatte tevens een waterput en meerdere kuilen en afvalkuilen uit de Late middeleeuwen die de functie van de site als achtererf verder onderschrijft. Deze functie behield het perceel tevens in de Nieuwe Tijd, tussen de 16de en 18de eeuw, getuige de aangetroffen waterputten en kuilen uit deze periode. Zeker vanaf de 15de eeuw maakt de site duidelijk deel uit van het centrum van de stad Menen. De wijk ontwikkelde zich verder vanaf de 16de eeuw. Gesitueerd achter de Grote markt van Menen, werd het achtererf vanaf de 16de eeuw gebruikt voor de ontginning van zand voor de mortelproductie in de directe omgeving in functie van lokale nieuwbouw. Hiervan getuigen de zware verstoringen op de site in de vorm van extractiekuilen.

De aanwezigheid, op perceel 298P0, van verbrande leem binnen de kuil van een aangetroffen oven en nabijgelegen kuilen is wellicht in verband te brengen met verbrand bouwpuin dat geruimd werd na een brand die na de 16de eeuw plaatsvond. De aanwezigheid van muurresten ten westen van de site in combinatie met 17de-eeuwse historische kaarten wijzen ook op nieuwe bouwconstructies tijdens de Nieuwe Tijd periode.

Aangetroffen recentere waterputten uit de 18de tot 19de eeuw duiden op een continuïteit in het gebruikt van de site als achtererf zoals het tot op de dag van vandaag deels in gebruik was.

²⁸ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/7601>

²⁹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/18285>

7. BIBLIOGRAFIE

7.1. Uitgegeven bronnen

- BARTHOLOMIEUX B., BRUYNINCKCK T., DEMEULEMEESTER L., Archeologienota, Verslag van resultaten bureauonderzoek, Menen Bruggestraat 4-6, Ingelmunster, 2018.
- WEYS L., BARTHOLOMIEUX B., Nota, Programma van maatregelen, Menen Bruggestraat, 2021.
- DEBONNE V., Middeleeuwse huiskelders in de Kortrijkse stadskern ca. 1200-1350, Kortrijk, 2005.
- DESPRIET P., Grijs, Radgestempeld aardewerk uit Kortrijk 1125/1150 – 1225/1250, Archeologie Zuid-Wes- Vlaanderen, Kortrijk, 2012.
- HOFSTRA G.H., Een determinatie handleiding voor Steengoed, Argeos.
- DE GROOTE K., Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen Volume 1, Relicta Monografieën 1, 2008, Brussel.
- DESPRIET P., 1000 jaar opgravingen 1969-2009, Kortrijk, 2009
- DEBONNE V., Middeleeuwse huiskelders in de Kortrijkse stadskern ca. 1200/1350, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 58, Kortrijk, 2005.
- MUCHEMBLED R., MONTER W., ROODENBURG H., Majolica en glas van Italië naar Antwerpen en verder. De overdracht van technologie in de 16de -begin 17de eeuw, Antwerpen, 2022.
- MENNICKEN, Sur les traces des potiers de Raeren, Töpfereimuseum Raeren, Raeren, 2018.
- A.G. PAUWELS, Keramiek 2: aanwinsten 1981-1998, Stedelijke musea Kortrijk, Kortrijk, 1999.
- A.G. PAUWELS, Keramiek, Museum voor oudheidkunde en sierkunst Kortrijk, Kortrijk, 1981.
- DESPRIET P., Kortrijks Aardewerk 1250-1325, Kortrijk, 1998.
- HERREMANS D.& VAN THIENEN V., Gentse klei pijpjes uit de periode 1600 - 1900 in archeologisch en sociaal cultureel perspectief, SYNTAR 009, 2022.
- CUISENIER J., RAULIN H., CALAME F., L'architecture rurale française , La Manufacture, 1988.

7.2. Internetbronnen

- www.inventaris.onroenderfgoed.be
- www.cai.onroenderfgoed.be
- www.geopunt.be
- www.ngi.be
- <https://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <http://research.flw.ugent.be/en/philippe.crombe>
- https://www.researchgate.net/profile/Philippe_Crombe/contributions
- <http://orcid.org/0000-0002-4198-8057>
- <https://www.ugent.be/lw/archeologie/nl>
- <https://www.onroenderfgoed.be/blog/syntar-9-gentse-kleipijpjes>
- <http://mvr.cherz-alice.fr/architec/briqapp.htm>

8. Bijlagen

- Bijlage 1: Topografische kaart
- Bijlage 2: Topografische kaart (detail)
- Bijlage 3: Kadasterkaart
- Bijlage 4: Bodemgebruikskaart uit 2001
- Bijlage 5: Digitaal Terreinmodel
- Bijlage 6: Digitaal Terreinmodel (detail)
- Bijlage 7: Digitaal Terreinmodel met hoogteverloop
- Bijlage 8: Potentiële bodemerosiekaart
- Bijlage 9: Tertiair geologische kaart
- Bijlage 10: Quartair geologische kaart
- Bijlage 11: Uitsnede uit de bodemkaart
- Bijlage 12: Kaart van Ferraris
- Bijlage 13: Atlas der Buurtwegen
- Bijlage 14: Luchtfoto van 2013-2015
- Bijlage 15: CAI op DTM
- Bijlage 16: Aanduiding Profielen: P1 tot P10
- Bijlage 17: Alle sporen kaart op Vlak 1
- Bijlage 18: Alle sporen kaart op Vlak 2
- Bijlage 19: Alle sporen kaart op Vlak 3
- Bijlage 20: Detailplan ter hoogte van grachten S307 en S308 op vlak 2
- Bijlage 21: Sporenkaart met verbrande leem op vlak 1
- Bijlage 22: Interpretatie aangaande de loop van de volmiddeleeuwse grachten S307 en S308
- Bijlage 23: Fasering – De volle middeleeuwse sporen
- Bijlage 24: Fasering – De laatmiddeleeuwse sporen
- Bijlage 25: Fasering – Sporen uit de Nieuwe Tijd
- Bijlage 26: Fasering – Sporen uit de Nieuwste Tijd
- Bijlage 27: Alle waterputten per datering geprojecteerd op GRB
- Bijlage 28: Resultaten C14 onderzoek
- Bijlage 29: Archeozoologisch assessment
- Bijlage 30: Technical Report: micromorphological study

9. Fotolijst

Figuur 1: Advieszone op GRB.....	6
Figuur 2: Sporenplan op het GRB van de proefputten- onderzoek.....	6
Figuur 3: Input van de ingenieur stabiliteit 1: beperking van de toegelaten maximumdiepte en van het talud van 35° bij opgraving.....	9
Figuur 4: Input van de ingenieur stabiliteit 2: beperking van de toegelaten maximumdiepte bij opgraving ...	10
Figuur 5: Vooraanzicht van de panden vanuit de Bruggestraat (bron: architect).	11
Figuur 6: Zicht op de achterbouw en de tuinzone ter hoogte van huisnummer 6 (bron:architect)	12
Figuur 7: Geplande werken: inplanting van het appartementsgebouw, de verharding en de garageboxen, uitsnede uit bijlage 4b (bron: architect).	13
Figuur 8: Geplande werken: bovenaanzicht van niveau 0, uitsnede uit bijlage 4a (bron: architect).	14
Figuur 9: Geplande werken: doorsnede van het projectgebied met het appartementsgebouw, de verharding en de garageboxen, uitsnede uit bijlage 4c (bron: architect).	15
Figuur 10: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 1).....	17
Figuur 11: Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied (bijlage 2).	18
Figuur 12: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 3).	18
Figuur 13: Bodemgebruikskaart uit 2001 met aanduiding van het projectgebied (bijlage 4).	19
Figuur 14: Digitaal Terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de gemeentegrenzen (bijlage 5). ..	20
Figuur 15: : Digitaal Terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de gemeentegrenzen (bijlage 6).	20
Figuur 16: Digitaal Terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de hoogteprofielen (bijlage 7). ..	21
Figuur 17: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 8).	22
Figuur 18: Tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 9).	23
Figuur 19: Quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 10).	24
Figuur 20: Uitsnede uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (bijlage 11).	24
Figuur 21: Kaart van de regio van Menen en Wervik in de Romeinse tijd. De zwarte lijnen geven de Romeinse wegen aan, de blauwe de Leie en de diverse beken. De nummers staan voor de Romeinse vindplaatsen te Menen en Wervik (bron: Dhaeze D. 2007, Romeinen in Menen!, publieksbrochure tentoonstelling).	25
Figuur 22: Uitsnede uit de Flandria Illustrata (1641) met aanduiding van het projectgebied (bij benadering) (bron: http://www.flandrica.be/flandrica/items/show/765).	32
Figuur 23: Detail uit de kaart van Charles Desbordes met aanduiding van het projectgebied (bij benadering, bron: http://uurl.kbr.be/1035746).	32
Figuur 24: Kaart van Ferraris met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 12) (bron: geopunt.be).	33
Figuur 25: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 13) (bron: geopunt.be).	33
Figuur 26: Uitsnede uit het 'Plan Parcellaire de la commune de Menin avec ses mutations' met aanduiding van het projectgebied bij benadering (bron: cartesius.be).	34
Figuur 27: Luchtfoto van 2013-2015 met aanduiding van het projectgebied (Bijlage 14) (bron : geopunt.be). ..	34
Figuur 28: Centrale Archeologische Inventaris in het omgeving van het projectgebied op DTM (Bijlage 15). .	35
Figuur 29: Aanduiding Profielen: P1 tot P10 (Bijlage 16).....	37
Figuur 30: Zicht op profiel P6 op het zuidelijke wand van de site.	38
Figuur 31: Zicht op profiel P9 op het noordelijke wand van de site.	39
Figuur 32: Detail foto van profiel P9.....	40
Figuur 33: Alle sporen kaart op Vlak 1 (Bijlage 17).	41
Figuur 34: Alle sporen kaart op Vlak 2 (Bijlage 18).	42
Figuur 35: Alle sporen kaart op Vlak 3 (Bijlage 19).	42
Figuur 36: Kuil S364 op vlak 3.	43
Figuur 37: Zicht op de coupe van kuil S364.	44
Figuur 38: Fragment van de rand van een grijs gedraaid geradstempelde pot.	44
Figuur 39: Kuil S90.	45
Figuur 40: Zicht op de coupe van kuil S90.	46
Figuur 41: Kuil S349 op vlak 3.	46
Figuur 42: Zicht op coupe van kuil S349.	47

Figuur 43: Detailplan ter hoogte van grachten S307 en S308 op vlak 2 (Bijlage 20).....	48
Figuur 44: Zicht op coupe van gracht S307 de oostelijke wand van de proefput (richting het oosten).....	48
Figuur 45: Fragment hoogversierd aardewerk met radstempelpersiering uit laag L255.....	49
Figuur 46: Zicht op grachten S307 en S308 op het westelijke wand van proefput van de vooronderzoek.....	50
Figuur 47: Zicht op grachten S307 en S308 en op paalsporen S316 en S317 op vlak 2.	50
Figuur 48: Zicht op gracht S308 op de noordelijke wand van proefput van de vooronderzoek.....	51
Figuur 49: Zicht op de gracht S308 (richting zuiden) tijdens de proefsleuvenonderzoek (proefput 3).....	51
Figuur 50: Paalsporen S316 en S317 aan de rand van gracht S308.....	52
Figuur 51: Zicht op de coupes van paalsporen S316 (links) en S317 (rechts).	53
Figuur 52: Zicht richting het noordwest en op vlak 1 van WP2 en op de bovenste opvullingspakketten van aanlegkuil S265. (in zwart de plaatsing van proefput 5 van het vooronderzoek, in groen de betonplaat buiten het onderzoekgebied)	55
Figuur 53: Zicht op de coupe van aanlegkuil S265.	55
Figuur 54: Rand van een bord in grijs aardewerk uit laagpakket L291.	56
Figuur 55: Wandfragment in Doorniks aardewerk met kamstreepgroeven uit laagpakket L295.....	56
Figuur 56: Zicht op kuil S375 gesneden door kuil S350 op vlak 3.	57
Figuur 57: Zicht op de coupe van kuil S375.....	57
Figuur 58: Zicht op kuilen S350 en S351 op vlak 3.	58
Figuur 59: Zicht op coupe van kuil S350 op vlak 3.....	58
Figuur 60: Zicht op afvalkuil S4 op vlak 1.....	60
Figuur 61: Aardewerk uit kuil S4 in Wp1.....	60
Figuur 62: Zicht op coupe van afvalkuil S4 (VL1) en op kuil S77 (VL2).	61
Figuur 63: Coupe op afvalkuil S77.....	61
Figuur 64: Zicht op de coupe op extractiekuil S59 op vlak 2.	63
Figuur 65: Zicht op extractiekuil S59 tijdens het vooronderzoek.	63
Figuur 66: Zicht op de gelijkaardige opvullingspakketten van kuil S59 aangetroffen op profiel P3 van het vooronderzoek. In groen het niveau van vlak 2 tijdens de opgraving.	64
Figuur 67: Teilfragment met randtype L57D.	64
Figuur 68: Zicht vanuit het zuidoosten op de opvullingspakketten van extractiekuil S460 op vlak 1, (in zwart gearceerd: verstoring).....	65
Figuur 69: Zicht op extractiekuil S460 op vlak 2 (in zwart: verstoring, in geel: deel van extractiekuil S59).....	66
Figuur 70: Zicht op profiel P7.....	66
Figuur 71: Zicht op de zuidwestelijke hoek van Wp1 op vlak 1 (ca. +17,67m TAW) (in zwart de verstoring gelinkt aan het vooronderzoek).	67
Figuur 72: Coupe op ontginningskuil S453.....	67
Figuur 73: Waterput S214 in WP2.	68
Figuur 74: Metselverband van waterput S214 op vlak 2.	69
Figuur 75: Zicht op de coupe van waterput S214 in Wp2.	69
Figuur 76: Zicht op waterput S382 op vlak 3.....	70
Figuur 77: Zicht op de puinige opvullingspakketten van waterput S382.	71
Figuur 78: Pakket van verbrande leem L233 aangetroffen op vlak 1.....	72
Figuur 79: Resten van de oven S232 op vlak 2 en vlak 3.	72
Figuur 80: Coupe op oven S232 en zicht op opvullingspakket L474.	73
Figuur 81: Sporenkaart met verbrande leem op vlak 1 (Bijlage 21).	74
Figuur 82: Eerst zicht het zuiden op vlak 1 van Wp1 en op de sporen met verbrande leem.....	74
Figuur 83: Tweede zicht het zuiden op vlak 1 van Wp1 en op de sporen in verbrande leem.	75
Figuur 84: Coupe op kuil S225.	75
Figuur 85: Aardewerk uit laag L26.	76
Figuur 86: Aardewerk uit de laag L210	77
Figuur 87: Waterput S28 op vlak 2 van Wp1.....	78
Figuur 88: Detail op de metselwerk van waterput S28	78
Figuur 89: Coupe op waterput S28.	79
Figuur 90: Waterput S27 op vlak 2.	80
Figuur 91: Coupe op waterput S27.	80
Figuur 92: Baksteenvloer van waterput S27.	81
Figuur 93: Zicht vanuit het zuiden op muur S45.....	82
Figuur 94: Coupe op muur S45 vanaf vlak 2.....	82

Figuur 95: Detail van de opbouw van muur S45 (vlak 1 tot vlak 2).	83
Figuur 96: Waterput S230 op vlak 2.	84
Figuur 97: Waterput S230 op vlak 3.	84
Figuur 98: Zicht op de coupe van waterput S230.	85
Figuur 99: Rood aardewerk met en zonder glazuur uit het dumpingspakket van oven S232.	87
Figuur 100: Steengoed uit Raeren	87
Figuur 101: Mogelijke fragment van steengoed uit Keulen of Frechen.	88
Figuur 102: Majolica en Faience uit dumpingspakket van oven S232.	89
Figuur 103: Decor met ruiter op zijn paard van een bord of schal in Majolica.	89
Figuur 104: Stukken van kleipijpen uit puinpakket van oven S232.	90
Figuur 105: Detail van de stelen met lelies en geometrische motieven.	90
Figuur 106: De verschillende stadia van verwerking zoals die door Behrensmeier in 1978 werden opgesteld.	92
Figuur 107: Verdeling van de tafonomische groepen binnen de dierlijk bot-assemblages.	93
Figuur 108: Inventarislijst van bouw materiaal aangetroffen op de site	94
Figuur 109: Muntje uit laagpakket L239 (INV 226).	95
Figuur 110: Mogelijke knop (losse vondst) (INV165).	95
Figuur 111: De volmiddeleeuwse grachten S307 en S308 (Bijlage 22).	97
Figuur 112: De volmiddeleeuwse sporen (Bijlage 23).	98
Figuur 113: Fasering- De late middeleeuwse sporen (Bijlage 24).	99
Figuur 114: Fasering - De late middeleeuwse sporen (Bijlage 25).	100
Figuur 115: Fasering – Sporen uit de Nieuwste Tijd (Bijlage 26).	102
Figuur 116: Zicht op een Franse hoeve uit de 18de-19de eeuw in de regio van de M��lantois in Noord-Frankrijk (ongeveer 30km afstand van Menen) en een tekening van de “Rouge-barre” bindingsmethode.	102
Figuur 117: Alle waterputten per datering geprojecteerd op GRB (Bijlage 27 28).	108

Meer informatie is tevens beschikbaar via het digitale registratiesysteem:

<http://monarcheo.be/web/monument/archeologie/public/home/home?globals=%7B%22ProjectId%22%3A%224316bb0a-15a0-4b68-9e4e-ad8200bafa6c%22%7D¶meters=%7B%7D>